

PROVAZNÍKOVÁ A ŠOTOLA O SOKOLU

PUBLIKUJE VÁCLAV DOSTÁL

Marie Provazníková
TO BYL SOKOL
V ÝPISKY
Poslední revize 4. 10. 2023

Marie Provazníková na náčelnickém můstku Sletu v Torontu 1971

Úvodní poznámka V. Dostála

Těsně po sametové revoluci jsem požádal Mnichovský Sokol o koupi této knihy. Byli tak vstřícní, že mi ji poslali zadarmo a pro jistotu neuvedli odesilatele. Je velká škoda, že ČOS tuto knihu dosud v letech svobody nevydala. Proto jsem pořídil následující výňatky. Byly svého času publikovány v Časopisu Sokol.

PŘEDMLUVA

Nejde o to hledat a soudit viníky toho, co se stalo. K tomu **nemáme** ani právo, ani možnosti. Jde o to, jak působila sokolská myšlenka a jak se vyrovnala s překážkami, stavícími se jí do cesty. Zjistit, jaký vliv měla na národ a jeho dějiny, co se z ní musí zachovat do budoucna a co lze přizpůsobit změněným podmínkám, ve kterých se dnes rozvíjí to, co se **dnes** ještě chce **nazývat** Sokol.

KONEC XIX. STOLETÍ

Karlín. Jak vypadal Sokol, když jsem do něj vstoupila

Dva nebo tři roky chyběly do konce století, když jsem se prvně dostala do styku se Sokolem.

Sokolstvo bylo stále ještě vedeno přímými odchovanci Tyršovými – Scheinerem, oběma Vaníčky, Klenkem, Kožíškem a jinými – kteří teď už vychovávali třetí generaci v pravidelných cvičitelských hodinách **po skončení** cvičebních večerů.

POČÁTEK DVACÁTÉHO STOLETÍ 1900 – 1918

Tělocvičný spolek paní a dívek pražských

V karlínském Sokole jsem nepobyla dlouho. V jedenácti letech ... jsem se přihlásila do Minervy, prvního dívčího gymnasia v Rakousku. ... Všechny vyšší třídy Minervy už měly svá družstva v „Tělocvičném spolku paní a dívek pražských“ a proto jsme se celá naše třída domluvila, že se tam hromadně přihlásíme.

Spolek byl umístěn v daleko rozsáhlejší a lépe vybavené budově, než sokolovny, které jsme znaly. Nejvíce nás zajímala tělocvična s dvoupatrovým šplhadlem majícím nahoře koš, kde se mohlo odpočívat anebo se i schovávat; k vyzkoušení lákaly také šermířské kožíšky a helmy, pověšené na stojanech na přilehlé galerii. Neslýchanou v té době novinkou byly rozsáhlé šatny mužů se sprchami a hlavně ovšem „křížák“, krásné schodiště, spojující šatny mužů přímo s tělocvičnou, takže nebylo potřeba procházet ve cvičebních střevochodbách, znečištěnými botami z ulice. To svědčí o tom, jak daleko před svou dobou byli Tyrš i Fügner i v hygienických požadavcích už při stavbě první tělocvičny.

Zpět do Karlína – V. slet

... nebylo mi ještě šestnáct let ... začaly přípravy na V. všesokolský slet. Jako společné cvičení pro ženy bylo zvoleno cvičení s kužely. Kužele k nám uvedli američtí Sokolové jako cvičení **mužů**. Svým plynulým kružným pohybem a snadným spojováním s hudbou se velmi zalíbilo, takže se stalo oblíbeným náčiním žen. Jenže náčiní tenkrát užívané to nebyly dnešní krásné, lehké a štíhlé kužele, to byly spíše kyje nebo klacky, krátké, bachraté a těžké. Jak byly těžké! Za chvíli cvičení už jsme necítily ramena, ale muselo se cvičit **dál**.

Nastoupily jsme ve **spořádaném** útvaru, když se rozzuřila prudká elektrická bouře a průtrž mračen, někde blízko šaten dokonce udeřil blesk. Náčelník viděl, že rozhodně nemůžeme cvičit, protože jsme pro stálé údery hromu a blesku ani hudbu neslyšely. Vešel nám k rozchodu, my jsme však nerozuměly, nic jsme neslyšely a stály jsme jako **skála**. Musel tedy poslat cvičitele, aby nás přiměli k rozchodu.

Zatím obecnost na tribunách reagovalo méně statečně. Při **prvních** úderech hromu a prouděch vody začali lidé vstávat a hrnout se k východům. Hrozila panika, v takovém množství velmi nebezpečná. Zabránil jí však **příklad** cvičenek, které stály bez hnutí. Velmi pěkně to vylíčil francouzský žurnalista v reportáži, která se objevila později také v pražských novinách. Přiznal se, že měl také tisíc chutí utíkat, ale při pohledu na ta mladá, promočená děvčata stojící bez hnutí, se zastyděl a zůstal. A s ním rovněž zůstalo mnoho diváků, kteří teprve po rozchodu cvičenek **v klidu a pořádku** hlediště vyprázdnili.

Vnitřní vývoj Sokola

Podobně jako v jiných zemích, i v Čechách a na Moravě se o tělocvik nejdříve zajímali muži, ale Miroslav Tyrš dal nově založenému Sokolu vysoký úkol: vychovávat národ kvůli a schopnosti obnovit někdejší samostatný a nezávislý stát. Není pochyby, že pod slovem národ viděl Tyrš **i ženy** a připravoval jejich účast v Sokole. Budil zájem četných spisovatelek, které jej projevíly věnováním praporu. Tyrš vycvičil sbor mladých cvičitelek, takže už za šest let po založení pražského Sokola mohl vzniknout „Tělocvičný spolek paní a dívek pražských“. Od samého začátku si Tyrš uvědomoval, že tělocvik žen musí být v něčem odlišný od tělocviku mužů a proto musí být veden ženami. Brzy byly založeny další ženské tělocvičné spolky v několika českých městech, ale ze všech se udržel jen spolek pražský. Dokazuje to, že požadavek, aby si ženy samy vedly nejen cvičení, ale i celou administrativu spolkového života, byl na tehdejší dobu příliš velký požadavek.

Tělocvičný vývoj plně sledoval Tyršův příkaz, všítat si a studovat nové směry v tělocvičném světě v cizině a **přijímat** to, co je **ve shodě** se sokolským programem a cílem.

Výběrem a přijímáním nových myšlenek pokračovalo tak vytváření všestrannosti a poutavosti sokolské tělesné výchovy.

VI. slet

VI. slet všesokolský, konaný v Praze r. 1912, byl zároveň prvním sletem Svazu slovan-ského sokolstva.

Školní rada v Praze nedovolila vystoupení středních škol na předsletových slavnostech, přestože v téže době povolila podobné vystoupení německým školám v blízkosti sletišť.

Největší význam VI. sletu ... byl ve vyvrcholení výchovy národa k očekávanému válečnému střetnutí. Tím byla sletová scéna nazvána „V Athénách po bitvě u Marathónu“, která připomínala vítězství malého, ale uvědomělého a zdatného národa proti mnohonásobné přesile.

Příprava k boji

28. říjen nám nespádl do klína s nebe. Byl záměrně a plánovitě připravován po více než půl století Sokolem, založeným Tyršem k tomu cíli. Tyrš prožíval dětství a dospívání ve

vzrušeném ovzduší obrozeneckého hnutí. To mělo v době jeho universitního studia za sebou již pozoruhodné úspěchy na poli jazykovém, uměleckém, vědeckém i hospodářském. Tyršovi to však nestačilo. Jeho **horoucí** vlastenectví žádalo víc. Chtěl pro svůj národ plný národní život, chtěl jej zase vidět v popředí vzdělanosti, kde kdysi býval. **Věděl**, že je to cíl vysoký a cesta k němu daleká.

Nástupci Tyršovi pochopili jeho odkaz a pokračovali na cestě jím zahájené. Pravidelným cvičením sílili nejen těla, ale i vůli a zároveň učili spolupráci a nezištnou pomoc slabším. Ve společných cvičeních se učili ohledu na druhé a přizpůsobování se celku.

Presvědčen o marnosti snah o sebeurčení národa v rámci Rakousko – Uherska, hledal Sokol oporu v zahraničí. Byl to hlavně zase Tyršův nejlepší žák a pokračovatel (bratranec paní Renaty Tyršové) dr. Josef Steiner, který se státnickou předvídavostí získával se Sokolem našemu národu přátele a spojence ve světě. Především pokračoval na cestě zahájené již Tyršem, šířením sokolské myšlenky ve slovanských národech. Přenesl ji na Černou Horu a do Bulharska a sítí sokolských učitelů tělocviků ji šířil v Rusku, takže spojil Sokolem všechno Slovanstvo. Toto spojení dovršil vytvořením Svazu slovanského sokolstva.

První světová válka

Učitel franštiny, rodilý Francouz Rosenin, který se v Praze usadil a stal se členem Pražského Sokola, dostával občas z domova balíčky, ve kterých jednotlivé dárky byly zabaleny ve starých novinách. To byly **jediné** zprávy, které jsme dostávali přímo. Rozhlas ještě nebyl, noviny byly cenzurovány, ale přece jen proskakovaly pověsti. Zato v cizině letěla světem sláva čs. legií. Ty byly postupně zřízeny na všech frontách, ruské, francouzské a italské. Ženy a vyreklamovaní vojáci nechtěli jen trpně čekat na válečné výsledky. Chtěli jsme k němu přispívat udržováním ducha odboje a výchovou pro příchod demokracie. Rozmnožovaly se letáky a informace. Tenkrát ovšem nebyly dnešní rozmnožovací metody, i psací stroje v soukromém vlastnictví byly vzácností. Rozmnožovalo se **opisováním** a formou řetězových dopisů. Kdo dostal leták, byl povinen opsat jej nejméně dvakrát a dát spolehlivým známým se stejným úkolem. Dostala jsem jednou k opisu brožůrku našeho francouzského přítele E. Denise „Rakousko dodělalo, odklid'te tu mrchu.“

Vdova po zakladateli Sokola paní Renata Tyršová se ujala myšlenky spisovatelky Růženy Svobodové a společně se obě obrátily na celý národ, aby nenechal hynout děti podvýchovou. Žádala především zemědělce, aby přijali městské děti na prázdniny jako své hosty, zámožné občany, aby penězi přispěli na jejich dopravu k hostitelům, továrníky a výrobce, aby je oblékli. K organizaci této velkorysé pomocné akce se utvořil spolek „České srdce“, v jehož čele stáli vedle obou zakladatelů starosta Sokola dr. Scheiner a městský fyzik dr. Procházka, profesor Groh a za nimi tisíce sokolů i nesokolů – celý národ. Sokolské jednoty vzaly na sebe úkol vyšetřovat potřebu často skromně nebo hrdě skrývanou. Víra v České srdce nezklamala. Když jsem se na IX. Sletu dívala na opálené dorostence v rezných kalhotách – to bratr Očenášek chtěl ukázat světu jejich urostlá těla – uvědomila jsem si, že jsou to přesně čtyři ročníky narození ve čtyřech letech války, tedy ohrožené válečnou bídou – ročníky **zachráněné** Českým srdcem.

Odboj. Legie.

Jako byl Sokol ohniskem a živitelem domácího odboje, tak byl i páteří odboje zahraničního. Když odešel profesor Masaryk do ciziny, aby odtamtud vedl zápas za osvobození našich zemí ze svazku rakousko – uherské říše, odcházel do skutečně a naprosté ciziny. Co věděl svět o českých zemích, o Slovensku, co věděl o úsilí našich národů uhájit národní svébytnost proti germanizující a maďarizující vládě? Jediné, co se v západní Evropě o nás vědělo, bylo, že tam někde na Balkáně nebo v Rakousku je obdivuhodné hnutí zvané

Sokol. Přátelé gymnasté a návštěvníci sokolských sletů byly jediné zahraniční styky našeho národa, o které se mohl Masaryk opřít.

Z POROBY DO SVOBODY

28. říjen 1918

Boj na frontách byl dobojován, rakouská armáda se zhroutila. Nastal slavný den 28. říjen 1918. Národní rada v Praze prohlásila, že národ český a slovenský ruší svůj svazek s rakousko – uherskou říší a ujímá se vlády ve svém samostatném státě.

Slovo však bylo třeba převést v čin. Vojsky byla Praha dosud v rukou rakouských generálů Kestranka a Zanantonioho s věrnými rumunskými pluky. Bylo třeba vzít vojenské vedení z jejich rukou. Kdo jiný to mohl udělat, než sokolstvo? Pověřen Národní radou, starosta ČOS Scheiner se odebral v sokolském kroji s dr. Soukupem na zemské vojenské velitelství k vyjednávání. Generálové se zdráhali vydat moc, ale když viděli, že sokolové mocí vnikli do budovy a zaplavili svými červenými košilemi nádvoří i schodiště, uznali nezbytí a podvolili se. Mezitím sokolové, svoláni již v dopoledních hodinách plakáty do sokoloven, obsadili všechny pražské kasárny a odzbrojili rumunské a německé vojáky. Teď teprve byla Praha skutečně v rukou národa. Stejně tomu bylo ve všech posádkových městech venkovských. Všude sokolové odzbrojovali celé nepřátelské pluky a nešlo to všude hladce a bez odporu.

Svobodni, ale ...

Po válce se začaly ozývat hlasy, že Sokol svou účastí na osvobození splnil svůj úkol a stal se zbytečným. Sokolstvo však trvalo na tom, že jeho úkol není a nikdy nebude skončen. Sokolské výchovy a vlastností, které dává, je třeba malému národu v míru jako ve válce. Po dosažení svobody nastává potřeba převychovat národ odbojný v národ státotvorný, neboť svobodu nestačí vybojovat, je třeba ji udržovat a moudře ji užívat. Vývoj událostí brzy potvrdil správnost tohoto názoru. Národ projevil svůj souhlas s tímto názorem lavinovým přívalem členských přihlášek.

Měli jsme vlastní stát, ale jaký? Úřady, které do včerejška vykonávaly příkazy Vídně, neměly ústředního vedení, ani důvěry občanstva. Policie a četnictvo, kteří ještě nedávno střílelo do bouřících se matek, byly nenáviděno jako nástroje nepřátelské vlády; vracející se trosky armády byly demoralizovány.

Sokol se zase ujal činu. Pověřena Národním výborem, obnovená Česká obec sokolská spolu s dělnickými tělocvičnými jednotami a hasičstvem utvořila strážní oddíly, které bděly nad pořádkem v zemi a nad bezpečím národního majetku. Zachraňovaly na zněmčeném území milionová skladiště oděvů, zbraní, střeliva, odhalovaly skladiště zatajeného zboží a zabraňovaly jeho rozvlečení. Střežily umělecké sbírky, hlídaly kasárna, nádraží, tratě, bděly ve dne v noci nad pořádkem a klidem v zemi. Pro bezpečí republiky stáli staří, mladí Sokolové ve dne v noci na strážích, někdy až 12 i 16 hodin.

Stráže svobody a dobrovolnické pluky na Slovensku zůstaly v činnosti do prosince a pak se vrátili i jejich příslušníci do svých zaměstnání, k rodinám a do tělocvičen. Vrátili se skromně, nenáročně, s jedinou odměnou – vědomím splněné povinnosti. Nebylo řádů, ani vyznamenání. I dr. Scheiner, který byl generálním inspektorem čs. branné moci v nejtěžší době, se vrátil do své advokátní kanceláře. Jediný JUDr. Jindra Vaníček zůstal v ministerstvu národní obrany s úkolem organizovat tělesnou výchovu v armádě. To ovšem také nebyla odměna, ale další služba, pro kterou nebylo možno najít muže schopnějšího. I sokolstvo jako celek, přesto, že mělo lví podíl na osvobozovacím boji, se vrátilo mezi ostatní občanské organizace jako rovný mezi rovné. Bez jakýchkoliv předností, nebo výhod. A tak to bylo dobře. Neboť služba národu, jak ji učil Tyrš a jak jí rozuměla generace jím vychovaná, znamená „**nic nechtít a všechno dát.**“

Slovensko

V březnu (1919) převzali státní moc v Maďarsku společně socialisti a komunisti. Jejich první starostí bylo obnovit bývalý rozsah maďarského panství. Bez vypovězení války vtrhli na nepřipravené Slovensko a obsadili několik měst. V republice sotva 7 měsíců staré nebyla ještě armáda plně vybudována, proto se slovenská vláda ... obrátila na ČOS. 3. června přišel telegram, žádající o pomoc, den potom přinesl denní tisk výzvu předsednictva ČOS k přihláškám dobrovolníků a 5. června byl na cestě první prapor. Tajemník ČOS br. Pelikán zapsal, že účinek výzvy se nedá popsat. Telefonické a telegrafické přihlášky přšely ze všech stran a kancelář **nestačila** dobrovolníky zapisovat.

Obec sokolská se neomezila jenom na výzvu. Odvolala všechny připravované podniky, včetně zájezdů na slet francouzských gymnastů v Nancy a vypsala v dohodě s ministerstvem národní obrany vlastní odvody pro všechny muže, kteří nebyli zařazeni v branné moci republiky, ať pravidelně nebo dobrovolně. Po čtyřech letech války a po 16ti oficiálních odvodech se k sokolským odvodům dostavilo **86 tisíc** bratří, z nichž 35 tisíc bylo určeno k službám na frontě, ostatní k službě v zázemí nebo pomocné službě. Kdo se k odvodům nedostavil bez řádné odmluvy, byl ze Sokola vyloučen. Přineslo to i očistu Sokola od těch, kdo se přihlásili za členy, aby těžili ze sokolské popularity.

V hlavním stanu v Bratislavě byla velká radost, když došla v noci zpráva o znovudobytí Nových Zámků, kam Sokolové vtáhli první – tak díky sokolské pomoci se skončily radostně tři dny a noci plné úzkosti ve štábech. Postup maďarských komunistů byl zastaven. Bratislava byla zachráněna.

Cesta do Turčanského Svatého Martina

President Masaryk měl přátele ve vesničce Bystričke, blízko Turč. Sv. Martina. Jezdával k nim už před válkou, ale od té doby, co byl zvolen presidentem, měla presidentova kancelář problém. President republiky musel mít neustále osobní stráž. TGM snášel všechny nepřijemnosti presidentského úřadu trpělivě a bez reptání, ale tu osobní stráž snášel velmi těžce. Snášet ji musel, ale návštěvy Bystričky považoval za svou dovolenou z úřadu (třebaže i při ní pracoval a měl s sebou některé úředníky) a osobní stráž odmítal. Pro vládu ovšem nemohla být výjimka z povinnosti pečovat o jeho osobní bezpečnost. Po dlouhých úvahách bylo rozhodnuto, svěřit ji nikoliv placeným silám, nýbrž těm, kteří ji ochotně budou dělat **z lásky – sokolům**. Zodpovědnost za bezpečnost presidentovy osoby byla svěřena náčelníku místní župy profesoru Bohumilu Tesařovi, který byl profesorem v Turč. Sv. Martině. Později si president zakoupil domek z výtěžku knihy „Světová revoluce“, tedy **nikoliv** z presidentova platu.

První schůze výboru ČOS 2. února 1919

Schůzi výboru Obce sokolské musely v lednu předcházet schůze župních náčelníků, náčelnic a vzdělavatelů.

Po návratu legionářů se teprve dověděl celý národ o hrdinství našich legií, o slávě, kterou ověnčily české jméno. Mnoho lidí se proto hlásilo do Sokola, poněvadž chtěli být členem spolku, který tak mohutně přispěl k národnímu osvobození. Ale předsednictvu, zejména starostovi Scheinerovi, to činilo starosti. Pozorovali totiž, že mezi nově přihlášenými byli také lidé, kteří měli za sebou nějaké provinění, ať už to byla kolaborace s rakouskými úřady, nebo kořistnictví na černém trhu. Takové živly by byly ohrozily čistotu celého sokolského hnutí, a proto se výbor Obce sokolské usnesl na značném ztížení podmínek pro přijímání nových členů. Především uložil jednotám, aby bedlivě zkoumaly minulost žadatelů a uložily každému členu, přijatému na půlroční zkušební dobu, nejen povinnou docházku do cvičení, ale také povinnou návštěvu přednášek o sokolské myšlence a o poslání Sokola.

VII. slet

S legiemi se nevraceli jen samí hrdinové, byli mezi nimi také vojáci, kterým se v komunismu zalíbilo a byli by jej chtěli naočkovat v nové republice. Nedostatek spotřebního zboží a zejména potravin vytvářel pro každé revoluční hnutí příznivou půdu a situace se jevila velmi chmurná. Proto vláda uvítala návrh ČOS uspořádat slet, který by odvedl mysl k pozitivní, tvořivé práci. Jakmile byl slet ohlášen, chopili se ho právě komunisté, jako nejsilnější zbraně proti sokolstvu; tvrdili, že tisíce lidí, kteří přijedou do Prahy, snědí poslední zásoby, které v Praze jsou, a že po sletu bude v Praze hlad. Tato myšlenka se v širokých kruzích uchytila a demonstrace se stupňovaly. Vláda zakolísala a pozvala sokolstvo k nové poradě o sletu, je-li slet proveditelný nebo není. Jednotliví ministři prohlásili, že slet se nedá uskutečnit. Ministr železnic sdělil, že je nedostatek železničních vozů a personálu pro vybavení mimořádných vlaků. Podle prohlášení ministra zemědělství nebylo možno dostat do Prahy dostatečné množství potravin k výživě očekávaných tisíců návštěvníků; další ministři prohlásili, že není dost dříví na stavbu tribun, ani slámy na plnění slavníků. To vše byly důležité důvody. Na to ale byli sokolští pracovníci připraveni a sokolská „vláda“ začala mluvit. Sokolský „ministr železnic“ br. Chroust zakroutil svůj mohutný knír a rozložil po stole papíry, ve kterých bylo vyčísleno a vypočítáno, jak zařídit vlakovou dopravu návštěvníků Prahy. Kde v kterých stanicích jsou rozbité lokomotivy a osobní vozy, které potřebují opravy a které sokolové – železničáři chtějí ve svém **volném** čase **bezplatně** opravit. Předložil jízdní řád pro mimořádné vlaky a jejich personální obsazení železničáři, kteří na to věnují svou **dovolenou**. Sokolský „ministr zemědělství“, už si nepamatuji, kdo to byl, měl připraveny závazné sliby od starostů žup, převážně zemědělských, dodat slámu na slavníky a dodat potřebné potraviny. ... Jiní měli již vypočítáno, kde v ohradách podle Vltavy jsou zásoby dřeva na postavení tribun. Zkrátka všechno, čeho, čeho bylo pro slet zapotřebí, bylo přislíbeno.

Slet se konal za 1 rok a 8 měsíců od konce války, v té nejhorší bídě po tak dlouho trvajícím utrpení. A Prahu nevyjedl, právě naopak. Zemědělské kraje dodaly tolik potravin, že zásobily všechny pražské tzv. chudínské kuchyně, ve kterých byly rozdávány na příslušné poukazy zdarma obědy a večeře. Během sletu však žádných poukazů nebylo zapotřebí, kdo přišel, dostal najíst. A na sletišti jsme se všichni přižívovali ve vojenských kuchyních, protože nám tam znamenitě chutnalo.

OD VII. K VIII. SLETU

Tyršův dům

Nečekaně veliký výtěžek VII. Sletu přiblížil uskutečnění dávného snu sokolů, mít vlastní budovu. Jednoty už měly budovy, ale ČOS stále ještě byla v najatých budovách.

Při právě pozemku nacházeli kruhové jámy, jejichž obsah byl odlišný od půdy mimo jámy. Našli jich tam hodně a nemohli si vysvětlit, k čemu ty jámy mohly kdysi sloužit. Jednou tam přišel starý architekt, který hodně stavěl v dnešním Smíchově na pozemcích podobných bývalých letních sídel a ten nás poučil, že to byly tehdejší záchody. Když byla kruhová jáma plná, vyplnil se obsah ještě zemí a o kousek dál se udělala druhá jáma, proto jich tu byl tolik. Nacházely se tam také slzničky. To byly maličké hliněné nádoby, podobné nádobíčku, které jsme dostávaly od Ježíška, když jsme byly malé holčičky. Když zemřel bohatý člověk, muselo se bohatě plakat a protože pozůstalí obyčejně neměli důvod k pláči, najímali ženy, které plakaly za ně. Dali každé do ruky dvě slzničky a ony musely vyplakané slzy zachytávat do těchto slznic a dostávaly pak zapláceno podle toho, kolik slz vyplakaly.

My nejmladší z příštího osazenstva Tyršova domu jsme se ovšem nemohli dočkat, kdy už se do něj nastěhujeme. Opravy nám trvaly příliš dlouho, ačkoliv podle mínění odborníků byly neobyčejně rychlé. Požádali jsme br. Krásného, aby nám vyklidil aspoň jednu místnost a dal nám nějaký nábytek, abychom tam mohli schůzovat. Na osvětlení jsme si nosili s sebou

svíčky a ty jsme museli postavit také na hromady rumu, kolem kterých jsme procházeli, abychom se vůbec dostali do domu. Ale byli jsme ve svém a to nás uspokojovalo.

Stálá cvičitelská škola

Dobrá pověst cvičitelských sokolských škol v ČSR byla šířena cizozemskými posluchači do jejich zemí a stále se zvětšoval počet mladých lidí, kteří přicházeli studovat tělesnou výchovu do ČSR. V Rusku, před první světovou válkou stačilo vysvědčení ze cvičitelské školy ČOS v Čechách jako kvalifikace k vyučování tělesné výchovy na středních školách.

Sporty

Sokolská tělesná výchova používá všech druhů a odvětví k tělesné, duševní a mravní výchově celého, všestranně vyváženého člověka, kdežto sport pěstuje jen výhradně zvolený druh nebo odvětví a usiluje v něm o nejvyšší dokonalost, vítězství v závodech a rekordy.

(A. Kellerovi:) „... my si vážíme toho, co jste nám odevzdali jako Tyršův odkaz a jsme vám za to vděční a chceme to plně a v celistvosti uchovat. Rádi bychom to však rozšířili o nové prostředky, které se objevily v poslední době a které mohou být plně využity v souladu se sokolským programem.“

Lyžování – Sokolská horská chata

Cvičitelé, kteří dostali poučení o metodickém postupu i o všem ostatním, čeho je zapotřebí lyžařským začátečníkům, potom uvedli lyžařství do žup a jednot. To byla naše veliká přednost proti sportovním svazům, kde prostě hledali mezi hotovými lyžaři talenty a ty pak cvičili pro závody. Sokol měl ovšem jiný úkol, jiný cíl než sportovní svazy. Sokol musel mít na mysli ve všem, co dělal, výchovu celého člověka, tak jako v základním tělocviku. Proto jsme velmi brzo předstihli počtem členstva svaz lyžařů a velmi brzy také se v tom větším počtu lyžařů objevily talenty, které se svazovým dobře vyrovnaly.

Horská chata

Skoro celé Krkonoše tehdy patřily jedné staré šlechtické rodině, myslím, že to byli Harrachové, u kterých jsme uspěli poměrně snadno a překvapivě dobře. Pro Sokol dali výměru, kterou jsem jim do mapy nakreslila, a na otázku ceny mi starý pán odpověděl: „Pro Sokol cena žádná!“

Výletnictví

S průmyslovým rozvojem a rychle pokračujícím technickým vývojem rostla potřeba lidí jezdit do přírody a tak se stále více vyvíjelo hlavně výletnictví a táboření.

Výletnictví tvořilo součást Sokola od samého počátku. ...

Náčelnictvo žen vydalo k tomuto účelu drobnou příručku s návodem k přípravě a vedení výletu a zpěvník. Výlety nejen podporovaly druhá odvětví činnosti – zpěv a vlastivědu – ale hlavně sdružovaly a sbližovaly.

Táboření

Začaly jsme jako ve všech odvětvích nejdříve cvičitelskými školami, jejichž absolventky měly pak šířit nové odvětví ve svých župách. První škola se konala v roce 1929 na Sejkem ostrově na Vltavě, což bylo tenkrát snad nejoblíbenější tábořiště v Čechách.

Hned první pokus nám ukázal, že 14 dní nestačí na přípravu sester, které přišly jako úplné začátečnice v táboření a proto jsme již druhý rok vypsaly školy dvě: pokračovací školu, do které byly přijaty loňské absolventky, které postavily tábor, kam se pak nastěhovala začátečnická škola, učící se základním táborovým pracím a hlavně vedení a zaměstnání v táboře už postaveném.

Zahraniční styky. Dánsko

Oběhla jsem první do cíle ve cvičném běhu na krátkou trať a z obecnstva se ozvalo volání: „Nastar, Sokol, nastar!“ Šla jsem se podívat, kdo tu zná Sokol. Byla to učitelka, která byla před rokem na sletu v Praze a poznala můj cvičební úbor. Hned se ptala, jaký je můj program za pobytu v Dánsku. Když slyšela, že chci zůstat ještě několik dní, a že nemám dosud ubytování, nabídla mi svůj byt. „Tady jsou klíče od mého bytu, odjíždím na delší cestu, ale někdo se tam o vás bude starat a až budete chtít odejít, hodte klíče do dopisní schránky.“ Taková byla důvěra k Sokolu v cizině.

Z Letné na Strahov

Sletišťe na Letenské pláni, na které se konalo 5 posledních sletů (první slet byl na Střeleckém ostrově, druhý na výstavišti) nestačilo pojmout tehdejší počet cvičenců. Hledalo se tedy místo, které by mohlo zabezpečit sokolské slety pro další budoucnost. ČOS tenkrát pracovala společně s ministerstvem tělesné výchovy, které mělo zájem na ploše pro velká tělocvičná vystoupení, pro závody a pro vojenské přehlídky. Zvolili pro stavbu příštího sletišťe neúčinnou a nevhlednou pláň za Strahovským klášterem. Mezi Petřínem, Břevnovem a Bílou horou byla opuková vrstva, jejíž povrch byl místy velice zvlněný a pokrytý nepatrnou vrstvou živné půdy, na které se pásly nějaké ty kozy a v těch skalách si udělali obytné jeskyně ti nejchudší z nejchudších. Už si přesně nepamatuji, jak dohoda zněla, myslím, že stát zakoupil pozemky a ČOS se zavázala, že na nich postupně vybuduje cvičišťe, hlediště a šatny, které by mohly sloužit také jiným organizacím. Vyžadovalo to velký pohyb půdy, protože rovné plochy bylo málo.

VIII. slet

Slet trval od 21. června do 6. července 1926. Byl však vlastně zahájen v zimě, poněvadž mu předcházely první Zimní sletové hry, které se konaly v Jilemnicích.

Před sletem samotným bylo jako obvykle vystoupení žactva pražských škol a po druhé vystoupení žactva středoškolského. Vystoupení dorostu bylo poprvé uspořádáno jako samostatný slet, týden před sletem členstva a to společný slet dorostů československého a jihoslovenského. Cvičilo na něm 13 000 dorostenců a 14 000 dorostenek.

To, co předcházelo, ta práce, rozčilování, nervy drásající napětí, to obecnstvu uniká, což je zásluha těch bezejmenných pomocníků, vytyčovatelů, vytyčovatelek a hospodářských pracovníků, kterých na jeden slet musí být přes dva tisíce, aby byl zabezpečen hladký průběh.

OD VIII. K IX. SLETU 1926 – 1932

Osnovy a zkoušky zdatnosti

Když bylo v prosinci 1945 rozhodnuto účastnit se olympijských her v Londýně v roce 1948, nebyla ČOS ještě plně obnovena. Nebyla evidence o ustavení žup, stará registrace závodnic nebyl platná a nevědělo se, kde závodnice hledat. Stačilo vypsát zkoušky zdatnosti a v několika týdnech jsme měly v župách výcviková střediska pro cvičenky čtvrtého a pátého stupně s nejlepšími výsledky. Za dva roky z nich bylo družstvo, které za neuvěřitelně těžkých okolností získalo v Londýně zlatou medaili družstva.

IX. slet a Tyršovy oslavy

IX. slet, který měl být vyvrcholením Tyršových oslav, neměl příznivé podmínky k přípravě. Evropou právě procházela světová hospodářská krize, která začala v Americe a zasažovala už celý svět.

Ozývaly se hlasy, že se Sokol přežil, že se přežil nářad'ový tělocvik, a že mládež nemá ráda přílišnou kázeň v Sokole. Předsednictvo, cvičitelé a vzdělávací sbory, uváživše všechny tyto námitky, rozhodli obrátit se přímo na dorost. Sestavil se oběžník s otázkami, co se mládeži v Sokole líbí a co ne a hlavně jaké bych většina z nich navrhovala změny. Odpovědi překvapily. Žádné námitky proti nářad'ovému tělocvikovi nebo proti kázni; mládež naopak vyžadovala spíše více náradí a více kázně.

Ve skladbě s. Hany Burgerové měly dorostenky měkké, plynulé pohyby s věnečky, kdežto chlapi měli v Otčenáškově skladbě bojovné, úpolnické pohyby s kovovými tyčemi. Otčenášek, který se s láskou věnoval cvičení dorostenčů, pro ně navrhl jako jediný úbor režné trenýrky, které daly vyniknout opáleným a krásně vypracovaným tělům mladých hochů. Když jsme se na ně spolu dívali z velitelského můstku, uvědomila jsem si, že toto jsou právě ti dorostenci, kteří nám způsobili tolik obav. Byly to děti, narozené ve válečných letech, vystavené v útlém věku válečné podvýživě a přesto z nich vytvořila sokolská tělesná výchova tak krásnou mládež.

OD IX. K X. SLETU 1923 – 1938

Vnitřní vývoj 1932 – 1938

Ponenáhu, v maličkostech, se do sokolské praxe nejvyššího výkonného orgánu Sokola vplížily prvky autokratického zřízení. Byly tak nepatrné a nenápadné, že i přesvědčení demokraté je pokládali za neškodné a nebránili jim, aby nebyl porušen vnitřní klid a mír celé organizace. Mnohé z nich se ani nedostaly k vědomí výboru ... a nepronikly dále než do náčelnictva mužů a do předsednictva, kde byla stále ještě v živé paměti velká úcta k předcházejícím velkým činovníkům. Nahlodávala ale ostražitost pracovníků proti „vloudilé nákaze“, před kterou kdysi varoval Tyrš a jejíž následky se projeví teprve po letech.

Vztahy se zahraničím, olympijské hry

První mezinárodní tělocvičnou organizací byla Evropská Tělocvičná unie, založená roku 1883 v Paříži, z podnětu dvou Francouzů, Charlese Cazaleta a Jeana Cuperuse. Od roku 1901 pořádala unie ve dvouletých obdobích závody družstev a jednotlivců o mistrovství Evropy. Česká Obec Sokolská se zúčastnila těchto závodů poprvé v roce 1907 při V. všesokolském sletu a hned napoprvé získal titul přeborníka Evropy. R. 1920 změnila Evropská Unie jméno na „Fédération Internationale de Gymnastique“, zkráceně FIG.

Za náradí jsme si (pro závody 1933) zvolily bradla o nestejně výši žerdí a kladinu. Kromě pro členky SSS (Svazu Slovanského Sokolstva), to byla naprostá novinky pro každého. Československé družstvo skončilo první ...

Návrh na včlenění závodu žen do OH v Berlíně narazil na odpor mezinárodního olympijského výboru: závodit budou jen družstva a ne jednotlivé závodnice. Jako náradí byla přijata bradla o nestejně výši žerdí a kladina, obojí však po značné debatě.

Brzy po ohlášení povinného náradí přišel obci sokolské dopis německého „Turnvereinu“, žádající o dovolení vyslat do Prahy cvičenky za účelem seznámení se s náradím, v Německu naprosto nezvyklým. Ochotně jsme je pozvaly.

Berlínské OH ukázaly důvod a účel německé přihlášky do mezinárodní tělocvičné federace. Hitler vynaložil na vybudování prostředí pro olympijské hry nesmírné sumy, aby ukázal bohatství, sílu a moc nacistického Německa. A to se mu podařilo. **Od té doby** začalo závodění států celého světa o možnost využít olympijských her pro **vlastní** propagaci. Olympijské hry 1936 byly plně využity pro propagaci nacismu a maskování Hitlerových válečných úmyslů. **Poprvé** byl také učiněn průlom do zásady amatérismu na olympijských hrách. Hitler přijal vítěze – důstojníka, který zvítězil v atletice přímo na cvičišti, okázale jej

povýšil a oznámil mu **dar** rodinného domku. Brzy nato byl demokratický Turnverein rozpuštěn a nahrazen nacistickou organizací, zaměřenou jen a jen k vítězství nacistické říše.

Rumunsko

Když na rumunský trůn zasedl král Carol a vytkl si za úkol své vlády zvednout kulturní úroveň rumunského lidu, vyslal odborníky ve výchově a školství a tělesné výchovy. Když odborníci vrátili a zhodnotili společně výsledky svého studia, shodli se v názoru, že nejdokonalejší systém tělesné výchovy je československý Sokol. Král Carol se rozhodl požádat Československo o spolupráci a zavést tělesnou výchovu podle sokolského vzoru.

X. slet – Předletový rozestavný běh

Byl přeložený pro úmrtí TGM na 26. – 28. října 1937. ... Se s. Vokáčovou jsme štafetu ... dohájily druhý den ve Vrútkách, kde nás čekala se svým autem s. Růžena Autengruberová ... Když jsme musely brát benzín, trvaly více než hodinu, než jsme dostihly dohořívající ohničky u cesty. Byla to kouzelná jízda v temné noci hlubokými lesy. U cesty, v pravidelných intervalech, zahřívaly ohničky běžce, čekající na štafetu. Všude nás vítaly zářící oči dorostenců a dorostenek, dychtivých zařadit se mezi 130 tisíc běžců, kteří nesli sletovou výzvu. Ta nesehnávající pravidelnost i v řídce obydlených částech země, ta touha být účasten, to nadšení mládeže, to dávalo víru v budoucnost. A množství těch, kdo pečovali o běžce, zmnoh násobilo účast a dávalo jistotu.

Zimní sletové hry

26. – 29. června byl slet dorostu ...

Kancléř Smutný z presidentské kanceláře telefonoval, že pan president chce přijet odpoledne a žádal, abych mu řekla, která chvíle by byla pro něho vhodná, aby přijel neoficiálně. Protože dorostenci měli cvičit po dorostenkách, zvolila jsem chvíli, kdy budou dorostenky po rozstupu na značkách. Kancléř mi řekl, kolik minut potřebuje president k jízdě na sletišť a já jsem měla upozornit, až bude čas k jeho odjezdu. Zatímco jsme takto vyjednávali, začalo se sletišť plnit obecenstvem a já jsem viděla, že je nemožné projet davem zpět do šaten. Slíbené informování dorostenek bylo nemožné. Ale ještě nebyl konec překážek. Presidentův odjezd se o půl minuty opozdil. Dorostenky stály ve dvojstupňových proudech. Zastavila jsem hudbu, abych mohla dát povel k rozstupu, až se president objeví v lóži, ale v tom vylítla na stožár presidentská vlajka a obecenstvo začalo vítat presidenta potleskem. Když se potlesk utišil, zapoměla jsem na všechna dobrá předsevzetí a dala změněný povel k rozstupu. Dorostenky jej provedly jako by jimi prolétla elektrická jiskra. Patnáct tisíc jich bylo a ani jedna se neopozdila – takové jsme měly tenkrát dorostenky!

Nastoupilo ...něco přes 28 000 žen, překonalo to ... veškerá očekávání. Neustále se měnící obraz cvičiště, střídání rytmu, volnost pohybu, končící veselou polkou s vlajícími šátekky a nakonec ze zdánlivého chaosu se vynořující pořádek. Jak se pak dva 55ti stupové proudy prostoupily na středu na jeden, jak se pak míhaly jahody červených šátečků na smetaně bílých halenek a mizely v bráně borců – to už jsem viděla jen závojem slz.

Náhle se něco pohnulo po mé pravici. Byl to kancléř Přemysl Šámal, který přiběhl po střeše hlavní tribuny z presidentské lóže a prudce mne sevřel do náručí. Presidentovi později referoval, že od svých sedmnácti let nedal nikomu takovou pusu, jako té sestře náčelnici! Když mě pustil z objetí, ohlédla jsem se zpět na můstek, kde jsem měla dva zvlášť milé hosty, předsedu a náčelníka federace francouzských gymnastek. Dojetím jim tekly slzy proudem po tvářích, nebyli schopni slova.

Zájezd dorostenek do Dijonu

Pan Demarbre přijel do Prahy před začátkem sletu žactva a oznámil mu, že na hlavní sletové dny přijede do Prahy plukovník Lecoq v zastoupení francouzské vlády a předá mi řád Čestné legie. „Až vám jej bude předávat, požádá vás jménem své vlády, abyste poslala na sjezd do Dijonu družstvo vašich dorostenek. To nemůžete odmítnout.“ Marně jsem mu vysvětlila, že to, co žádá, není v mé pravomoci, že si musím vyžádat schválení vyšších orgánů, že je stejně pozdě, protože dorostenky už zítra odjíždějí z Prahy a do slavnosti v Dijonu zbývá málo času. Opakoval jen, že takovou žádost nemůžeme odmítnout.

Byla jsem v těžké situaci, do sjezdu v Dijonu zbývaly jen tři týdny, ve kterých se měl zájezd rozhlásit, shromáždit přihlášky, opatřit další skladby, nacvičit je a celý zájezd propracovat. Ale náčelnictvo i předsednictvo souhlasilo pod podmínkou, že uhradí výlohy jen delegaci, dorostenky že si musí všechno hradit **samy**. V pondělí přinesl denní tisk zprávu o zájezdu a podmínkách účasti. Mimo obvyklých doporučení a lékařského vysvědčení musí mít dorostenka potvrzení, že cvičila na sletu, že ve sletovém obecném závodě získala aspoň 75 procent bodů a že dobře obstála ve sletové ideové zkoušce. Dále potřebuje dvojí cvičební úbor, slavnostní sokolský kroj a původní lidový kroj československý a musí se podrobit týdennímu výcviku před odjezdem. Před koncem týdne jsme měly 92 přihlášky. Manželé Matějovcovi složili tři skladby pro pódiová vystoupení a za tři týdny byla už výprava v Dijonu.

Americká spisovatelka paní Mitchelová (autorka životopisu Alice Masarykové) se mě zeptala, co znamená stužka v knoflíkové dírcce mého kostýmu. Když slyšela, že zastupuje francouzský řád Čestné legie, svolávala přítomné, aby viděli jedinou ženu, která má tento řád. Tak jsem se postupně dovídala, jak velké to bylo vyznamenání. Současně jsem si uvědomila, že **nepatřilo postavičce**, která mávala praporkem na sletovém můstku, nýbrž že patřilo hnutí, které v současném tehdy politickém zápase usilovalo o uplatnění demokracie a zachování samostatnosti malého národa.

Mnichov a jeho následky

Národ se ... sjednotil na pomoc těm, kteří museli opustit své domovy v sudetském pohraničí, nechat tam všechn svůj majetek a zachránit často jen holé životy. Sokolstvo se opět dalo okamžitě do služeb národa. My, sokolské ženy, jsme měly na nejbližší pondělí svolanou cvičitelskou školu, ta však byl rozhlasem odvolána. Přesto se ale dostavila jedna sestra, která už neslyšela rozhlasovou zprávu vzhledem k tomu, že byla nucena se svou rodinou opustit domov. Takových rodin přicházelo mnoho. Rozdělily jsme si je mezi sebou, nejdříve členky náčelnictva a spolupracovnice, scházející se v Tyršově domě, potom ostatní pražské sokolstvo. Nebylo snad sokolské rodiny, která by byla neměla dočasného národního hosta. Utvořil se pomocný sokolský výbor, který spolu s ostatními organizacemi vykonával na nádražích vyřizovací, informační a rozvážecí služby. Já jsem zůstala členkou ústředního pomocného výboru, jemuž předsedala paní Helena Černá, rozená Švehlová; úzce jsem v něm spolupracovala též s Alicí Masarykovou, Miladou Horákovou a Růženu Pelantovou. Tento výbor se zabýval pomocí trvalou, zatímco úkolem jednot byla pomoc okamžitá. Byla jsem pověřena uskutečněním myšlenky Alice Masarykové, ovlivněné slavnou knihou Boženy Němcové „Babička“. V babiččině komoře byl přece vždy dostatek zásob pro návštěvníky a žadatele! Alice navrhovala, abychom podobné „komory“ zřídili ve všech sokolovnách a podnikli celonárodní sbírky požívatin, šatstva, obuvi a jiných základních potřeb pro domácnost; ty by se pak rozdělovaly mezi přicházející a nově se usazující uprchlíky.

Podzimní schůze výboru ČOS

Bezprostředně po vypětí mravních sil v národě k ohromnému úspěchu IX. Sletu, způsobil hluboký pomnichovský zmatek v myslích ztrátu sebedůvěry národa a rozbití jeho nedávné

jednoty. Mnozí se dali oslnit zdánlivými nebo dosavadními úspěchy a růstem diktatur, které se valily Evropou, hledali v nich příklad a povzbuzení k odklonu od demokratických cest.

PROTEKTORÁT

15. březen 1939

Byl to v tak krátké době třetí a nejtěžší mravní otřes pro národ, bylo to téměř neúnosné! Nebyli jsme ještě vyrovnáni se ztrátou pohraničí, se zmenšením plochy státu a všemi ztíženými životními podmínkami z toho vyplývajícími, když přišla ztráta nejtěžší, ztráta samostatnosti. Hovory k národu se stávaly stále obtížnějšími; donedávna národ vybízely k budování státu za těžkých podmínek, přes noc se situace změnila tak, že už ani ten stát nebylo třeba budovat, náhle bylo jen třeba zachránit národ, který musel přece žít dál!

Den před okupací, 14. března, oznámil rozhlas, že předseda slovenské autonomní vlády Jozef Tiso, po dohodě s Hitlerem, prohlásil Slovensko za samostatný stát a požádal říši o ochranu. Slovenska! Vzpomínali jsme na své slovenské přátele, na davy, které před třemi lety vítaly české bratry a sestry.

Protože Hitler a nacismus viděl v ženě jen nástroj k zachování rodu, postihovaly vnucené zákony sociální více ženy než muže a zmenšovaly možnost jejich zaměstnání ve veřejných službách; někteří rodiče považovali za zbytečné nechat dcery studovat.

1. září 1939 přepadl Hitler bez vypovězení války Polsko, se kterým měl spojeneckou smlouvu. Tím byla vysvětlena potřeba zabezpečení klidu v Protektorátu uvězněním rukojmích. Současně uzavřel podobnou smlouvu se Sovětským svazem, který napadl Polsko z druhé strany. Takové přesile nemohlo Polsko odolat a bylo vyřízeno v několika dnech. Tím byl odhalen Hitlerův důmyslně promyšlený plán, obsazením Československa znemožnit jeho pomoc Polsku.

Zatýkání sokolů

9. října 1941, dříve než se rozednilo, zatáhlo gestapo síť na sokolské činovníky po celém území protektorátu. V Čechách zatýkali jen muže, na Moravě v některých okresech i ženy.

Zatčeno bylo té noci 900 Sokolů, v čemž bylo 49 členů výboru ČOS, 19 členů předsednictva, 17 členů náčelnictva mužů, 9 členů předsednictva vzdělávacího sboru a 216 župních činovníků.

Náčelnictvo žen, které zůstalo ušetřeno, rozeslalo ihned zprávy župním náčelnicím, aby se sestry v jednotách a župách postaraly o rodiny zatčených a pokud by potřeba přesahovala jejich možnosti, aby se obrátily na členky náčelnictva žen ČOS. To pak zorganizovalo pravidelné příspěvky jednotlivců a jejich distribuci.

Slovenské povstání

Zprávy (z BBC), které jsme zachytili, byli nesmírnou posilou pro nás bezmocné a hlavně posilou víry v upřímné československé cítění většiny Slováků. Tentokrát se ovšem k nám nedostaly zprávy o komunistickém zneužití povstání, o zbytečných velikých ztrátách na životech, způsobených sovětským vedením předstírané pomoci. Když bylo povstání potlačeno, byli prominentní vůdcové převezeni letadly do Sovětského svazu, ale Paulíny byl vynechán. V pokročilém věku, nemocen a vysílen, zcela opuštěný v horách, musel sestoupit do města, kde byl zatčen a odvečen do Berlína. Tam zprávy o něm končily.

Pražské povstání

V úterý 8. května odešla z Prahy armáda generála Vlasova, aby dosáhla americkou armádu a vzdala se dříve, než se s ní spojí Rusové, takže sovětské pluky prošly severními

Čechami a vstoupily do Prahy bez nejmenšího odporu, nadšeně vítáni jako osvoboditelé. Praha však byla osvobozena českými vzbouřenci za pomoci generála Vlasova.

Nevím, jestli to bylo v pondělí nebo v úterý, když jedna z našich cvičitelek, zaměstnaná v meziměstské ústředně hlásí, že se americká armáda z Plzně dala na pochod ku Praze. Pak volala, že Američani jsou v Mýtě, v Holoubkově, atd., až pak najednou zděšeně hlásila, že se zastavili. Ptala se proč, ale my jsme to nevěděli. A pak zase, že jede ku Praze několik amerických aut, ale to už jsme z dálky slyšely volání a jásot. Vyběhli jsme na ulice, abychom je pozdravili... Byla to delegace, která přijela nabídnout Národnímu výboru pomoc, o kterou volal rozhlas. Byla však odmítnuta místopředsedou Národního výboru Smrkovským.

V Tyršově domě byla tělocvična proměněna na lazaret, ostatní místnosti měli obsazeny Němci, byly to protektorátní úřady nebo gestapo. Němci tam všude vládli, a když bylo skončeno povstání a všichni Němci už byli zajištěni, najednou se tam objevili komunisti a za nic nechtěli připustit návrat sokolských činovníků do jejich vlastního majetku.

ZÁSVIT SVOBODY

Zásvit svobody

Ke komunistickému volebnímu vítězství (po 2. sv. válce) přispělo několik prvků, ale výsledek posílil jejich sebevědomí a průbojnost. Měla jsem dojem, že také otevřel oči mnohým, kteří podlehli obecné nedůvěře a nedostatku orientace, neboť v obnoveném Sokole se projevil nával členských přihlášek. Přihlášením do Sokola se šikovali demokraté – odpůrci komunismu. ... Ovšem, tak jako volební vítězství komunistů nebylo čistým sčítáním jeho přívrženců, tak také příliv přihlášek do Sokola nebyl výhradně upřímný. Když v prosinci 1945 Sokol vyhlásil obnovu organizace a činnosti, vedení komunistické strany nařídilo svým členům, aby se hromadně hlásili do Sokola a tak se infiltrací dostali do jeho vedení.

Přesto se obnovená činnost v jednotách a župách rozvíjela s překvapujícím nadšením a překročila všechna očekávání. Měla jsem obavy, že Sokolstvo, oslabené ztrátou vedoucích osobností na všech úrovních, nestačí zvládnout poučení a výchovu nových členů, že se tím celková úroveň členstva sníží. Ale styk s jednotami mě přesvědčil, že Sokol působí už zvukem svého jména a prostředí. Noví členové se překvapivě rychle přizpůsobovali a splývali s těmi, kdo prožili Sokolství už před válkou.

Němci ... Ukrajinu dobývali, neměli nejmenší úmysl ji osvobodit a vítací výbory dali postřílet. To teprve otevřelo oči ukrajinským a ruským disidentům a přivedlo je ke spolupráci na obraně ohrožené Moskvy. Sovětská vláda již přesídlila dále na východ. V největší nouzi delegace několika bývalých carských generálů nabídla vládě utvoření pluku dobrovolníků, ochotných obětovat své životy na obranu Moskvy. Hlásili se prý k tomu většinou bývalí zaměstnanci ortodoxní církve, kteří byli postaveni mimo zákon a žili jen z milodarů věřících. Asi jeden tisíc utvořilo pluk, který prý zastavil německý postup na Moskvu. Když v podzimních deštích rozblácené, úzké silnice nedovolily postup více než jednoho tanku, vrhl se proti prvnímu tanku jeden z dobrovolníků, ověšený ručními granáty, které ovšem při jeho dopadu vybuchly a tank rozbily. Postup byl zastaven na čas, potřebný k odstranění trosek. Jakmile vyjel druhý tank, vrhl se pod něj druhý dobrovolník. Tak byl tankový postup zadržán až do doby, kdy další postup znemožnily mrazy a chatrná výzbroj nacistické armády.

(Zde patří: výstroj – nikoli výzbroj. Odpusťme však ženě neznalost vojenské terminologie).

Moskva

Druhá světová válka přinesla mocnou podporu šíření komunismu ve dvojitým směru: Odpor proti Hitlerovu podmanitelství udělal z Anglie a USA spojence Sovětského svazu. Obratná propaganda komunistů pak svedla myšlení jednotlivců k chybnému zaměňování spojenečství –

zamýšleného krátkodobě – s přátelstvím. Podobné chybné myšlení udělalo ve východoevropských státech z odpůrců carské diktatury přívržence komunismu a v důsledku záměnu jedné diktatury jinou. Ani Stalinova smlouva s Hitlerem, ani jejich společné přepadení Polska neotevřelo oči, zaslepené strachem z nacistické hrůzovlády.

Některé mladé ženy, které nabídky pomoc v Tyršově domě při obnově sokolské činnosti, viděly také v Sovětském svazu především spojence proti nacismu a ponenáhlu od něho přijímaly komunistický způsob myšlení a jednání. Mezi jejich požadavky bylo, mimo jiné, aby bylo ze sokolské tělesné výchovy odstraněno jakékoliv cvičení na náradí a tělocvik omezen jen na gymnastiku. Výraz „gymnastika“ se v českém jazyku vžil už dříve pro soudobý stupeň vývoje cvičení prostných, který byl už tenkrát obecně přijímán a postupně zaveden. ... (Tyto ženy) nevěděly, že v ruském jazyku slovo „gimnastika“ znamená totéž co ... v mnoha jiných jazycích, tělocvik.

Boj o sjednocení

Na Karlově universitě byla protektorátem zastavena činnost po demonstracích v listopadu r. 1939 v souvislosti s oslavami 28. října a smrtí Jana Opletala. Profesorský sbor Ústavu pro vzdělání profesorů tělesné výchovy chtěl v roce 1945 umožnit tehdejší studentům dokončení zkoušek mimořádnými, soustředěnými kursy a práce v oddělení nově zřízeném vyžadovala ... hodně času. Přinesla mi také cenné zkušenosti o růstu moci komunistů. V úřadě mi byl přidělen jako tajemník Sládek, který se vrátil z koncentráku jako komunist. Když jsem mu jednoho dne říkala, jak odpovědět na určitý dopis, uklouzlo mu: „Ale my to tak nechceme.“ Na otázku, kdo je to „my“, si uvědomil svou chybu a rozpačitě mi vysvětlil, že jsou to někteří úředníci sektoru C, kteří se scházejí po pracovní době a domlouvají řešení spisů přidělených oddělením, ve kterých pracovali. Byli to komunisté v nižším postavení, kteří takto pracovali přes hlavy svých představených. Když se jednoho dne nemohl najít spis, na jehož řešení naléhalo jiné oddělení, byl tento spis nalezen v tajemnickově zásuvce; ke mně, jako přednostce oddělení se nedostal a měl být patrně rozřešen pilnými komunisty bez mého vědomí. Když jsem si stěžovala tehdejšímu sekčnímu šéfovi dr. Vidinskému, řekl mi, že je to běžná praxe, proti které je bezmocný. Ministrem školství byl komunist prof. Nejedlý. Proto jsem při nejbližší příležitosti žádala o přeložení zpět na střední školu.

Obnova ČOS

Dne 9. května 1945 vstoupila sovětská vojska do Prahy, která byla už dva dny osvobozená a vyčištěná od Němců. Sovětský svaz nehnul ani prstem, aby pomohl pražskému povstání, zatímco Malinovského armáda seděla na Českomoravské vysočině a bavila se znásilňováním žen a loupením soukromých domů.

Obnova sokolské činnosti byla dlouho zdržována odporem komunistů a jejich požadavkem, aby se hned tvořily základní jednotné organizace tělesné výchovy a sportu. Federace proletářské tělovýchovy (komunistická) se neobnovila a žádala totéž od Sokola. Dlouho byl Sokolům odpirán dokonce přístup do Tyršova domu. Komunisté v poštovní službě vyřazovali z dopravy sokolské dopisy a oběžníky jednotám a župám, kdekoliv k nim měli přístup. Až do konce listopadu byly v ČSR okupační armády – americká a sovětská. Strach a nedůvěra stále ještě podlamovaly soudnost.

Zimní sletové hry a puč

Dnešním čtenářům je třeba vysvětlit, co to byly akční výbory. Byly to úplně samozvané skupiny lidí, zpravidla vedené komunistou nebo sociálním demokratem, který si sám do výboru najmenoval, koho chtěl, hlavně ovšem od koho očekával podporu. Nebyly nikým schváleny, nebyly v žádných stanovách, neměly žádný právní podklad, přesto se však tvořily ve všech úřadech a spolcích, krátce všude, kde pracovalo několik lidí pohromadě. Je to

opravdu těžko pochopitelné lidem logicky myslícím, jak svévolně se tyto akční výbory vytvořily, a jak svévolně vládly. Byla to úplná anarchie. Schopní lidé byli jimi odstraňováni a nahrazováni neschopnými komunisty. Akční výbory rušily usnesení volených orgánů. Že se při tom uplatnily rozmanité antipatie osobní a prospěchářské zájmy, je jen přirozené.

Akční výbor ČOS začal hned shora. První, které odstranil, byl starosta Hřebík a náčelník Kavalír. Místo nich byl jmenován starostou br. Truhlář a náčelníkem člen náčelnictva mužů a známý komunist Penninger. Předseda Bláha přinesl s sebou už hotovou kandidátní listinu, na které jsem byla také já označená k odstranění. Když to však bylo oznámeno, některá ze zúčastněných sester prohlásila: „Vezměte na vědomí, že když nebude Provazníková náčelnicí, nebude slet.“ To přimělo akční výbor k revizi nařízeného rozhodnutí.

Bylo těžko pochopitelné, že v těchto akčních výborech byli také někteří Sokolové, bláhově doufající, že budou moci každodenní vytrvalou prací vychovávat mládež v duchu, v jakém sami vyrůstali. Brzy se ale přesvědčili, že to není možné, že noví páni se musejí poslouchat. Komunisté hned využili sokolské kázně. Při nejbližších volbách uložili sokolským vzdělavatelům pracovat pro jednotnou kandidátní listinu. Byla to práce sice zbytečná, protože tam, kde jednotná kandidátka nezvítězila volbou, zvítězila dodatečnými škrty a úpravami nových mocipánů, ale někteří vzdělavatelé to přesto dělali. Nepochopitelné, ale bylo to tak. To vše mne přimělo k tomu, že jsem před jarní výborovou schůzí svolala ilegální schůzi členů předsednictva, o kterých jsem věděla, že je na ně opravdu spolehnutí. Vyložila jsem jim situaci, jak se právě před těmi volbami projevila. Prohlásila jsem, že nemůžeme takto pokračovat, že nemůžeme dopustit, aby činovníci sloužili komunistickým účelům. Jediné řešení je zrušení akčních výborů. Dohodli jsme se, že výboru předložím návrh na zrušení všech sokolských akčních výborů. Návrh byl přijat.

Po puči

Často jsem si v té době vzpomínala na bratry vojáky, vracející se z pohraničních pevností, které museli v září 1938 vydat bez jediného výstřelu. Tenkrát jsem četla z jejich obličejů, jaké to bylo trauma – mělo se to zase opakovat? To by nechalo další jizvu na národním charakteru. Mimo to bylo jasno, že Sokol po puči dlouho nepřežije. Když přes přípravy na slet, který si přála jak strana, tak vláda, si troufali na tak drastické zásahy akčních výborů, co budou dělat po sletu, až pominou ohledy na jeho úspěchy? Bylo mi jasné, že XI. Slet bude rozloučením se Sokolem na dobu, jejíž délku jsme nemohli odhadnout. Ať bude jakkoliv dlouhá, chtěla jsem, aby to bylo rozloučení slavné a nezapomenutelné. Přála jsem si, aby vzpomínky ne tento poslední slet před nástupem temna udržely v myslích pamětníků víru ve všechno, k čemu nás Sokol vedl a víru v konečné vítězství hodnot ke kterým nás vychovával. A kdyby čekání mělo být delší než naše životy, přála jsem si, aby pamětníci tohoto sletu přenášeli svou víru a lásku na své děti vyprávěním o jeho kráse. Proto jsem chtěla mít slet a proto jsem ho chtěla mít co nejkrásnější a nejslavnější.

Změnilo se i zahraniční zastoupení na sletu. Na předcházejících sletech byli pravidelnými účastníky sokolské svazy slovanských národů, přihlásivších se k Sokolství ihned po jeho vzniku. Po druhé světové válce už zbyl v Evropě jediný sokolský svaz – ČOS. Kudy prošla Rudá armáda, postupující od Stalingradu na západ, všude rušila demokratická zřízení a všude rozpouštěla a zakazovala obnovu sokolských organizací. Americké sokolské svazy svou účast na sletu po puči odvolaly a komunistické režimy, dosazené v zemích osvobozených od nacismu, vyslaly na slet delegace sjednocené tělovýchovy, takové, jakou krátce po puči uzákonila v ČSR Gottwaldova vláda.

XI. SLET

Přípravy

Když jsme na podzim 1946 poslaly do žup první dotazníky o účasti na sletových společných cvičeních, vrátila se odpověď: cvičících žen 100 000, slovy jednostotísíc! Při plánovaných čtyřech hlavních sletových dnech mohlo sletišťe pojmut jen čtyřikrát 16 000, tj. celkem 64 000 žen. Co s přebytečnými? V náčelnictvu se rozhostil smutek nadbytku! Vzpomínaly jsme s šibeničním humorem na Nerudův „Slamník“ [Kam s ním?], jenže ženy nebylo možno roznášet po kapsách v kornoutech. První návrh byl, aby se cvičenky jednotlivě rozhodly, chtějí-li cvičit prostná nebo rej. Z jednot začalo bouřlivé ne! Každá cvičenka chtěla být v oficiálních sletových prostných a každá chtěla být v reji, který byl nejkrásnější, nejradostnější, nejodvážnější a nejrevolučnější sletovou skladbou.

Vedle humoru se náčelnictvo uchýlilo k starému osvědčenému prostředku – přísným vylučovacím zkouškám. Snad trochu zapůsobilo i zklamání po puči, nakonec zbylo jen právě těch šedesát čtyři tisíc žen, právě tolik, aby každý sletový den cvičily jiné a aby se na každou dostalo. Zkoušky a obavy z vyloučení ještě zvýšily snahu cvičenek o dokonalý výkon, takže ze žup šel jeden hlas: ženy jsou neselhávající jistota. Však si tu jistotu pojistily. Tělocvičny nestačily, cvičilo se na kdejakém volném místě: v zasedací síni cvičily ženy, v knihovně cvičily ženy, v šatnách a na chodbách cvičily ženy. V Kr. Poli (Brno) si bratři stěžovali, že nenašli místo na výborovou schůzi, všude cvičily ženy, tak jim nezbylo než jít do hostince jako za starých „zlatých“ časů, kdy ještě nebyla v každé čtvrti sokolovna.

Průběh

Během sletu hlas lidu velmi často projevoval opravdové smýšlení národa. Začalo to hned na počátku, při cvičení žákyň třetího stupně, které daly sletu heslo. Zacvičily vzorně svá prostná a pak si k nim přidaly, co cítily v srdcích: „Ať žije prezident Beneš!“ volaly hned po skončení prostných. První volání zaniklo v potlesku, ale děti volaly znovu a znovu. Dětské hlásky stoupaly k nebi jako protest, jako prosba, jako modlitba. Nejdříve je zachytila členská tribuna, odkud jako plamen přeskočilo na ostatní tribuny a za okamžik celé sletišťe bouřilo čtvrt milionem hlasů: „Ať žije prezident Beneš!“

Viděla jsem, že je zle a proto jsem šla ihned po cvičení žákyň do ministerské lóže. Chtěla jsem mluvit se členy vlády. Ti se ke mně hned shrnuli a vzrušeně se ptali, jak se to mohlo stát? Na to jsem klidně odpověděla: „Vždyť se nic nestalo. Někdo řekl dětem, že prezident Beneš je na tribuně a děti ho zdravily, na tom přece nebylo nic špatného. Beneš dostal od této vlády titul presidenta na doživotí, který mu také za všechny jeho zásluhy patří. Kdyby tu opravdu byl, jistě bychom ho všichni zdravili.“ Ministr školství Nejedlý se hned přidal: „No ovšem, ale zítra tu také nebude, bude tu Gottwald.“ „Zítra nebudou děti nic volat!, odvětila jsem. „promluví k nim, ještě než půjdou na cvičišťe, řeknu jim, že prezident Beneš zde není a nebude tudíž důvod k volání.“ V první chvíli se zdálo, že členové vlády – bylo jich okolo mne asi sedm – jsou celkem uklidněni mým vysvětlením, ale přesto se potom objevili tajní všude tam, kde jsem se objevila já. Jeden byl trvale na náčelnickém můstku, druhý mne sledoval na každém kroku, třetí seděl celé noci na židli u dveří mé ložnice.

Přes všechny tyto vážné události, o kterých ani cvičenci, ani veřejnost ovšem nic nevěděli, pokračoval slet zdárně dále. Tělocvičným vrcholem byl rej třiceti tisíc cvičenek, a ovšem hlavně cvičení žen s kužely. Silně ten den přšelo. Sestry byly promoklé, zkrhlé chladem, halenky se jim lepily na těla; daly se však do cvičení tělem i duší. Slzy jim tekly po tvářích, zuby měly zaťaté, aby zabránily hlasitému vzlyku nad loučením se sletem, se Sokolstvím, se vším co vneslo do jejich životů tolik krásy a tolik štěstí. To nebylo cvičení, to byla bohoslužba a jejich zanícení a rozechvění se přenášelo na tribuny. Čtvrt miliónu diváků sledovalo jejich pohyby se zatajeným dechem, pilo očima krásu, kterou vytvářely, a svíralo rty bolestí nad jejich odchodem. Ve vzduchu visela otázka: „Kdy se zase sejdem? A co bude

mezi tím?“ Proto to hrobové ticho ihned po doznění hudby a pak ta bouře nadšení, hrozící zbořit tribuny. Sestry musely cvičení opakovat! Poprvé v dějinách sletů se stalo, že se skladba ihned po dokončení opakovala. Vynutili si to ovšem diváci. Byl to poslední a nejsilnější dojem tělocvičné části sletu.

Reicin

„Generál“ Reicin měl na starosti zpravodajskou službu. Bylo to jméno, ze kterého šel strach, neboť se vědělo, že jeho ústy mluví Moskva. Byl to obyčejný „kmán“, ze kterého komunisté udělali postupem času generála, a on dělal, co mu nařídili. Později byl spolu se Slánským a ostatními vedoucími strany postaven před soud a popraven. Komunisté se tak zbavovali nepohodlných lidí.

Jihoslované

Bylo to právě ve dnech sletu, kdy se situace a zdánlivá jednota v rodině sovětských satelitních režimů porouchala Titovým rozchodem s Kominternou. Početná výprava Jihoslovanů už byla v té době na cestě do Prahy. To byla zlá situace pro loutkovou vládu, která nesmí myslet a nedostala včas rozkazy z Moskvy. Návštěva byla přece sjednána vládou jako důkaz nerozborné pevnosti satelitní soustavy lidových demokracií. Vláda vypracovala podrobné pokyny o vítání a počtech poddaným velikého Tita. Co teď?

Nikdo se neodvážil něco měnit na instrukcích, poslušně vypracovaných podle nařízení Moskvy. A tak se stalo, že zástupci odbojového Tita byli vítáni se stejnými počty, jako zástupci věrných Moskvě. Národ, který nemusel čekat na rozkazy z Moskvy, si našel odpověď na změněnou situaci okamžitě: Okázalou přízní k Jihoslovanům vyjadřoval svůj souhlas s jejich odbojem. Kdekoliv se Jihoslované objevili, volalo se „Zdravo, Tito!“ Vláda to nemohla zakázat, protože to bylo přesně v duchu včerejších rozkazů z Moskvy.

Korunu situaci však nasadil náčelník. Měl přece rozkaz vyjít Jihoslovanům všemožně vstříc. Nemohl tedy odepřít jejich vůdci požadavek, aby vystoupili v den průvodu. Chyba byla v tom, že už vystoupili jednou předtím, kdežto sovětské družstvo, které mělo podle vládního rozkazu určeno své vystoupení na průvodový den a tedy si nestěžovalo, zůstalo u jediného vystoupení. Bylo zle. Chudák soudruh náčelník měl nejlepší vůli to protektorům nahradit o sletových dožínkách, ale neštěstí den před tím přšelo, sletové cvičiště, připravené na tělocvik a ne pro akrobacii, rozmoklo a vedoucí sovětského cirkusu odmítl vystoupit.

Další chybu, kterou náčelník udělal, vlastně zavinila komunistická poslušnost. Rozkaz zněl jasně: Jihoslovanům vyjít ve všem vstříc! Když vedoucí Jihoslovanů žádal, aby směl promluvit před jejich vystoupením, náčelník mu vyhověl; nemohl totiž chudák tušit, že vedoucí pronese dlouhou řeč na obhajobu Titova odboje proti Kominterně! A vláda i s prezidentem Gottwaldem to musela vyslechnout i s potleskem, kterým obecnost řečníka pochválilo.

Průvod

Když na XI. Sletu prošel Prahou průvod dorostu a pověděl s upřímností vlastní mládí své skutečné přesvědčení, nastal poplach v policejním štábu. Tušili, co mohou očekávat od průvodu členstva. Do schůze sokolské komise Národní fronty, která měla zabezpečit hladký průběh členských dnů, přišel policejní ředitel Hor s prohlášením: „Průvod je zbezpečen. Dodali jsme městskému rozhlasu hesla a písně, které budou nepřetržitě vysílány po celé cestě průvodu uličními tlampači a rozhlasovými auty.“ Ministr Čepička ho pochválil za prozíravost.

Avšak hlas lidu v průvodu XI. Sletu byl tak silný, že přehlušil všechny tlampače a naprosto umlčel hlas policejních vládců Prahy. Tehdy se v pražských ulicích a na Staroměstském náměstí ukázalo, že Sokolstvo je stále ještě mluvčím národa, tam jsme se přesvědčili, že stále ještě je obojí jedno tělo, jedna duše. Tam jsme poznali, kolik nás je a jaká je

v nás síla a odhodlání. Tady pochodoval celý národ, od dělníka po intelektuála, od zapadlé vesnice přes průmyslová střediska až po hlavní město. Češi, Moravané, Slováci, Slezané. Šel přes bezmocný řev amplionů, přes zoufalé úsilí policie, přes kordon konfidentů, přes uměle nasazené bojůvky, šle bez vůdce, veden jen svým přesvědčením, nejlepším a nej-spolehlivějším vůdcem. Těžce duněl jeho krok historickým náměstím, temně, jako vzdálená bouře zněl jeho hlas, když se nakonec všechna hesla slila do jediného jména, které se stalo symbolem: Beneš, Beneš, Beneš.

Policie i s kordonem konfidentů byla bezmocná. Kde se pokusila zakročít, narazila na takovou jednotu, že proti ní nic nezmohla. Několikrát se pokusila zatknout několik Sokolů v průvodu. Obecenstvo však prolomilo průvod a zatýkané zachránilo.

Ze slavnostní tribuny na Staroměstském náměstí bylo vidět vzadu v Pařížské třídě les amerických praporek nad hlavami průvodu. Policie spěchala naproti a snažila se praporky zabavit; vytáhla sice několik lidí z průvodu, ale nemohla odvést všechny; a vlajky zatím zmizely v rukávech. Teprve za Gottwaldovou tribunou vyletěly z rukávů a mávaly vstříc zahraničním hostům na sousední tribuně. A vzadu nové moře vlajek. Asi 160 bratří a sester bylo pozatýkáno, ale to nemohlo zastavit ostatní. Z Pařížské třídy na náměstí hřmělo volání a hromadné skandování hesel, od vchodu na náměstí mrtvý klid. Řada za řadou šla mlčky, s odvrácenými nebo sklopenými hlavami, a když se za tribunou hlavy zvedly, v mnohém oku byla slza zahanbení a pokoření. Většina praporek spočívala klidně na ramenou praporečníků, nebo stála hrdě vztyčená v toulcích a sklonila se teprve před hrobem Neznámého vojína.

Až tam bylo ticho, ale pak se hlavy zvedly a ze sevřených řad zněly pozdravy a hesla odhodlání. A s pobořených starobyklých domů kolem náměstí, z jejich oken, říms, arkýřů, odevšad to hřmělo a slévalo se s hlasy proudů, zaplňujících náměstí: Beneš, Beneš ...

To už nebyla demonstrace, to byl odhodlaný vzdor, to byl přísaha. To byla řeč XI. sletu, kterou promluvil za porobený národ k celému světu. Ve jménu Benešově vyjádřil všechnu svou víru, víru v ideály, pro které tento Masarykův žák pracoval a bojoval, víru ve svobodu a demokracii, víru v konečné vítězství pravdy. A s vírou odhodlání za tyto ideály bojovat a znovu si je vybojovat. To je odkaz XI. sletu!

OLYMPIJSKÉ HRÝ V LONDÝNĚ

Výhodou tenkrát bylo, že u dospělých bylo zavedeno a vžilo se rozdělení cvičenců a cvičební látky nejen podle věku, ale také podle dosaženého stupně výcviku. Následkem toho jsme mohly vypsát závody žen IV. stupně výcviku, tedy středního oddílu, už začátkem února a podle jejich výsledků byly vyspělejší cvičenky zařazeny do župních výcvikových středisek. Zkoušky zdatnosti potom rozdělily všechny ostatní cvičenky a ty nejlepší, postoupivší do V. stupně, byly zařazeny do zvláštních výcvikových středisek olympijských v krajích. Dalším systémem závodů pak byly z těchto středisek vybírány závodnice do dvou zemských středisek, až nakonec zbylo 12 cvičenek, které se připravovaly na vlastní OH. Poslední společný nácvik už samozřejmě a bez námitek mimo Tyršův dům, na státním cvičišti v Nymburce. V té už i družstvo mužů se připravovalo mimo ruch a napětí, které panovalo ve sletové době v Tyršově domě.

DOZNÍVÁNÍ

Po skončení sletu už nic nebránilo straně a vládě, aby ukázala svou moc. Zatýkáni začalo vlastně už při cvičení žactva, kdy cvičitelé byli zatýkáni hned, jak prošli odchodovou branou cvičiště. Byli zatýkáni i bratři, kteří vůbec nebyli na sletu v Praze, pro podněcování k demonstracím.

Ale župy nemlčely. Pokud se pamatují, poslaly první protestní dopisy župa Moravskoslezská a Plzeňská a další župy následovaly. Protestovaly proti neoprávněnému zatýkání a proti zabavování sokolského majetku dopisy předsednictvu ČOS, o kterém nevěděly, že je ve stavu resignace, a proto odmítnutými. Protestní dopisy vyřizovali činovníci, dosazení akčním výborem v únoru a zatýkání pokračovalo.

Mezinárodní komise Spojených národů pro uprchlíky měla už zřízeny v Německu a Itálii tábory pro uprchlíky z Československa. Tam se hned zřizovaly sokolské jednoty, takže zakrátko nebyl žádný tábor bez Sokola. Brzy došlo k ustavení župy dr. Edvarda Beneše, se starostou dr. Leopoldem Pospíšilem z Olomouce a náčelníkem Václavem Ženíškem z Plzně. V italském okrsku byl v čele student Janza a náčelníkem Vladislav Slavík z Rakouska.

ZÁVĚR

Pokusila jsem se zachytit v drobných vzpomínkách, jak nás sokolství učili Tyršovi první spolupracovníci a žáci a jak jsem prožívala v samém středu jeho nejvyššího vedení až do konce v roce 1948. Jeho úspěchy i nezdary, vzestup i pokles, vítězství i zklamání – to všechno rostlo přímo z kořenů, zasazených Tyršem a Fügnerem. To byl skutečný Sokol!

Těm, kdo chtějí upřímně pokračovat v Tyršově sokolství i v porobě a v cizině, mohu jen připomenout znovu a znovu opakovanou radu presidenta Tomáše G. Masaryka:

„DRŽTE SE TYRŠE! JÁ BYCH Z NĚHO VYSOUKAL, CO SE DÁ.“

Marie Provazníková

Narodila se v Praze 24. 10. 1890. Svůj život prožívala v Sokole a sokolské výchově se zcela zasvětila. Jako mladá žákyně zastihla ještě Tyršovy nejbližší spolupracovníky, Klenku, Zemana aj. a pod jejich vedením prošla nejzákladnějšími stupni sokolského výcviku. Hlubší vzdělání v tělesné výchově získala na Karlově univerzitě, kde studovala v letech 1913 – 1918. V Sokole se uplatňovala na stále zodpovědnějších místech, až se posléze vypracovala k metě nejvyšší – stala se náčelnicí žen

Do exilu odešla v roce 1948, emigrovala do Spojených států, kde vyučovala na koleji jako profesorka tělesné výchovy. I v exilu byla ovšem věrna Sokolu a věnovala mu každou volnou hodinu. Důkazem toho jsou i tyto její paměti „To byl Sokol“

Sestra Provazníková se dožila znovuoobnovení Sokola u nás v roce 1990. Umřela v USA ve věku 101 let.

* * * *

Několik poznámek od vypisovače Václava Dostála

Jako mladý muž jsem rád poslouchával Svobodnou Evropu, kde byla celá kniha M. Provazníkové „To byl Sokol“ čtena na pokračování. Při snahách o obnovení Sokola u nás v r. 1968 jsem se stal členem Tělovýchovné jednoty Sokol Olomouc – město. Silně na mne zapůsobila má teta, předválečná i poválečná náčelnice Sokola Olomouc a první náčelnice Sokola Olomouc – město. Své zážitky z činnosti této jednoty stručně vypisuji v publikaci „Sokolská myšlenka za totality“, do níž přispěli i jiní sokolové a sokolky. Byl to jakýsi zázrak, že v době tuhé normalizace existovali lidé, kteří neváhali předávat své sokolství i dětem a mládeži, byť v rámci povinného členství v ČSTV. Ještě větším zázrakem byla „atmosféra“ v jednotě, jejímž členem jsem byl až do r. 1990. Na naznačované i vyslovené osočení z kolaborace s komunistickým režimem odpovídám: Nosili jsme zakázané sokolské kroje, vztyčovali jsme zakázanou sokolskou vlajku, zpívali jsme zakázané sokolské písně, vzpomínali jsme na

zakázaného Masaryka – tož **tak** jsme kolaborovali! Ani jsme si neuvědomovali, že riskujeme svou svobodu nebo dokonce životy. Za tohle že bychom se měli stydět?

Po obnovení Sokola jsem si napsal do Mnichova, kdy byla (v r. 1988) knížka sestry

Provažníkové vydána (už poněkolkáté). Knižka mi přišla bez udání adresy odesilatele a pochopitelně bez požadavku na uhrazení její ceny. Brzy jsem si některé pasáže zadržl. Tyto kousky nyní tvoří tyto výpisy. Doufám, že se stanou vybíd-kou k opětovnému vydání této knihy,

nyní už ve vší svobodě. Než se tak stane, nechť alespoň mé výpisky slouží k poznání historie Sokola a také naší národní historie.

Vzpomínky M. Provažníkové nejsou žádnou oficiální historiografií. Možná, že je to dobře. Živý „jazyk“, v ní sestrou náčelníci použítý, mluví mnohem lépe než suchopárné učebnice Dějepisu. Snad takto podaná historie bude pro mladé lidi, které má jaksí oslovit, velmi přijatelná. Jestliže se na základě těchto výpisků některý mladý muž nebo mladá žena rozhodne pro Sokol, bude to dostatečnou satisfakcí za mé úsilí.

Václav Dostál

Václav Šotola: „Zápas ... sokolského hnutí“

Překlad sokolské práce z angličtiny do češtiny

Úvod V. Dostála

Na dvojí výzvu, jednou osobní a jednou pro čtenáře Sokola, jsem nemohl mlčet a tvářit se, že s ní nemám nic společného. Proto jsem se přihlásil, že alespoň jeden z textů, týkající se Marie Provažníkové, přeložím. Dělán to přesto, že mé znalosti angličtiny jsou dosti chabé. Mám však ve svém počítači nainstalován PC Translator, který umí překládat velmi dobře. To jsem si ověřil při překládání anglicky psaných textů, které sloužily k mému soukromému studiu.

Při první výzvě jsem se na svou malou znalost jazyka, z něhož bylo zapotřebí překládat, vymluvil. Druhou výzvu jsem však nepominul. A to přesto, že se nikdo jiný dosud nepřihlásil.

Doufám, že až redakce Sokola vyzve k překladu potřetí, že se najde někdo mnohem fundovanější, který přeloží druhý – mnohem obsáhlejší – text.

Také chci věřit, že se najde aktivní kritik mého českého textu, který opraví velké i malé chyby, eventuálně jazykové prohřešky. Nejlepším recenzentem by byl sám autor, Václav Šotola. Podle jeho jména i podle jeho příjmení lze soudit, že nejde o Čechoameričana, ale naopak o rodilého Čecha. Dá se soudit, že podal svou doktorandskou práci Newyorské univerzitě v USA pravděpodobně prostřednictvím svých amerických příbuzných. Mohu (podle svých vlastních zkušeností) usuzovat, že kterákoliv Česká univerzita by takovou práci vůbec nepřijala a že autor by sklídl jenom posměch. Ve Spojených státech za ni získal magisterský titul, a to naprosto oprávněně.

Doufám také, že redakce časopisu nesdělí mé jméno veřejně. Takovéto mé přání není jenom z odpovídající skromnosti, ale také proto, že to – podle mého přesvědčení – bude mnohem přitažlivější pro nějakého následovníka v překladu, ba i obecně. Co znamená malá pomoc redakci vzhledem k oběti mnoha tisíců neznámých Sokolů, kteří neváhali obětovat své životy v zápasu s nacismem?

Možná, že publikování českého překladu bude rovněž nutno hledat v cizině. Takový je „zájem“ o M. Provazníkovou u nás v ČR! Jestliže však ani blíže nejmenovaný sokolský vzdělavatel nemá o tuto vynikající Češku a sokolku zájem, co lze potom čekat od zhrublých a jen na sebe zaměřených českých lidí?

Před překlad vlastní práce předsazují překlad osvědčujícího protokolu. To proto, že tento protokol mi redakce poslala spolu s prací. Zdá se však, že tento protokol patří k nějaké jiné práci.

8. 6. 2008

Jeden sokolský cvičitel

Doplnění

Mnohé nasvědčuje tomu, že V. Šotola napsal práci nejprve v češtině a teprve potom ji přeložil. Bylo by vhodné získat onu českou verzi (koncept).

12. 6. 2008

Zápasy a rozvoj ženského sokolského hnutí znázorněného životem Marie Provazníkové

Teze představené Fakultě Univerzity v Albany
Státní univerzita New Yorku v částečném vyslechnutí nároků na hodnost

**Magistr umění
Vysoká škola umění a věd
Katedra historie
Václav Šotola
1996**

Uznání

Vytvořit a dokončit tuto studii by bylo nemožné bez pomoci mnoha jednotlivců a organizací.

Rád bych poděkoval Meziknihovní výpůjční službě Státní univerzity New Yorku v Albany pro poskytnutí mnoha zdrojů jako pro mě vhodných. Jsem také zavázán Dr. Claire

E. Nolte-ové za tvorbu jejich sokolských zdrojů mně přístupných a doktorce medicíny Dr. Aleně a doktoru medicíny Dru. Karlu Polesných za možnost mně použít jejich knihovnu sokolských publikací.

Nebyl bych schopen dokončit tento projekt bez pomoci a vkladu následujících jednotlivců: své ženě, Janet C. Šotolové, která byla nucena číst všechny starší koncepty; panu Josephu Quatrini-mu za návrh uspořádání tohoto pojednání; profesoru Charles A. Carpeterovi, který četl práci v jejím vývoji a udělal cenné návrhy o stylu; Dr. Carol Carpeterové za návrh několika změn během psaní projektu; a profesoru Donald Hornovi za přečtení konečného konceptu. Mé největší díky náleží profesoru Josephu F. Zacek-ovi, který mne uvedl do vlastenectví devatenáctého století a povzbuzoval mě sledovat předmět dále. Také mě dovolil užít české bibliografie a úzkostlivě opravil mou práci z chyb v překladu, v angličtině, v citátech a stylu. (*Pozn. překladatele: Z tohoto lze soudit, že autor původně napsal svou práci v češtině a potom ji přeložil do angličtiny.*) Všechny české překlady úplných tezí (tvrzení) jsou moje.

Jakákoli slabiny této práce jsou na mou vlastní odpovědnost.

Předmluva: Do noci

V hrozném listopadovém dnu v r. 1620 protestantská česká šlechta prohrála svůj boj proti habsburské koalici a nastala germanizace a rekatolizace v Čechách.

V pozdním prosinci r. 1948, když oceánský parník plul přes Atlantik směrem do Spojených států, jedna z jeho cestujících přemýšlela o osudu své ještě mladé vlasti, usínající do sevření komunismem.

Více než tři sta padesát let dělilo tyto dvě události v historii Čech (*Česka*) a Čechů. Habsburkové drželi Bohemii (*Česko*) a její Čechy (*lidi*) tři sta let, komunisté skoro padesát. Oba režimy perzekvovaly, věznily a vyháněly lidi do exilu, tlačily Čechy do tvorby do různých legálních a ilegálních organizací, které pomáhaly oživit jejich lásku ke svobodě.

Jednou z organizací založenou v devatenáctém století k oživení českého národního cítění byl sokolský tělocvičný spolek, který vyrostl do silné a široce přijaté národní organizace ve čtyřicátých letech (dvacátého století). Protože usiloval o své poslání, také přispíval významně k pokroku postavení českých žen. Jak se hnutí stávalo rozšířeným, více žen stávalo se spleť a následkem toho potřeba vůdčích žen se stávala zřejmou. Jednou z nevyslovenějších a dobře známých vedoucích ženského Sokola a Sokola vůbec byla Marie Provazníková. Co dělal Sokol pro Čechy v Rakousku-Uhersku, to pomohla udělat pro Sokol v Československu v nejtěžších dobách.

Jako osmapadesátiletá Marie Provazníková seděla na palubě oceánského parníku Perthia, v pozdním prosinci r. 1948 vzpomínala, jak jen tak unikla uvěznění komunisty jenom proto, že ji potřebovali k organizování a k průběhu XI. všesokolského sletu v létě r. 1948. Mnoho se změnilo mezi prvním sletem, kterého se účastnila jako dívka a nejposlednějším v r. 1948: bylo založeno demokratické Československo, dvě světové války zničily Evropu a Československo převzali komunisté. V počátku dvacátého století (v) dospívajícím Rakousku-Uhersku Marie nevěděla, že její životní cesta by mohla být skoro shodná s cestou Československa.

I. Směrem k národnímu rázu, 1862 – 1918

Vznik Sokola

Největší inspirace pro české národní hnutí přišla z univerzity a z tělocvičného spolku, známého pod jménem Sokol (v závorce překlad slova „sokol“ (pták) do angličtiny „The falcon“)¹

Jako u většiny vlasteneckých institucí, Sokol nevznikl ve vakuu, ale byl založen jako reakce na politické a nacionalistické násilí v Habsburském impériu. Od 23. října 1526, kdy velkovévoda Ferdinand I. byl zvolen českým králem, byli Češi stísněnými podílíky v mnohonárodní říši Němců, Maďarů, Slováků, Poláků, Srbů, Chorvatů, Rusínů, Slovinců a Rumunů. Habsburkové, kteří byli Němci, nikdy neupustili od tlaku ke germanizaci a rekatolizaci Čechů.² Čechové reagovali antihabsburskými vzpourami, které začaly třicetiletou válkou a končily porážkou protestantské české šlechty bitvou na Bílé hoře 8. listopadu 1620.³ Výsledky této neúspěšné vzpoury pro Čechy byly katastrofální. Následky smrtí z třicetileté války, emigrace a vyhnání okradlo České země o mnoho z jeho přirozených vůdců. Ti byli nahrazeni nečeskou šlechtou z ostatních evropských národů. Pokles v obyvatelstvu vedl k vyššímu přetěžování sedláků, kteří byli nuceni trávit většinu času pro své feudály. To vedlo pro tak mnoho venkovanů, že habsburské předpisy byly pomalu nuceny rušit starý feudální systém a otvírat dveře kapitalistické podnikavosti, což obratem vedlo k růstu střední třídy ve městech. Členové této střední třídy se převážně zasloužili za české národní obrození v devatenáctém století.

Národní obrození přišlo ve dvou fázích. První – podporovaná šlechtou, vědci vyhověli a napsali dějiny národa. Druhá, uprostřed devatenáctého století, čeští buditelé, jako Josef Jungmann a František Palacký se vydali přivést národ zpět do života jazykovým literárním obrozením. Jejich plán byl transformovat národní český jazyk na promyšlený prostředek národně orientované literatury, založit kulturní instituce a publikovat české noviny, knihy a slovníky. Pro tyto snahy Palacký (1798 – 1876) je zván „Otec národa“.⁴ Lidé jako Palacký razili cestu pro pozdější generace národních vůdců, kteří se zasloužili za zrod pouze českých institucí jako je nezávislá česká univerzita v Praze, české divadlo a Sokol.⁵

Sokol byl organizací, která pomohla pozvednout národní city Čechů a později Moravanů a Slováků, lidu, který vytvářel Československo v r. 1918. Předchůdcem Sokola byl *Turnverein*, pruská tělocvičná organizace. *Turnverein* byl založen v r. 1811 Friedrichem Ludwigem Jahnem, instruktorem tělesné výchovy na Plamannově institutu v Berlíně – v Prusku.⁶ Stala se jednou z mnoha organizací, které podporovaly a povzbuzovaly německou národní jednotu. Jahn a jeho následovníci otevřeli *Turnverein* všem třídám lidu a dokonce zavedli rovnoprávnou praxi oslovení rodinnou formou „ty“ raději než formální „vy“,

¹ Hans Kohn, *Pan-Slavism: Its History and Ideology*, Notre Dame: University of Notre Dame Press, 1953, 184

² Od doby Jana Husa velká část české populace byli protestanti.

³ Tato povstání (1618 – 1620) byla částí třicetileté války (1618 – 1648), ve které síly habsburské katolické aliance španělských a rakouských Habsburků, německých katolických království, zápasících s velmi rozdrobenou antihabsburskou aliancí malých zemí, protestantských německých států, Benátkami, Skandinávského království a Turecka. Miroslav Buchvaldek a další, *Československé dějiny v datech*, Praha, Svoboda, 1986, str. 177 – 178.

⁴ Joseph F. Zacek, *Nationalism in Czechoslovakia*, in *Nationalism in Eastern Europe*, ed. P. Sugar and Ivo J. Lederer, Seattle: University of Washington Press, 1969, str.177.

⁵ *Ibid.*, 184.

⁶ Jahnovo úsilí nebylo ani tak tělesná zdatnost obecně, ale vojenská zdatnost mládeže. Jeho konečným cílem bylo osvobození Němců z Napoleonovy vlády a jejich sjednocení do jednoho národa. Jahnovi pomocníci Ernst Eiselen a Adolf Spiess předložili daleko více tělesné výchovy – než méně vojenské – jako výcvik. Milada Lejková-Kepl, *The Sokol Movement: A Tribute to the National Revival and Culture of the Czechoslovak Nation*, in *Czechoslovakia Past and Present*, edited by Miroslav Rechcigl Jr., Vol. II, The Hague: Mouton, 1968, str. 1468. Poznámka překladatele: Ve větě má být podle mého soudu „německá tělocvičná organizace“ a „Berlín v Německu“.

podporující smysl pro rovnost.⁷ Také organizoval veřejná vystoupení masové gymnastiky, jejichž účastníci a diváci cítili jednotu a sounáležitost, trochu jim dávající pocit větší měrou Němců bez členství v různých německých státech. Jan také hledal přemoci všechna zla soudobé společnosti jako pití, kouření, jedení sladkostí aj. Některé z těchto aktivit, kombinované s ideovými přednáškami, udělaly časem generaci Němců, kteří viděli sjednocení Německa jako nezbytnost. *Turnverein* utrpěl prozatímní porážku mezi r. 1820 a 1842, kdy byl potlačen pruskou vládou jako reakcí na vraždu konzervativního žurnalisty jménem August von Kotzebue, nepřítele *Turnvereinu*.⁸ Během času potlačení, známého jako *Turnsperre*, mnoho cvičitelů, včetně Jahna, bylo obžalováno nebo posláno do exilu.⁹ Výsledkem bylo přesun centra tělocvičných aktivit z Pruska do liberálnějších německých států jako Rakousko: během *Turnsperre* se rakouské spolky staly skutečně nejmocnějšími a měly mnoho členů.¹⁰ Blízkost nejsilnějších spolků *Turnvereinu* Praze mohla být odpovědná za oblibu tělocviku v Čechách a později pro vznik Sokola.

Infiltrace německých tělocvičných tradic do Čech začala ustanovením v r. 1845 Gustava Stegmayera jako ředitele tělesné výchovy na Učitelské akademii v Praze.¹¹ Kromě svých povinností na Akademii Stegmayer polodenně pracoval v Terapeutickém tělocvičném ústavu na Václavském náměstí, jehož spoluvlastníkem byl Ferdinand Schmidt.¹² V padesátých letech se Schmidt stal jediným operátorem instituce na Václavském náměstí, ale kvůli nemoci musel najmout cvičitele. Jedním z nich byl Friedrich Tiersch (v orig: Tirs), který později změnil své německé jméno na Miroslav Tyrš. Schmidt vedl cvičební hodiny jenom německy a založil svou filozofii na německém *Turnvereinu*.¹³ Stegmayer založil svůj vlastní Tělocvičný ústav a najal českého tělocvikáře (gymnastu) Jana Malypetra (v orig. Malýpetr) jako zástupce.

V r. 1855 Malypetr převzal Stegmaeyrův ústav jako doplněk svého zaměstnání vedoucího cvičitele tělesné výchovy na Učitelském ústavu. Pod Malypetrem tělocvičný ústav následoval německý *Turnverein* zrovna tak jako Schmidtův ústav, ale Malypetr dával povely výhradně česky. Mnoho příslušníků Schmidtova ústavu se přidalo k Malypetrovu ústavu když se v padesátých letech Schmidt stal invalidním. Uprostřed lidí, kteří se připojili, byl Miroslav Tyrš.

V r. 1861 skupina cvičitelů ze Schmidtova ústavu navrhla ustavení tělocvičného spolku s českými a německými povely. Silná německá menšina v Praze nechtěla navštěvovat dvojjazyčný spolek, ale příslušet „jen německému spolku“ bylo pro české vlastence nepřijatelné. Pražský *Turnverein* byl ustaven onen rok cvičenci ze Schmidtova ústavu. Cvičenci z Malypetrova ústavu ustavili „Pražský tělocvičný spolek“. Tento název zůstal až do r. 1864, kdy přijal název Sokol¹⁴, zastupující synonymum Pražského tělocvičného spolku.¹⁵

⁷ Blaire E. Nolte, *Training for National Maturity: Miroslav Tyrš and the origins of the Czech Sokol, 1862-1884*, Ph.D. diss., Columbia University, 1990, str. 23. Poznámka překl.: V originále zní věta kuriózně, protože angličtina nerozlišuje „you“ = „vy“ od „you“ = „ty“. Všem rodinným příslušníkům se vlastně vyká. Důvěrné „you“ u přítele či bratra je doplněno jménem (bez příjmení), zatímco oslovení cizích je „vy“ + příjmení. Kromě toho se tehdy v češtině běžně „onikalo“ – podle němčiny.

⁸ Ibid., str. 26.

⁹ Ibid., str. 27.

¹⁰ Tato situace byla nešťastná pro německý *Turnverein* během úsilí sjednotit německé státy do německé říše, protože po Rakousko-Pruské válce r. 1866 Rakousko bylo vyjmuté z německých sjednocujících snah. R. W. Seton-Watson, *A History of Czechs and Slovaks*, Hamden, Connecticut: Archon Books, 1965, str. 203.

¹¹ Nahradiť jiného Němce, Rudolpha von Stephami, který držel postavení ze jeho vzniku v r. 1843, Oba, Stefani a Stegmayer, byli žáky E. W. B. Eiselena, samého Jahnova následovníka. Lejková-Koepl, str. 1469.

¹² Dřívější cvičitelé *Turnvereinu* stejně jako vynikající vlastenci jako Jan Evangelista Turkyně a Karel Amerling byli v institutu činní. Nolte, *Training for National Maturity*, str. 124.

¹³ Schmidt organizoval veřejná tělocvičná vystoupení, výlety a jiné disciplíny.

¹⁴ Sokol znamená „falcon“, ptáka známého pro svou odvahu, vychovatelnost a rychlost. Jihoslované nazývali své hrdiny „Sokolí“. Milada Lejková-Koepl, str. 1470.

¹⁵ Ustavení Sokola jako soustavy tělesné výchovy společného cvičení, společných výletů, zpívání a šermu. Byl také nazván pro desetičlennou výkonnou radu starostou („president“) jako jeho předseda a náměstkem („vice-president“), kteří by vedli spolek. Valná hromada byla svolána aspoň dvakrát ročně zvolit funkcionáře spolku,

Vzhledem k osobním urážkám zapletených se do základu Sokola je jasné, že uspořádání (organizace) by se nestala právě jiná tělocvičná asociace. Pod vedením Miroslava Tyrše a Jindřicha Fügnera se Sokol poklidně (tiše) stal nejdůležitější organizací v českém národním obrození. Hnutí přivedlo dohromady mladé lidi a dal jim silný smysl národního citění a účelu, právě jako to *Turnverein* dělal pro německé státy o padesát let dříve.

Zakladatelé

Zakladatelem Sokolského hnutí byl Miroslav Tyrš. Tyrš se narodil v Děčíně v severních Čechách, který byl tehdy částí Habsburského Rakouska, v r. 1834, ale v r. 1836 se jeho rodina odstěhovala do Vídně. Zde, celá Tyršova přímá rodina zemřela na tuberkulózu, takže byl ve věku pěti let ponechán do opatrování svého mateřského strýce, který žil blízko Mladé Boleslavi v Čechách.¹⁶ Během svého života zde se Tyrš obeznámil s českým rolnictvem, což bylo kladnou zkušeností v jeho pozdějších letech jako vůdčího českého buditele. Rokem 1841 byl Tyrš poslán do Prahy k jinému strýci k získání vhodného vzdělání. Během svého studia se Tyrš seznámil s organizací tělesné výchovy pod vedením německého cvičitele.¹⁷

Revoluce r. 1848 se Tyrše nedotkla mnoho, kvůli jeho mládí, ale v r. 1850, on a několik kamarádů studentů dokončilo své gymnazijní zkoušky v češtině, ne v obvyklé němčině. Po dokončení gymnázia se Tyrš zapsal na právní fakultu Karlovy univerzity, ale jenom proto, aby se zalíbil svým příbuzným. Později přešel hlavně na filozofii Karlovy univerzity, čímž pohněval svého strýce, který jej donutil žít samostatně. Na univerzitě studoval estetiku pod profesorem Zimmermannem a také přišel do kontaktu s několika důležitými českými vlastenci, jako Ignácem Hanušem, profesorem filozofie a Janem Koubkem, který preferoval přednášky v češtině. Tyrš se také spřátelil s fyziologem Janem Evangelistou Purkyněm a jeho asistentem Edvardem Grégrem, který později hrál důležité role v Tyršově vzestupu jako české národní osobnosti.¹⁸ Za účelem ukončení svých studií Tyrš si vydělal svůj příjem jako cvičitel v Terapeutickém tělocvičném ústavu v Praze řízeném Ferdinand Schmidtem. Pracoval také jako domácí učitel dětí zámožných továrníků v Novém Jáchymově, kde jej potkal obchodník Jindřich Fügner, který se stal jeho blízkým přítelem a spojencem.

schválit základní změny a rozhodnout o větších problémech (sporných otázkách) spolkového života. Nolte, *Training for National Maturity*, str. 131.

Základní jednotkou sokolské organizace byla jednota („unit“), místní společenství sousedů nebo vesnice. Jednota vytvářela sbory. Jednoty se seskupovaly do okrsků (wards), kde každý okrsek měl deset až dvanáct jednot. Vedoucí okrsků byli odpovědní za vzdělání, podporu a dozor jednotlivých jednot svého okrsku. Jednoty a okrsky byly sjednoceny do širokých krajských jednot zvaných župy (districts). To nebylo dovoleno, dokud Tyrš nezemřel. Bylo padesát dvě župy a nejmenší počet členů každé župy byl pět tisíc. Počet jednot v župě nebyl dán, ale kolísal mezi 20 – 100 jednotami. Úkolem župy bylo shromáždit jednoty k závodům a zajistit cvičitele, kteří byli dobře připraveni a vychováni nést své úkoly. Každý okrsek byl veden výborem vedoucích a technickým sborem. Náčelník (A director) vedl okrsek úplně. Technické otázky byly řešeny cvičitelským sborem, který se skládal z vedoucích cvičitelů ze všech jednot v okrsku. Všechny okrsky byly sjednoceny v České, později v Československé obci sokolské (Czechoslovak Sokol Organization). Tato organizace byla řízena výborem ČOS a výborem náčelníků. Odpovědnosti ČOS byly k udržení jednoty Sokola, pokračovaly a zlepšovaly se tělesnou činností jeho členů, pokračovaly kulturní osvětou těchto členů, nepřetržitou výchovou cvičitelů ve cvičitelských školách a organizováním sokolských sletů (Festivals) a ostatním děním. Velké problémy rozhodoval Valný sjezd (Congress). K péči o všechny tyto úkoly ČOS organizoval různá oddělení spolu s jejich vlastní organizací jako vedení mužů a žen, literaturu, výchovu, kinematografii, zdraví, menšiny, budovy, statistiku, umění a mnoho jiného. Hlavní publikace Sokola byly Sokolský věstník (48 000), pro tělesná cvičení Cvičitel a Cvičitelka; Sokolské besedy (23 000) pro mládež a Sokol (12 000). Augustin Očenášek in *Vlastivěda*, Praha, Sfinjs, 1930, str. 588-590, také Nolte, *Training for national Maturity*, str. 132.

¹⁶ Ibid., str. 67.

¹⁷ Ibid., str. 68.

¹⁸ Ibid., str. 72.

Po dokončení své hodnosti na univerzitě Tyrš usiloval o zaměstnání jako asistent profesora Zimmermanna, ale bez úspěchu. V r. 1861 Tyrš se nacházel bez práce, v čase kdy český národní život rozkvétal. Po rezignaci (1859) ministra vnitra Alexandra von Bacha, císař František Josef uvolnil restriktce veřejného života, které byly charakteristické za Bachovy éry. České národní spolky a sdružení, u nichž dozor Bachovy éry vynesl nové členy a byly ustaveny českými národními nadšenci nové spolky a sdružení. V tom čase obnoveného českého kulturního života Tyrš byl přiveden do skupiny intelektuálů, kde vypučel do popředí český kulturní život. To se stalo, když napsal filozofická hesla do nové české encyklopedie, publikované Františkem Riegrem. To bylo v době, kdy byl zahrnut jako cvičitel v terapeutickém ústavu Jana Malypetra. Také změnil své jméno z německého Friedrich Tiersch (v *orig.*: „Tirs“) na Bedřicha Tyrše a později na Miroslava Tyrše, ukončil svou německou vzdělanost a jazyk.

Tyrš se také zapojil v politice. Po r. 1848 Palacký a další starší vůdci českého obrození utvořili spolek v řádu za účelem získat samostatnost pro Čechy na základu „historických práv“ českých zemských stavů. Palackého skupina byla zvána „Staročechi“ a provozovali „pasivní rezistenci“ k parlamentní vládě. Zvolili si bojkot zákonodárnyho orgánu ve Vídni.¹⁹ Okolo r. 1863 mladší čeští politici utvořili skupinu zvanou „Mladočechi“. Zvolili zápas ve Vídni parlamentními obstrukcemi a usilovali ponenáhlu o ústupky vídeňské vlády. Tyto dvě skupiny se nerozštěpily veřejně až do devadesátých let. Tyrš byl přemlouván svými Mladočeskými přáteli kandidovat do českého sněmu v r. 1867. Tuto volbu prohrál, ale zkoušel to znovu v r. 1869 a vyhrál poslanecké křeslo v Českém sněmu za táborský kraj.²⁰ Neboť nikdo z hnutí „pasivní rezistence“ z českých představitelů (Staročechů nebo Mladočechů) nechtěl svá poslanecká křesla. V r. 1873 byl Tyrš zvolen do Reichsratu (ve Vídni) a do Českého sněmu. Znovu nezískal své poslanecké křeslo, protože (byl) z hnutí „pasivní rezistence“. V r. 1874 podepsal prohlášení podpory návratu českých politiků na jejich poslanecká křesla, návratu české policie z parlamentních obstrukcí. Potom z politiky odešel.

Roku 1872 se Tyrš oženil s Renátou Fügnerovou, dcerou svého dlouholetého přítele Jindřicha Fügnera. S manželstvím přišla obnovená potřeba stálého zaměstnání. Mezi Tyršovými zájmy byla kritika umění, ke které zasvětil nejvíce ze své sokolské činnosti. Psal pro noviny a magazíny, byl členem poroty, která vybírala umělecké práce pro důležité veřejné plány jako Národní divadlo a v r. 1883 byl jmenován mimořádným profesorem Technické vysoké školy v Praze. Problémem pro Tyrše bylo, že to nebyl žádný příjem pro tuto hodnost. Tyrš získal prestiž, ale ne hmotný blahobyť, který potřeboval pro ženatý život. Jako profesor Tyrš měl pracovní příjem z psaní pro magazíny a noviny a z přípravy učebnic. V r. 1884 rezignoval na svůj post v Sokole pražském, protože se stal celodenně placeným profesorem, ale zemřel o deset týdnů později v Tyrolských Alpách při odpočinku ze stresu.²¹ Jeho smrt ve věku padesát dva let je třeba přičítat tragické náhodě, ale danou jeho duševním stavem, sebevražda nemůže být vyloučena.²²

Spoluzakladatelem sokolského hnutí byl Jindřich Fügner. Pocházel z bohaté německo-české rodiny textilních obchodníků. Fügner byl vychován jako textilní obchodník, ale měl mnoho jiných zájmů. Jeho cesty a četba mu dávaly velmi liberální pohledy. Nehrál důležitou

¹⁹ Ibid., str. 119.

²⁰ Ibid., str. 94.

²¹ Tyrš byl tlačen rezignovat rakouskými úřady, které nepotřebovaly své učitele být také vedoucími protihabsburské organizace.

²² Zora Dvořáková píše, že Tyršova nemoc se podobá chloralové (trichloroacetaldehydové) otravě. Chloral je silná uspávací droga, která byla užívána od r. 1869 bez ohledu na možné vedlejší účinky, které zahrnují slabost, podráždění kůže, deprese, krajní bolesti, náhodná vynechání, atd. Tyrš tím vším trpěl. Lidé, kteří přestali užívat Chloral se cítili hůře před tím, než se jim dařilo lépe. To je důvod, proč se někdo vrátil zpět ke Chloralu před jinými změnami svého životního stylu, který mohl zapůsobit. Tyrš šel několikrát do přírody ve svém životě a obvykle se mu dařilo lépe. Zora Dvořáková, Miroslav Tyrš: Prohry a vítězství, Praha, Olympia 1989, str. 218.

roli v revoluci r. 1848 v Praze a odmítal nějakou myšlenku sjednocení Českých zemí s Německou říší. Pomalu přijímal proces českého vlastenectví. V r. 1861 byl zvolen do Pražské městské rady, kde kritizoval a hlasoval proti politikám režimu. Jako zámožný muž pomáhal mnoha českým sporům a jednotlivcům finančně, dokonce se stal osobně zadlužený. V r. 1861 Fügner změnil své německé jméno Heinrich na Hynka a později Jindřicha. Pomalu se rozešel se svými německými přáteli a stranil Čechům (podporoval Čechy).

V r. 1861 byl Fügnerovi představen Tyrš, tehdy mladý český intelektuál, na Fügnerově letním sídle v Novém Jáchymově. Mezi těmito dvěma muži se vyvinulo přátelství. Během tohoto přátelství byl Fügner schopen pomoci české národní věci jako vhodný první starosta Sokola.

Důvodem proč Fügner, zámožný německý obchodník, se stal českým vlastencem, není plně stanoven. Víme, že byl vážený německy mluvící občan v Praze, ne Němec.²³ Stálý útlak Čechů, zvláště za Bachova režimu, jej popudil proti Němcům, kteří to podporovali. Jeho obrat pro českou věc zdá se být logickým vyvrcholením těchto názorů. Fügner zůstal věrným stoupencem a vůdcem Sokola až do své předčasné smrti v r. 1865.

Po Fügnerově smrti zvětšil svou roli náčelníka a stal se mluvčím sokolské národní a ideové politiky.²⁴ Tyrš předvídal organizaci, která mohla mít místo v pomoci českého národního sjednocení a případné možnosti pozvednout se. Lidí všech společenských postavení povzbudzovala spojit se, ačkoli Sokol se stal skoro výlučně organizací střední třídy. Tyrš doufal, že hodnoty střední třídy těžké práce a výchovy by národ klížily dohromady, tak aby byl připraven postupu proti Habsburskému útlaku a byl na dohled.

Tyrš dokonce sestavil údaje z německé armády, která patrně ukazovala, že Němci byli bojovně připraveni sjednocení v čas krize. Připsal to hnutí Turnverein a jeho schopnosti vycvičit mladé muže, kteří byli v lepší tělesné kondici a více ideově sjednoceni, než jejich nepřátelé. Shodně s Tyršem, české národní přežití záviselo na silné „armádě“ oddaných lidí, ochotných pilně pracovat a podepřít národní věc. Když federální Rakousko mělo ještě možnost, Tyrš nabídl Sokol jako dobrovolnou Národní gardu rakouské vládě během Rakousko – Pruského konfliktu v r. 1866, ale byl odmítnut.²⁵ Místo toho, během postupující pruské okupace v Praze, sokolské jednoty byli voláni městskou radou pro noční strážní službu.²⁶ Po ustavení dualistické monarchie Rakouska-Uherska v r. 1867, byli Češi oklamáni. Doufali, po konfliktu v r. 1866, oslabení Habsburkové je odmění za nerozbití říše vytvořením federace pro všechny národnosti. Místo toho, jenom Maďaři se stali poloautonomní r. 1867 v dualistické monarchistické smlouvě. Sokolská veřejná cvičení se začala podobat národním manifestacím, spíše než pokojným tělocvičným výcvikům. Sokol získával nové generace připravené pro formování nezávislé vlasti.

Stoupenci

Během raných let Sokola organizátoři spolku byli spojeni s politikou a vlastenci té doby, což bylo způsobeno schopností zápasit. Zápas se odehrával mezi dvěma frakcemi českých politiků, konzervativnějšími Staročechy a radikálnějšími Mladočechy. Staročechi chtěli použít Sokol spíše jako tělocvičný spolek, vyhýbající se konfrontaci s habsburskými úřady. Chtěli usilovat o národní cíle a rozvíjet cvičence, kteří by byli připraveni zápasit za českou nezávislost, ale zamýšleli to udělat v rámci zákonů Habsburského císařství. Mladočeši chtěli použít Sokol pro přímější politické cíle, i když to znamenalo zničení Rakouska-Uherska. Tato skupina byla ochotna riskovat zásah Habsburských úřadů, kvůli jejich otevřenému odporu Habsburské vládě. V Sokole se dvě skupiny staly známé jako „Tělocvičná strana“,

²³ Ibid., str. 141.

²⁴ Ibid., str. 204.

²⁵ Marie Provazníková, Sto let Sokola, New York, Orbis Printing Co., Inc., 1962, str. 8.

²⁶ Nolte, Training for National Maturity, str. 210.

podporovaná Tyršem a Fügnerem a „Strana pokroku“, podporovaná radikálním křídlem Mladočechů. Velká skupina radikálů byla necvičícími členy Sokola.²⁷ Mnoho radikálů se soustředilo kolem šlechticko – právníky orientovaných českých vlastenců, Rudolfa von Thurn-Taxisa a politika Julia Grégra, spoluzakladatele a vlastníka národních novin Národní Listy. Politicky mluvili během sokolských shromáždění, což přitahovalo pozornost rakouských úřadů. Rozdíly mezi radikály a konzervativci vedly k zápasu o vedení mladého spolku.

Po sedmi měsících zápasu, Fügner přemístil radikální křídlo hnutí. V r. 1862, na slavnosti prezentace sokolských barev, se přesvědčil, že lístky na slavnost pro cvičící část členstva byly prodány a jenom pak necvičícímu členstvu (radikálům). Touto cestou kontroloval radikální křídlo Sokola v záruce, aby žádný nečekané politické řeči nenarušily pokojnou slavnost. Po prezentaci barev slavnosti nevelká „Tělocvičná strana“ byla zvýhodněna rakouskými úřady, které zatklly některé radikálnější české vlastence, mezi nimi Julia Grégra. Thurn-Taxis přestal docházet na zasedání členů rady a souhlasil s rezignací z výkonné rady.

Vyvrcholení zápasu přišlo během července 1862 volbami vedení spolku. Tři strany předložily své kandidáty, „Tělocvičná strana“ Tyrše a Fügnera, radikální strana Thurn-Taxisa a nově utvořená „Stará garda“, společenství umírněných členů Edvarda Grégra, spoluzakladatele Národních Listů s Juliem Grégrem a vlastníka nakladatelství, které se specializovalo na české publikace.²⁸ Stará garda vyhrála lehce a měla úspěch v úsilí o národní cíle umírněným chováním, vyvarující se radikalismu a tím pronásledování úřady.²⁹

Protože popularita Sokola rostla nejen v českých zemích, ale také na jiných místech, Tyrš se stále staral sjednotit hnutí do centralizovaného sokolského svazu.³⁰ V srpnu r. 1863 zkoušel organizovat venkovské jednoty, takže Pražský Sokol mohl poskytnout pomoc s organizací a rozvoj podnětů, ale rakouské úřady se přiklonily k zastavení navrhovaného sjednocení jako ilegálního. V r. 1868 chtěl zorganizovat sjezd sokolských jednot pro zvolení vedení a zorganizovat přehlídku sokolského cvičení. Byly pozvány také jednoty z Vídně, Chorvatska a Slovinska. Znovu, rakouská vláda zrušila tento sjezd.³¹ Konečně 18. června 1882 mohl upoutat Sokolský slet („festival“) v Praze (a) oslavit dvacáté výročí vzniku Pražského Sokola.³² Byly pozvány jednoty z Čech a z Moravy spolu s delegacemi z ostatních slovanských zemí a ze Spojených států. Sedm set cvičenců cvičilo na pražském Sřeleckém ostrově. Přítomnost rakouského místodržitele v Čechách, starosty Prahy a několika vedoucích postav českého národního hnutí jako diváků dokázalo, že Sokol se stal respektovaným kulturním a tělocvičným spolkem během svých prvních dvaceti let.³³

Po prvním Sletu byly Vsesokolské slety organizovány přibližně každých pět let. (*Pozn. překl.: šest.*) Sokolské slety se staly manifestací národní jednoty Čechů. Od doby (*V orig. začíná věta „By the time“, což znamená „Jakmile“*) VI. sletu v r. 1912 zahraniční novináři, pozorující slet³⁴, uvedli Tyršovu předčasnou smrt, že bylo dáno povolení sloučit všechny zvláštní sokolské oblasti. V r. 1904 všechny sokolské spolky v Rakousku byly pohlceny

²⁷ Ibid., str. 154.

²⁸ Tři návrhy nesly mnoho týchž jmen, vyjma pro radikální demokraty, kteří nepodporovaly Tyrše. Ibid., str. 163.

²⁹ Edvard Grégr zůstal v Sokolské radě až do své smrti. Svými umírněnými názory (hledisky) zajistil, že Stará garda mohla řídit Sokol dobře ve dvacátém století. Ibid., str. 164.

³⁰ Jednoty byly založeny v Ljublaně (Slovinsko) v r. 1863 a v St. Louisu, Chicagu, Vídni a na jiných místech. Peter P. Dusek, Marie Provaznik: Her Life and Contribution to Physical Education, Ph.D. Diss., University of Utah, 1981, str. 85.

³¹ Jan Novotný, Sokol v životě národa, Slovo k historii Praha 1990, str. 27.

³² Tento slet je oficiálně znám jako První vsesokolský slet. Pozn. překladatele: Zde v češtině existuje označení „vsesokolský“, ale v Americe se pravděpodobně neužívá „All-Sokol“ – ačkoli v násl. odstavci autor tento termín používá. V USA i v Kanadě je běžné označení „Sokol Slet“, zatímco „Sokol Festival“ je užíváno pravděpodobně zcela výjimečně.

³³ Nolte, Training for National Maturity, str. 310.

³⁴ Pozn. překl.: Zde v orig. končí stránka a pod čarou má posl. poznámka č. 33, ale na druhé straně začíná č. 35.

Českou obcí sokolskou (*Czech Sokol organization*)³⁵, a sjednocení bylo dokončeno v tomtéž roce, když 152 jednot z českých zemí a Dolních Rakous se zorganizovalo v Českou obec sokolskou.³⁶ Rokem 1908 všechny slovanské sokolské spolky se sjednotily do Svazu slovanského sokolstva (*Slav Sokol Federation*), posmrtně realizující Tyršův sen.

Prvé ženy

Ženská přítomnost v Sokole, ve které byly postaveny ženy jako Marie Provazníková, začala brzy v jeho existenci.³⁷ Po jednom z prvních sokolských výletů k řece Sázavě byl Tyrš nepříjemně překvapen delegací žen, které chtěly vědět, zda by byly přijaty jako členstvo Sokola. Tyršova odpověď tenkrát byla, že by to bylo proti stanovám spolku. Jak toto vysvětlil ženám, někteří čekající Sokoli nahlas žádali připojení dovolit, protože nechtěli dbát své skupiny.³⁸

V roce 1863 během výstavby první sokolské tělocvičny Fügner navrhl, že Tyrš najme prostor v nové budově Sokola, (kde budou) cvičit dva školou povinní chlapci (kterým nebylo dovoleno být členy) a v téže době mohou také používat novou tělocvičnu ženy.³⁹ Tyrš neměl žádné vlastní děti, ale ostatní členové Sokola jako Ignác Hanuš a Jindřich Fügner měli dcery, které mu dělaly starosti pro dobrou podstatu zahájení ženského členství. To nedělalo Tyršovi dlouhé problémy. Krátce po Fügnerově smrti (r. 1865) Tyrš připomněl Ctiboru Helceltovi, že nastal čas výcviku dívek pod vedením žen. Za tím účelem Helcelt posílil Tyršovo přesvědčování Klemeně Hanušové stát se první cvičitelkou dívek. Následkem Fügnerovy smrti tato sporná otázka byla potlačena o několik měsíců, ale v lednu r. 1866 Klemenin otec dal své svolení stát se první ženskou cvičitelkou.⁴⁰ Helcelt napsal jejímu otci, že Tyrš „nikdy nečekal něco hodnotného od žen, je teď překvapen jejich obratností“.⁴¹

Tyrš si uvědomil, že ke vzbuzení zájmu děvčat a žen musel dostat podporu a vedení předních osob ženského pohlaví českých spisovatelek a feministek. Měl úspěch alespoň v Praze. Tyrš byl nápomocný při zakládání Tělocvičného spolku paní a dívek v Praze. Během jedné z návštěv Fügnerovy domácnosti, ve které vyučoval mladou Renátu, Tyrš navrhl, že Kateřina Fügnerová, Jindřichova vdova, uvedla v chod Tělocvičný spolek paní a dívek v Praze⁴². Kateřina nebyla dobrou obhájkyní ženského zrovnoprávnění, ale souhlasila se svoláním zakládací schůzi spolku ve své garsoniěře 23. června 1869. Přítomny byly přední české spisovatelky a feministky jako Karolína Světlá, její sestra Žofie Podlipská, Terezie Nebeská, A. Smetanová (žena skladatele Bedřicha Smetany), Klemeňa Hanušová a Anděla Hanušová.

Tyrš pomohl s ustavením spolku a 29. listopadu se konal generální sněm v tělocvičně Pražského Sokola. První náčelnicí byla zvolena Žofie Podlipská; jako první cvičitelka byla

³⁵ Ibid., str. 317. Pozn. překl.: přepis „ČOS“ do angličtiny je v orig. ob řádek níže.

³⁶ Dusek, str. 97.

³⁷ První známka, že ženy čekající na zapojení do Sokola se přihodila v r. 1862 v rozhovoru mezi Tyršem a Ctiborem Helceltem, mladým studentem práv a sokolským cvičitelem. Helcelt mnil, že dcera prof. Hanuše Klemeňa byla jím tázána o začátku ženských cvičení. „To ještě nějakou chvíli potrvá, i když Fügner už o tom už mluvil“, byla Tyršova tehdejší odpověď. Zora Dvořáková, Miroslav Tyrš: Prohry a vítězství, str. 62. Pozn. překladatele: Autor uvádí překlad překladu (Č – A – Č), originál jsem si ověřil.

³⁸ Ibid., str. 66.

³⁹ Ibid., str. 67.

⁴⁰ Protože v r. 1863 MUDr. Jan Musil měl ustavit chlapeckou a dívčí tělesnou výchovu v tělocvičně Pražského Sokola. Po jeho odchodu v zimě r. 1869 Tyrš odstranil chlapeckou a dívčí výchovu a konečně realizoval potřebu ženského cvičitelství. Klemeňa Hanušová byla první ženskou cvičitelkou. Ibid., str. 88–89.

⁴¹ Ibid., str. 89.

⁴² Tyrš o tom mluvil se členy Amerického spolku žen, organizovaném Vojtou Náprstkem, českým podporovatelem feminismu. Ibid., str. 108.

zvolena Klemeňa Hanušová.⁴³ Spolek nabízel tělocvičné hodiny pro mladé ženy, zejména svobodné učitelky. V různých městech v Čechách se vyskytlo více takových svazů, ale jenom v Praze spolek přežil.⁴⁴ Jedním z důvodů proč přežil byl, že Tyrš vyvolal skupinu cvičitelek, které vedly spolek přísně k Tyršovu ideálu. Další fakt že spolek mohl běžet, že (jejich vlastní spolek – v češtině *zbytečné*) byl převážně odpovědný za úspěch Pražského spolku.⁴⁵ V prostředí Tělocvičného spolku paní a dívek v Praze, u dívek jako Marie Provazníková, byly tvořeny ideje a přátelství, což bylo užitečné později, kdy měly význam pro vedení ženského Sokola.

Začátky

Nikdo nezastavil, co osud očekával od děvčátka nebo jaké mocné světlo by někdy znamenalo narození tak malinkých rukou.⁴⁶

Marie Provazníková byla druhá národní náčelnice ženského Sokola, rozená Marie Kaloušová v Praze – Karlíně 24. října 1890. Narodila se v rodině Ing. Václava Kalouše (1861 – 1935) a jeho ženy Marie Klementové (1868 – 1963) jako nejstarší ze sourozenců.⁴⁷

Rodina oceňovala vzdělání, takže nebyl problém, zda Marie může chodit do gymnázia a pokračovat na univerzitě. Mariina matka byla schopna navštěvovat Vyšší dívčí školu, instituci v níž mladé ženy studovaly mezi jiným umění, jazyky, literaturu a historii a byla také členkou Sokola. Mariina výchova matkou skončila, když její otec zemřel.⁴⁸ Snad následkem toho mohla využít Minervu, první zcela dívčí gymnázium v Rakousku-Uhersku.⁴⁹ Jako nejmladší (v jedenácti) z mnoha dobře kvalifikovaných uchazečů, byla přijata teprve příští školní rok 1902/1903.⁵⁰ Jednou z jejích spolužaček v Minervě byla Olga Masaryková, mladší dcera budoucího prezidenta Československa profesora Tomáše Masaryka.⁵¹ Ačkoli Marie byla členkou Sokolského spolku ve svém rodném Karlíně od druhého stupně (1897/98)⁵², stalo se v Minervě že jejich školní lékařka⁵³ doporučila její celé třídě stát se členkami Tělocvičného spolku paní a dívek Pražských.⁵⁴

⁴³ Ibid., str. 108; Tyrš a Hanušová byli často v neshodě nad údajnou Tyršovou ignorancí ženského Sokola. Dokonce mu odevzdala ostře formulovanou poznámku k sokolské publikaci. Stěžovala si, že Tyrš nedostatečně píše o ženském Sokolu. „Žádná stať – žádná spolupráce“, zněla poznámka. Klemeňa Hanušová nakonec publikovala dvě části „Dívčího tělocviku“ – v r. 1872 a 1879.

⁴⁴ Provazníková, *To byl Sokol*, str. 22.

⁴⁵ Ibid., str. 6.

⁴⁶ Dusek, str. 207.

⁴⁷ Ibid., str. 204.

⁴⁸ Ibid., str. 204.

⁴⁹ Zcela dívčí gymnázium bylo založeno v r. 1890 vedoucí českou feministkou, spisovatelkou Eliškou Krásnohorskou. Ibid., str. 211; také Provazníková, *To byl Sokol*, str. 10.

⁵⁰ *Náčelnictvo žen 1940*, str. 126.

⁵¹ Masarykova starší dcera Alice byly členkou první generace českých dívek, které mohly navštěvovat Minervu. V té době byla spousta předsudků ve vzdělávání dívek. Například, během jejího druhého roku gymnázium mělo potíže z velkého počtu studentek. Tato síla naznačovala konec nechtějících mnohých z rodičů té doby nebo strach z posměchu od jiných. Alice se znovu setkala s tímto předsudkem ženského vzdělávání dokonce při promoci. Udělala své konečné zkoušky na chlapeckém gymnáziu, protože vysoké školy nechtěli akceptovat zkoušky na dívčích školách. V r. 1898 Alice začala studovat na Lékařské fakultě Karlovy univerzity. Byla jedinou ženou mezi padesáti studenty. V té době byly studentky akceptovány jenom jako zvláštní studující. Alice se nestala doktorkou, ale přešla v Sokole na filozofii v r. 1899 a skončila svá studia v r. 1903 se společností PhDr. Ruth Crawford Mitchell -ové; Alice Garrigue Masaryk, 1879 – 1966: *Her Life as Recorded in Her Own Words and by Her Friends*, Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, 1980, str. 36.

⁵² Dusek, str. 210

⁵³ Dr. Anna Honzáková, která, spolu se svou sestrou, byla aktivní v sokolském hnutí a v tělocvičném spolku. Dr. Honzáková byla také jednou z prvních ženských lékařek. Provazníková, *To byl Sokol*, str. 10.

⁵⁴ Honzáková byla také členkou. Ibid., str. 10

Ve věku šestnácti let (1906) se Marie vrátila do Sokola Karlín, ve kterém začínala v r. 1897, před Minervou a Tělocvičným spolkem paní a dívek Pražských.⁵⁵ Vrátila se hlavně proto, že to bylo blízko jejího domova. Bylo to v Karlíně, kde začínalo její významné povolání jako sokolské vedoucí. Její tělocvičné zkušenosti a organizační schopnosti byly brzo zpozorovány jako jedné ženské cvičitelky, která byla doporučena jejímu náčelníkovi Rudolfovi Kovaříkovi. Byla pozvána se připojit ke cvičitelkám a později vybrána být jednou z nich.⁵⁶ Dění si zapsala jako vzpomínku následovně:

V Karlíně a všude jinde byly hodiny v tělocvičně přístupné divákům z galerie i z tělocvičny. Já jsem se po starém zvyku schoulila do kouta, kde mě nebylo moc vidět, a nemohla spustit oči z bradel, na kterých právě cvičily. Musely mě oči asi moc svítit, poněvadž za chvíli jedna cvičitelka pošeptala cosi náčelníkovi, a ten přišel ke mně s otázkou, jestli bych si nechtěla s nimi zacvičit. Mně se roztrásla kolena. Taková cvičení jsem nikdy neviděla, ani nezkoušela, ale bratr náčelník nedal jinak, ať to prý zkusím, že to jistě půjde. Zkusila jsem to a vydržela jsem to až do konce cvičitelské hodiny. Jako dnes se na to pamatuji, bylo to v úterý. Druhá cvičební hodina byla ve čtvrtek. Hrnula jsem se ke svému cvičitelskému sboru, ale náčelník mě zastavil: „Ve včerejší schůzi cvičitelského sboru jste byla zvolena jeho členkou a bylo Vám přiděleno poslední družstvo. Dnes začínáte na hrazdě – osnova: výmyky, vzepření, toče.“ Tak to začalo, tak jednoduše – výmyky, vzepření, toče.⁵⁷

Tato šance byla všechno, co Marie potřebovala. Studovala všechny dostupné sokolské materiály, ať napsané Tyršem samotným nebo jinými vůdci hnutí a rozhodla se být dobrou cvičitelkou jak jen možno, používaje směrnice napsané pro muže.⁵⁸ Málo věděla, co obnáší práce, kterou měly dělat ženy v Sokole vybrané předtím rovnocenně s muži, a stala se odpovědnou za své vlastní záležitosti.

V začátcích sokolského hnutí počet žen, které se přidaly k sokolským spolkům, nebyl obvykle dost velký, aby vytvořil nezávislou organizaci. Sdružovaly se do ženských úseků, připojených k mužským spolkům a řízenými výhradně muži. První ženský úsek byl ustaven krátce po Mariině narození v Sokole Vyšehrad v r. 1891.⁵⁹ Pod vedením Rudolfa Bílka a Barbory Šourkové byl tenkrát Sokol Vyšehrad jedním z nejprozíravějších. Muži nebyli zpočátku vzrušeni přítomností žen v organizaci, ale realizovali, aby jejich přítomnost zakotvila v sokolské jednotě, z níž sokolské myšlenky mohly zasáhnout obyvatelstvo rychleji.⁶⁰

Na sjezdu ČOS v r. 1895 byl ženský problém naprosto ignorován muži ve vedení Sokola. Bylo to až do r. 1897, kdy Marie měla sedm roků, že vedení Sokola naplnilo spolky počátečními instruktivními poradami pro adolescenty a ženy.⁶¹ V r. 1898 se konal úspěšný slet spolku s veřejným předvedením tělocvičných vystoupení.

Nejdůležitější krok k ženské emancipaci byl v jednotné úrovni, kde svobodomyšlní muži byli ochotni pomáhat ženské věci, ačkoli setrvali na vedoucích pozicích. Ženám bylo dovoleno mít své vlastní vedoucí sbory, ale při postupu uskutečnění nějakých sborových rezolucí byly schvalovány mužskými sbory.⁶² Toto uspořádání nebylo dobré pro ženy, ale pomohlo ženským vedoucím učit se jak provozovat záležitosti.⁶³ Během roku 1910 se mnoho

⁵⁵ Ibid., str. 12.

⁵⁶ Dusek, str. 216.

⁵⁷ Provazníková, To byl Sokol, str. 12. Pozn. překl.: Zkontroloval jsem a opsal z českého originálu.

⁵⁸ Dusek, str. 217.

⁵⁹ Nolte, Training for National Maturity, str. 88.

⁶⁰ Blaire E. Nolte, Every Czech a Sokol: Feminism and Nationalism in the Czech Sokol Movement, in Austrian History Yearbook, Minnesota: Center for Austrian Studies, University of Minnesota, Vol. XXIV, 1993, str. 89.

⁶¹ Ibid., str. 90.

⁶² Pouze jeden člen mužského sboru navštěvoval ženské schůze a podával zprávu mužskému sboru k projednání. To někdy vedlo ke zkomolení při projednání. Několik žen bylo schopných, neoficiálně přesvědčit mužského zástupce, že rozhodnutí v ženském sboru nebylo správné a on podal zprávu mužskému sboru, že se liší vůle menšiny. Jeden muž tak rozhodl o osudu celé ženské části. Provazníková, To byl Sokol, str. 23.

⁶³ Tato zkušenost platila po r. 1914, když muži, včetně vůdců v Sokole, byli povoláni do vojenské služby během první světové války. Tenkrát byly ženy volány ke převzetí odpovědnosti za Sokol. Ženy přijaly učitelské a cvičitelské (místa, funkce) mládežníků, dívek a mužů. Některé ženy vedly své celé jednoty. Sokolky přebíraly

politických stran v Rakousku-Uhersku, včetně Masarykovy Realistické strany, zavázalo k dosažení cíle ženské rovnoprávnosti ve společnosti.⁶⁴

Navzdory některým záporným citům mezi sokolským mužským členstvem, ženy se podílely poprvé na IV. Všesokolském sletu v r. 1901.⁶⁵ Ženská cvičení byla dobře organizována, že je musely část svého programu opakovat a jejich disciplína zajistila jejich přítomnost na budoucích sletech.⁶⁶

V r. 1907 Marie se stala vedoucí žen v Sokole Karlín.⁶⁷

To bylo v roce 1907, nebylo mi ještě 17 let. Byla jsem ustanovena vedoucí všech karlínských žen, asi proto, že jsem měla v družstvu nejlepší kázeň. Jak jsem to sama dokázala nevím, vždyť jsem byla teprve cvičitelské embryo. Myslím, že to bylo tím, že jsem brala všechno v Sokole smrtelně vážně ...⁶⁸

V tomtéž roce, jako vedoucí všech Karlínských žen, se podílela na svém prvním sletu, tom pátém. Předvedené cvičené 500 dívek mladších patnácti let si vysloužilo obdiv a přes tisíce sokolek se účastnilo v hlavním programu.⁶⁹ V oněch dnech byla ženská cvičení navržena a vedena muži. Ženská cvičení byla řízena vlasteneckým náčelníkem Dr. Jindrou Vaníčkem, ne ženskou cvičitelkou. Muži v náplni ženských cvičení selhali v koordinaci ve všech sokolských jednotách a jako výsledek měla být všechna ženská cvičení další den vynechána. Navzdory vynechané části se ženy ukázaly, že mají kázeň a výdrž dokončit cvičení stejně dobře jako muži. Brzo po jejich vstupu na stadión měly svou první příležitost, jak dobře byly ukázněny a organizovány. Marie vzpomíná, že:

Nastoupily jsme ve spořádaném útvaru, když se rozbouřila prudká elektrická bouře a průtrž mračen, někde blízko šaten dokonce udeřil blesk. Náčelník viděl, že rozhodně nemůžeme cvičit, protože jsme pro stálé údery a blesku ani hudbu neslyšely. Velel nám k rozchodu, ale my jsme však nerozuměly, nic jsme neslyšely a jsme stály jako skála... Zatím obecenstvo na tribunách reagovalo méně statečně. ...Hrozila panika... Při pohledu na ta mladá, promočená děvčátka, stojící bez hnutí se (reportér, toto popisující) zastyděl a zůstal. A s ním rovněž zůstalo mnoho diváků, kteří teprve po rozchodu cvičenek v klidu a pořádku hlediště vyprázdnili.⁷⁰

V. slet byl úspěchem pro ženské hnutí. Přesvědčil muže, že příště ženy by mohly navrhnout svá vlastní cvičení, nejen proto, že ony potřebovaly odlišné a nevojenské směřování, ale také proto, že jejich organizační schopnosti byly stejné, že mohly vést cvičení samy. Mladé vedoucí jako Marie Provazníková dělaly rozhodující rozdíly v organizaci sletu.

Na V. sjezdu Sokola v r. 1910 ženy požadovaly rovnost s muži nejen v Sokole, ale také v občanském životě. Toto hnutí v principu bylo uznáno členstvem, které uložilo vedení vypracovat detaily. Problém byl, že další sjezd nebyl svolán až do r. 1920, protože tenkrát vypukla balkánská válka a První světová válka.

Na VI. sletu v r. 1912 mohly ženy přispět k organizaci události návrhem prostrných cvičení a hudby. Jen vedoucí sletu sám byl dán náčelníkem mužů Jindrou Vaníčkem. VI. slet dále přesvědčil náčelnictvo (*board of directors = správní radu; director = náčelník*) hlasovat dne 10. června 1914, že ženy jsou rovny mužům v Sokole.⁷¹

také péči o rodiny vojáků. Cestovaly na venkov k získání dodávky potravy pro potřebné a při přiblížení konce války, kdy se rozšířil hladomor, organizovaly pomocné úsilí pro chudé a trpící ve městech. Ibid., str. 37.

⁶⁴ Nolte, "Every Czech a Sokol!", str. 88.

⁶⁵ Provazníková, To byl Sokol, str. 22. Pozn.: Zde poprvé v orig. použit termín „Slet“ a ne „Festival“.

⁶⁶ Nolte, "Every Czech a Sokol!", str. 91.

⁶⁷ Kronika Karlínského Sokola poskytuje následující údaje aktivit Marie Provazníkové: 1908 – členka ženského sboru; 1915 – členka vzdělavatelského sboru; 1916 -, 1917, 1918 – náčelnice žen; cvičitelka až do r. 1921, kde se přeorientovala na zvláštní úsek Sokola. Anna a Jan Činčerovi in Náčelnictvo žen České obce sokolské, Praha, Grégr a syn, 1940, str. 25.

⁶⁸ Provazníková, To byl Sokol, str. 14. Pozn.: Dle orig.

⁶⁹ Dusek, str. 161.

⁷⁰ Provazníková, To byl Sokol, str. 14. Pozn.: Podle orig..

⁷¹ Ibid., str. 23.

Marie, nicméně, skončila (dosl.: odešla) své obvyklé úsilí ve svých studiích v r. 1908, ve věku osmnácti let. Jedním z důvodů byl rozvoj infekce vnitřního ucha. Druhým byl její snoubenec František Provazník, který naléhal na svatbu co nejdříve. Její výkony, ačkoli ještě výborné, nebyly tak dobré jako v minulosti. Její ušní infekce se vyvinula na případ zánětu okostice, bolestivý stav, který vedl ke ztrátě váhy a obecné vyčerpanosti. Její rodinný lékař, Dr. Radim Krejčí, byl Sokol a obvykle doporučující cvičení jako prospěšné, ale tentokrát doporučil pokud možno absolutní klid. Marie se rozhodla přerušit svá studia na pouhé dva roky. Po zlepšení svého zdraví, 25. května 1910, se provdala za Františka a v 9. ledna 1911 porodila své první a jediné dítě, svou dceru Alenu. Následkem předčasného porodu a případu bronchitidy, Marie strávila první dva roky doma se svou dcerou, dokonce se nepodílela na VI. Vsesokolském sletu („Sokol slet“) v létě r. 1912. František Provazník oponoval Mariiným plánům pokračovat v jejích studiích nebo jakémukoliv druhu práce po svatbě.⁷² Ona vzpomíná, že:

Sňatek byl omylem a předčasné ukončení studia velkou chybou. I když tenkrát nemýšlela na rozvod kvůli dítěti, přece jen jsem cítila potřebu se finanční zabezpečit a stát se nezávislou.⁷³

Musela dokončit svá studia v Minervě a na Karlově univerzitě, aby dosáhla tyto cíle.

První světová válka

26. července 1914 začala První světová válka a Mariin manžel byl zavolán do služby v rakouské armádě. To zesílilo Mariino věnování se rychlému dokončení svých studií a začala podporovat sebe a svou dceru. Zářím 1914 složila své závěrečné zkoušky (maturitu) v Minervě a zasloužila si důvěru na rok a prověřila postup (možnost) v r. 1913 na Karlovu univerzitu – Učitelský ústav pro tělesnou výchovu v Praze.⁷⁴

Další překážkou v Mariině hledání pro nezávislost nastala, když univerzitní Učitelský ústav byl uzavřen, protože převládající mužští studenti byli odvedeni do armády a záležitosti ženských studentek byly úřady ignorovány. Na jaře r. 1915, někteří (mužští) studenti se začali vracet domů (z důvodu) lékařského osvobození. Oni složili závěrečné zkoušky bez dokončení (jinak) požadované průběžné práce. Ženy žádaly spolu s muži, a závěrečná zkouška byla stanovena na červen 1915. Ve dvou měsících studenti museli získat pro svá dokončení.⁷⁵ 26. června 1915 Mariino hledání (pátrání) nezávislosti končilo naprosto úspěšně převzetím svého diplomu z Karlovy univerzity – Učitelského ústavu tělesné výchovy v Praze.⁷⁶

Následující svou promoci udělala v jednorocní nováckovské době ve svém starém gymnáziu, Minerva (nyní Krásnohorská), pod bdělým zrakem zkušené učitelky, sokolské vedoucí Markéty Wachtlové, která se stala dlouholetou přítelkyní Provazníkové. V r. 1916 jmenovala polodenní učitelkou v Minervě a také v dívčím gymnáziu ve Smíchově, předměstí Prahy. Zde to byla Františka Šprdlíková, Mariina dřívější cvičitelka v Sokole Pražském (během roků v Minervě) a oblíbená náčelnice Sokola Smíchov a stala se její pomocnicí (asistentkou).⁷⁷ V r. 1917 byla ustanovena na plný pracovní úvazek ve Smíchově, dosáhla svého cíle nezávislosti.⁷⁸

⁷² Dusek, str. 220.

⁷³ V r. 1932 se Marie Provazníková rozvedla se svým manželem, mnoho let po selhání manželství. Provazníková, To byl Sokol, str. 16. Dle orig.

⁷⁴ Marie musela žádat rakouské úřady, aby získala důvěru (kredit). Její první volba žádosti pro sebe byla otci své spolužačky Alice, Dr. Tomáši Masarykovi, poslanci ve Vídni. Bohužel on byl pro rakouské úřady příliš radikální a jeho intervence k pomoci Marii byla odmítnuta. Jiný poslanec posléze měl v poselství úspěch. Dusek, str. 222.

⁷⁵ Dusek, str. 224; Provazníková, To byl Sokol, str. 18-19.

⁷⁶ Dusek, str. 226.

⁷⁷ Když Rakousko-Uherské školy začaly vyučovat tělesnou výchovu, neměly dostatek kvalifikovaných učitelů. Na jejich místo města (jako Smíchov) najímaly pro školy zkušené sokolské cvičitele, i když neměli potřebnou vysokoškolskou kvalifikaci. Později, když se stal prospěšným dostatek učitelů, takto zničila jejich živobytí. Spíše

Sokol pomohl v založení nezávislého Československa. Dr. Josef Scheiner, starosta Sokola, se stal jedním z tří zakládajících členů „Mafie“⁷⁹, který měl soustavný kontakt s národním vůdcem v exilu Dr. Tomášem G. Masarykem. Scheiner naléhal na Masaryka organizovat a vést české dobrovolnické sbory v Rusku.⁸⁰ Jenom fakt, že nedostal pas, jej zastavil v pohybu. Sokoli podporovali Masaryka finančně a posílali mu novinky z jeho mateřské země. Peníze byly použity k zaplacení cest do Spojených států a jiných spojeneckých zemí k ovlivnění tvorby svobodného Československa po válce. České dobrovolnické sbory, které byly ustaveny na východní a západní frontě se vyznačovaly dobrou organizací a statečností. Dr. Eduard Beneš (*pozn. překl.: zde už podruhé použito původní Benešovo jméno, není respektována změna, kterou on sám udělal*), budoucí ministr zahraničí v Masarykově vládě a druhý prezident Československa, chválil Sokoly v dobrovolných sborech:

V centrech naší činnosti, sokolské hnutí nám poskytovalo cennou brannou moc. Kázeň v našich dobrovolných sborech byla odvozena z té v sokolském spolku... Projevila se pohotovost a ve válečné organizaci a rychlý pokrok ve výcviku (lze) přičíst zkušenosti získané v Sokole. Proto není žádným přeháněním říkat, že sokolské hnutí tvořilo základ, na němž byl postaven úspěch naší armádní organizace.⁸¹

Masaryk, který jel podnitit české dobrovolné sbory v Rusku, poznamenal, že organizace jednotek probíhala velmi dobře:

Principy a ideje sokolské organizace sloužily jako norma [chování pro naše dobrovolné sbory]. Vliv sokolských myšlenek byl ohromný a dobrý.⁸²

Na začátku První světové války v r. 1914 mnoho Sokolů povoláných do vojenské služby od Rakouska se sjednotilo s vědomím, že by dezertovalo na druhou stranu, protože nechtělo vést boj se sobě rovnými Slovany, Srby. Ve Francii Sokol Paříž se jako celek připojil na francouzskou stranu. Protože zde znali rakouské úřady, podezírající Sokol z antirakouských aktivit, sokolští činovníci (dosl. funkcionáři) rozpustili organizaci v listopadu r. 1915 a změnili své tělocvičny na lazarety, takže úřady je nemohly zabavit (zkonfiskovat). Sokolská oficiální publikace, Věstník sokolský, byl zakázán.⁸³ Nicméně, sokolští činovníci a členové nikdy nezastavili své aktivity.⁸⁴ Naopak, zapojili se do protivládních aktivit a do pokroku mladší generace.⁸⁵

Lidé, kteří toto dělali, byly hlavně ženy, protože nebyly volány do vojenské služby. Bylo to v prvních letech První světové války, kdy Marie a její fakultní kolegyně ve smíchovském gymnáziu se připojily k zápasu za nezávislost od Rakousko – Uherska rozmnožováním a rozdáváním protivládních letáků. Jejich důvěra o jiných Čechách byla tak mocná, před věkem kopírek, Marie a její kolegyně neváhaly dát něco z literatury svým studentům pro další rozmnožování a rozdávání.⁸⁶ Blíže ke konci války sokolské ženy, pod vedením Renáty Tyršové, spisovatelky Růženy Svobodové a starosty Sokola Dr. Josefa Schienera organizovaly České srdce, sdružení pomáhající české mládeži, trpící podvýživou.⁸⁷

najala učitele – začátečníky (v tomto případě Provazníkovou) a ustanovila více zkušených, ale bez kvalifikace, osoby jako učitelské pomocníky (v tomto případě Škrdlíkovou).

⁷⁸ Marie si držela (toto) postavení až do r. 1941 a pak si ji držela mezi r. 1945 a 1948.

⁷⁹ Tato instance „Mafie“, neznamenající kriminální a násilnickou organizaci, se stala proslulou u Italů. V odkazu na skupinu lidí, která ve skrytu šla vstříc plánu svobodného československého státu. Další členy „Mafie“ zahrnovala Dr. Beneš, Dr. Šámala, Dr. Rašina a Dr. Kramář. Eduard Beneš, *My War Memories*, London, George Allen & Unwin Ltd., 1928, str. 64.

⁸⁰ R.W. Seton – Watson, *A History of Czechs and Slovaks*, str. 286.

⁸¹ Beneš, *My War Memories*, str. 297.

⁸² Tomáš G. Masaryk, *The Making of a State*, New York, Frederick A. Stokes Company, 1927, str. 170.

⁸³ To bylo až do 30. října 1918, když Věstník začal vycházet znovu. Dusek, str. 105.

⁸⁴ Dusek, str. 102.

⁸⁵ *Ibid.*, str. 102; Provazníková, *To byl Sokol*, str. 39.

⁸⁶ Provazníková, *To byl Sokol*, str. 33.

⁸⁷ Ovšem nejen Sokol byl zapojen v této organizaci. *Ibid.*, str. 34

Mariin zápas za nezávislost, odpovídal českému zápasu za nezávislost od Rakouska – Uherska. Oboje bylo dosaženo pomocí Sokola během První světové války.

II. Samostatnost, 1918 – 1938

Svobodná republika

„Češi jsou dnes zavázáni ve velké míře Sokolům.“⁸⁸ Akce českých dobrovolných sborů v cizině spolu s úsilím diplomatů v exilu přesvědčilo západní síly vytvořit Česko-slovensko jako nezávislý stát. 28. října 1918 byla nová republika ustavena na troskách Habsburské říše, s Masarykem jako prvním prezidentem. Než však mohla nová vládní forma řídit, existovalo v nové zemi vakuum pravomoci; rakouské úřady neuznávaly její moc a nová vláda nebyla ještě připravena řídit. Během tohoto času se Sokoli zasloužili za zachování míru a pořádku v Praze.⁸⁹ Dr. Scheiner, starosta Sokola, byl jmenován první hlavou českých armádních sil. 30. října 1918 jednotky pod jeho rozkazem měly pod kontrolou armádu mimo mandát Vídně, takže mladá republika mohla sílit.⁹⁰ Sokolové se ukázali být rozhodně být užitečnými. 14. listopadu 1918 zvolila vláda Tomáše G. Masaryka novým prezidentem. Ve své prezidentském poselství Masaryk řekl: „Fügnerovy a Tyršovy myšlenky zvítězily v našich armádách.“⁹¹

Protikladně k některým politikům tenkrát, Masaryk viděl muže a ženy jako sobě rovné.⁹² Jako poslanec Rakouské říšské rady byl ochotný bojovat za ženská práva, mnoho mluvě a žádaje na svých kolezích. Byl také rozrušen, že ženská výchova v Rakousku – Uhersku byla zanedbávána.⁹³ Snad Masarykovým vlivem ústava nové republiky, přijatá 29. února 1920, deklarovala, že výsady založené na pohlaví byly zakázány. Ženy mohly volit a mohly být voleny.⁹⁴ Neudorflovy závěry Masarykova vlivu na rozvoj politiky pro ženy:

Částečně z Masarykovy aktivity před r. 1914 mnoho českých žen vytvářelo relativně malý odpor ve svých snahách ve svém pokroku rozvoje mezi vynikajícími českými muži, a postupovaly se s relativním povolením politických vůdců po r. 1918.⁹⁵

⁸⁸ R. W. Seton – Watson, *A history of the Czechs and Slovaks*, str. 212.

⁸⁹ Beneš, *My War Memories*, str. 452.

⁹⁰ *Ibid.*, str. 453 – 457.

⁹¹ R. W. Seton – Watson, *A history of the Czechs and Slovaks*, str. 316.

⁹² Tento postoj můžeme vidět na jeho osobní minulosti a životě. Mladá Masarykova matka měla na něj velký vliv. Byla více kosmopolitní z obou rodičů, a proto pracovala v domě příslušníka venkovské šlechty před svou svatbou se svým manželem a věděla, že chtěla více pro své děti. Z toho důvodu zdůrazňovala mladému Tomášovi důležitost výchovy a víry. Důvod vstúpila mladému Masarykovi, nebyl nutný jenom k poznání, ale také účtě k ženám. Jinou ženou s velkým vlivem na Masaryka byla jeho žena Charlotte Garrigue. Nebylo příliš mnoho mužů, kteří by si brali dívčí jméno svých žen jako své střední jméno a změnili náboženské vyznání na vyznání své ženy. (Masaryk změnil náboženské vyznání nejen vlivem své ženy. Zkoumal předmět protestantismu průběžně před svým rozhodnutím.) Charlotte byla rodilá Američanka a svobodomyšlná žena, která měla hluboký vliv na Masaryka. Byla mu intelektuálně rovna, studujíc Lipskou Univerzitu v téže době, kdy Masaryk. Jejich dcera Alice napsala, že její matka četla všechny rukopisy svého manžela a opravovala je před jejich zveřejněním. Charlotte přišla ze země, kde, jak Tomáš Masaryk řekl, „muži a ženy se podílejí více na svých povinnostech“. Nicméně, i když přicházela z nejsvobodnější země na světě, neměla by žádný vliv na Masaryka, kdyby nebyla vnímavá a ochotná naslouchat a debatovat. Marie L. Neudorfl, *Masaryk and the Women's Question*, in T. G. Masaryk (1850 – 1937), Volume 1: Thinker and Politician, ed. Stanley B. Winter, London, Macmillan, 1990, str. 259 – 262.

⁹³ Vláda přispívala 156 000 korunami ročně na dívčí střední školy a oproti tomu 8 220 000 korunami na chlapecké střední školy. *Ibid.*, str. 271 – 272.

⁹⁴ Volby do obou poslaneckých sněmoven byly založeny na všeobecném, rovném, tajném a přímém hlasování. Občané obou pohlaví starší jednadvaceti let mohli volit své zástupce do Sněmovny poslanců a starší šestadvaceti let do Senátu. Kandidáti voleb byli starší než třicet respektive pětadvaceti let. R. W. Seton-Watson, *The History of the Czechs and Slovaks*, str. 319.

⁹⁵ Neudorfl, *Masaryk and the Women's Question*, str. 276.

Situace v nové republice nebyla růžová pro novou vládu. Někteří čeští vojáci, vracející se z Ruska po První světové válce a bolševické revoluci z r. 1918, byli školeni ruskými komunisty podkopávat novou vlast a rozvinout komunismus jak jen možno. Nová vláda měla co jednat s nedostatkem potravy a obecně chaotickými podmínkami, které dávaly komunistům příležitost agitovat dělníky do demonstrací.⁹⁶ VII. Vsesokolský slet, plánovaný na r. 1920 byl poznamenán tímto rušivým tlakem smýšlením o odnárodnění každodenními zápasy poválečného života. Komunistické síly se snažily podkopat slet, nárokuje si, že pražské zásobování potravinami mohlo být na návštěvníky, a proto nemohlo být dostatek potravy pro pracující lid. Výsledek uvažovaného deficitu potravy a komunistických demonstrací vláda řekla vedoucím Sokola a žádala je znovu uvážit datum události.⁹⁷ Sokolští ministři dopravy a stravování poskytli plán, podle něhož sokolští dobrovolníci mohli bezpečně potravu z venkova a opatřili pracovní sílu pro dopravu. Mimoto peněžní půjčka Amerického Sokola pomohla sletovému programu. Vláda stáhla své námitky ke sletu a komunisté byli dočasně poraženi.⁹⁸ VII. Vsesokolský slet měl obrovský úspěch, nejen ideově, ale také finančně. Pomocí peněz určených pro slet a několika soukromých darů Sokol mohl finančně vybudovat Tyršův dům, který znamenal dům služeb sokolských vedoucích, cvičitelskou školu a největší sálovou tělocvičnu v Evropě.⁹⁹

Konečně rovny

V r. 1919 sokolské ženy, poprvé, dostaly rovná práva s muži a byly schopné se organizovat a volit svou národní náčelnici. První náčelnicí byla Milada Malá. Marie Provazníková se stala členkou ženského odborného sboru a později místonáčelnicí ženského Sokola.¹⁰⁰

Malá byla tenkrát aktivní v Sokole po jednadvacet let po svém zvolení. Cvičila jako dívka na IV. Vsesokolském sletu a době V. Vsesokolského sletu v r. 1907, byla členkou skupiny žen, které se později staly vedoucími ve hnutí, včetně Barbory Šourkové, která po léta razila cestu pro ženy v Sokole Vyšehrad. Její volba nebyla lehká, protože delegace žen z Moravy si přály zvolit Šourkovou. Ale její náčelník byl třeba zvolen na základě jejich organizačních schopností, ne jako odměna za dlouhověkost a minulé výkony. Moravská delegace váhající se souhlasem podepřít Miladu Malou.¹⁰¹ Byla zvolena a vedla ženské hnutí po následujících jedenáct let. Malá, společně se členy technického sboru, byla zástupkyní v rozvoji ženských prostných. Během VI. Vsesokolského sletu v r. 1920 poprvé ženy užívaly uhlazený rytmus namísto vojenského stylu výcviku.¹⁰² Někteří muži to neschvalovali a vymáhali, že toto nebylo, co Tyrš chtěl od Sokolů, ale ženy převzaly plnou odpovědnost za program. Nový program měl úspěch a navíc signalizoval více samostatnosti pro sokolské ženy.

Schopnost Sokola organizovat impozantní slety byla jedinečná na světě. To bylo zřejmé, když Marie Provazníková navštívila Dánsko v r. 1921 jako jedna z vedoucích ženského Sokola, absolvovat dvoutýdenní kurz v tělesném výcviku v Niels Bukhově lidové akademii v Ollerupu, následovaný týdenním seminářem, vedeným Eli Bjokstenovou z Finska.¹⁰³ Ta její zřídila z přesvědčení cvičitelů a kolegů z jiných zemí velmi těžký, že, vskutku, tam bylo 10 000 cvičenců provádějící prostná na poli během sletu, že jejich pohyby byly synchronizovány a že nikdo z nich (nepodlehl) panickému odporu z velkého (počtu) členstva. Sokol ve světě získával prestiž. Mariina kariéra také postupovala. 15. března 1921, po profesorovi Josefu Klenkovi, Tyršovu žákovi, se přiblížil odchod do důchodu v sedmdesátém

⁹⁶ Provazníková, Sto let Sokola, str. 15.

⁹⁷ Dusek, str. 163.

⁹⁸ Provazníková, Sto let Sokola, str. 16., Dusek, str. 164.

⁹⁹ Byl otevřen 25. května 1925 a navíc vyvolával vzpomínku závažnosti Sokola.

¹⁰⁰ Dusek, str. 106.

¹⁰¹ Provazníková, To byl Sokol, str. 122.

¹⁰² Dusek, str. 167.

¹⁰³ Ibid., str. 165.

roce (jeho) života, Marie byla jmenována jako asistentka profesora tělesné výchovy na Karlově univerzitě v Praze.¹⁰⁴ Po Klenkově odchodu, 9. února 1824 (*pozn. překl.: zde asi patří 1924*), byla Marie jmenována profesorkou tělesné výchovy. Stala se také členkou Zkušebního výboru tělesné výchovy na vysoké školy. Jako přídavek k těmto zaměstnáním byla ještě členkou výkonného sboru českého Sokola a v roce 1923 se stala asistentkou náčelnice v Československém Sokole (*pozn.: zde asi patří ČOS*).¹⁰⁵ Její pracovní zatížení zahrnovalo dvanáct hodin týdně na univerzitě, čtyřadvacet hodin na Drtinově gymnáziu na Smíchově a nespočetné hodiny jejího neplaceného sokolského místa (úřadu).¹⁰⁶

Kvůli svému zapojení ve všech těchto institucích tenkrát Marie měla velký vliv na ženskou gymnastiku. Byla nápomocná ve hnutí pryč od mužských pohybů, založených muži a uložené ženám v počátcích sokolského hnutí. Tak mnoho cvičitelek se stalo vhodnými, ženy se přikláněly k plynulejším a estetickým pohybům namísto k silově založeným mužským prostným.¹⁰⁷

Ukazovalo se, že Provazníková byla schopna se obklopit tak mnoha ženskými vůdkyněmi z velkého počtu cvičitelek, vedoucími sokolského hnutí a vedoucími ženského tělesné výchovy v Československu, mnoha schopnými ženami, které se podílely na jejích myšlenkách ženské rovnosti. Nebylo obratu zpět. Dřívější starosta polského Sokola a přítel Provazníkové vzpomíná:

Když jsem s ní se seznámil, byla ještě místostarostkou (ženského Sokola). Ale vždy byla duší naprosté ženské sokolské aktivity a brzo se dostala na první místo, na místo starostky.¹⁰⁸

Temné mraky

Avšak Československá samostatnost byla ohrožena. Nebezpečí komunismu bylo nahrazeno v pozdních devatenáctých a ve dvacátých letech nebezpečím fašismu a nacismu ze sousedního Německa. Během sedmého generálního sjezdu v r. 1924 sokolští vedoucí vyhlásili, že nauka fašismu, nacismu a komunismu byla neslučitelná s principy Sokola a že budou tvrdě pracovat k porážce těchto sil. Generál Rudolf Gajda, člen vojenského generálního štábu, který sympatizoval s fašistickými myšlenkami, plánoval převrat demokratické vlády během dnů VII. Vsesokolského sletu v r. 1926. Avšak když (to chtěl) realizovat, všichni sokoli tenkrát byli v Praze, odložil svůj převrat až do podzimu. Převrat r. 1926 byl neúspěšný a Gajda byl zbaven ve své hodnosti a vyhozen z vojska.¹⁰⁹ Bylo by možno říct o jeho pouhé přítomnosti a těžké práci, Sokol hrál roli v záchraně republiky od komunismu a fašismu, ačkoli pouze dočasně.

VII. vsesokolský slet se konal v r. 1926 a to na Strahově, obrovský předtím nepoužitý plán, především pro Prahu.¹¹⁰ Znovu (zdůrazněme, že) ženy byly odpovědné za svůj vlastní program. Tenkrát ovšem neměly žádnou pomoc s technickou částí sletu, jako označení hřiště aby cvičenky věděly, kde mají stát během svých prostných. Marie pomohla organizovat slet ve své kapacitě jako první místonáčelnice žen (*pozn. opět omylem: vice-president*). Ženy ukázaly svou obratnost v nízké rovnováze na kladině a v ostatních tělocvičných nářadích, dokázaly národu, že byly dobře organizovány a schopny činnosti ve svých vlastních částech sletu.

¹⁰⁴ Ibid., str. 243 – 244.

¹⁰⁵ Ibid., str. 256.

¹⁰⁶ Ibid., str. 244.

¹⁰⁷ Ibid., str. 346.

¹⁰⁸ Jadwiga Zamyoská, in Prvá, Několik Vzpomínek věnovaných náčelnici ČOS M. Provazníkové, Perth Amboy, New Jersey, Slovenský Sokol, 1960, str. 14. Pozn. překl: Jedná se patrně o špatný překlad z češtiny: Místo náčelnice = director autor uvedl president, což je starosta. Správně zde asi bude: ...místonáčelnici, ... náčelnice.

¹⁰⁹ Nic jiného se jemu nestalo, protože byl veteránem československých legií, bojujících v Rusku během První světové války. Provazníková, To byl Sokol, str. 76.

¹¹⁰ Dokonce i dnes je Strahov největší otevřená aréna na světě.

Na čele

V r. 1930 poslední Tyršovi studenti Josef Scheiner (starosta) a Jindra Vaníček (náčelník) spolu s Miladou Malou, odstoupili kvůli špatnému zdraví. Scheiner a Vaníček zůstali v úřadu až do nejbližší výroční schůze 31. května 1931, při níž se starostou stal Dr. Stanislav Bukovský a Agathon Heller a Marie Provazníková se stali (národním) náčelníkem (mužů) a (národní) náčelnicí (žen). Tenkrát Marie nevěděla, že je druhou a poslední náčelnicí ženského Sokola před obratem svobodného Československa do komunistického státu v r. 1948. (*Pozn. překl.: slova „národní“ a „mužů“, „žen“ se mi v češtině jeví nadbytečná*).

Jako nová (národní) náčelnice vedla své Sokolky během IX. Vsesokolského sletu v r. 1932. Protože z obecné ekonomické situace v Evropě,¹¹¹ něco vnukalo, že obě události budou zrušeny. Ale Sokoli byli aktivní v pomoci v nezaměstnanosti a hladu sběrem potravy a peněz pro potřebné. Samotný slet dával zaměstnání tisícům lidí. IX. Vsesokolský slet, který také fungoval jako oslava 100. narozenin Miroslava Tyrše, byl úspěšný pro hnutí. Půl milionu korun vydělaných na sletu bylo použito pro sociální programy.¹¹²

Když Agathon Heller byl náčelníkem mužů, styk mezi muži a ženami nebyl nejlepší. V jeho domovské jednotě Sokol Vyšehrad, muži a ženy pracovali těsně spolu a ženy udělaly velký pokrok. Toto pozadí dělalo Kellera dobrou osobou pro spolupráci. Zatímco on byl (mužským) náčelníkem, Provazníková spolu s Augustinem Pechlátěm a vzdělavatelem ČOS (místo „národním“) Antonínem Krejčím začali pracovat na čtyřletém vzdělávacím programu, užívaným mezi slety.¹¹³ Ona navrhla, že plán aktivit bude navržen cvičiteli a pro ně, mužským a ženským vzdělávacím vedením. Zpočátku šla práce hladce, doplněním Provazníkové instrukční příručkou pro táboření, a ostatní členové vedení, muži a ženy, pracující na jiných projektech jako táboření a samosprávě pro sokolskou mládež. Nicméně když byl čtyřletý plán dokončen, byli muži odvoláni svým vedením. Nikdo z výboru nerozuměl této činnosti.

Shodně s Augustinem Pechlátěm, členem náčelnictva, muž odpovědný za tuto porážku byl Dr. Miroslav Klinger.¹¹⁴ Klinger, neschopný člen výkonného výboru Sokola, byl doporučen velkým sokolským vedoucím, Jindrou Vaníčkem jako budoucí náčelník mužů po Hellerovi, sloužil jeden dobu. Dr. Klinger se domáhal, aby čtyřleté programy byly zastaveny, protože se obával, že když budou úspěšné, Agathon Heller bude znovu povolán jako náčelník mužů pro další období namísto jeho. Nenechal tomu chod přihodit se, a protože Klinger byl vybrán Vaníčkem, ostatní členové náčelnictva souhlasili s jeho požadavky.¹¹⁵ Později Provazníková napsala, že

To byla první projev Klingerovy panovačnosti. Nikdy se netajil svým souhlasem s vládou jednotlivce a nedůvěrou k vládě a zodpovědnosti celku.¹¹⁶

Jiný příklad Klingerovy osobitosti, byla sama manifestovaná během jeho volby náčelníkem. Provazníková vzpomíná, že:

Když došlo k volbám, musel odejít Klinger z volební schůze, poněvadž byl jedním z kandidátů. Potkala jsem ho na chodbě. Chodil jako lev v kleci, kouřil jednu cigaretu za druhou, a když mě uviděl, nemohl potlačit svoje rozčilení a vybuchl: „Já vůl, kdybych šel k DTJ (k Dělnickým tělocvičným jednotám), mohl jsem být už dávno náčelníkem, ale také poslancem.“ V té chvíli se ukázal ve své skutečné povaze.¹¹⁷

¹¹¹ Světová ekonomika se stala nestabilní po americké depresi, posílající ekonomiky celého světa spirálovitě směrem dolů. Československo nebylo výjimkou. Vysoká nezaměstnanost a hlad byly obvyklé. Provazníková, To byl Sokol, str. 117.

¹¹² Ibid., str. 130.

¹¹³ Dusek, str. 320.

¹¹⁴ Později se otočil ke kolaboraci s komunisty a zůstal nepřítelem Marie Provazníkové a sokolů po dlouhou dobu. Dusek, str. 365.

¹¹⁵ Provazníková, To byl Sokol, str. 123.

¹¹⁶ Ibid., str. 125. Podle orig.

¹¹⁷ Ibid., str. 123. Podle orig.

Klinger byl vybrán jako (národní) náčelník (mužů) na jaře r. 1933 výkonným výborem ČOS, nahradil Agathona Hellera, který resignoval po jednom období.¹¹⁸ Jeho volby přinesla opakované zápasy pro rovnost žen v sokolském hnutí. Pokoušel se podkopat sokolské ženy namísto růstu schopnosti mužů. Například při přípravě X. Vsesokolského sletu v r. 1938 Marie očekávala 30 000 ženských účinkujících na strahovském stadionu. Klinger tvrdil, že by to bylo nemožné, protože počet byl dvojnásobný počtu značek, na nichž cvičenci obvykle stáli. Také tvrdil, že cvičenky by mohly být vyčerpány nadměrným horkem a nebudou mít dostatek kyslíku. Byl přesvědčen skladateli masových prostných, že komponování (skladby) pro počet 30 000 žen nemá žádný smysl. Mezitím měl jednoho z nejlepších skladatelů mužských cvičení, Františka Pecháčka, skladbu pro 28 600 mužů. Takto (*v orig. je patrně překlep: místo „In this way“ je „In this wasy“, přičemž slovo „wasy“ neexistuje*) on „dokázal“, že muži mohou to, co ženy nemohou a křížil Mariiny snahy zdokonalit ženskou oblast.¹¹⁹

Avšak Marie zvítězila. Počítala s Klingerovými zákulisními manévry, stala se známou jako sokolská vedoucí užitím inovovaných skladeb Boženy Matějovcové a svého manžela ze Sokola Vinohrady, který vymyslel Rej (to *romp* = *skotačit, nebo whirl* = *kroužení*). V tomto druhu masových cvičení se účastníci jeví jako neorganizovaní. Technický výbor žen byl plný úzkosti o organizaci masových cvičení bez značek, ale ženy, vedené Marií, znovu dokázaly své ovládnutí kázně, že to šlo správně (přesně). Dr. Margareta Brownová, expert na tělesnou výchovu ze Spojených států napsala toto o Marii a o sletu z r. 1938:

Byla jsem ohromena, že ženy mohly mít takovou technickou znalost cviků, stejně jako organizační schopnost a současně representovat tak poutivě charakter a ducha sokolské ideje.¹²⁰

Rej měl fantastický úspěch, ukázal, že ženy byly vycvičeny se organizovat a provedly tak komplikovanou podívanou.¹²¹ X. Vsesokolský slet v r. 1938 byl poslední režíí ve svobodném Československu. Jenom tři měsíce před Mnichovskou dohodou, byl ukázkou národní jednoty, za níž Marie byla hrdá na své sokolky.

Po sletu 1938 Klingerova nekompetence jako sokolského vedoucího se stala zřejmější. Během samotného sletu Augustin Pechlát, zkušený sokolský činovník, musel se postavit ke Klinegrovi na řídicím můstku a řekl mu, co říkali cvičenci postupující kupředu, což mohli opakovat to do mikrofónu.¹²² Před okresní (oblastní) poradou v r. 1938, během níž byli zvoleni všichni činovníci (národní funkcionáři), někteří členové mužského technického výboru přistoupili k Provazníkové a hledali její radu o volbě (národního) náčelníka (mužů). Ona později vzpomínala:

Během první schůze cvičitelského sboru mužů v r. 1938 přišli ke mně tři župní náčelníci se žádostí o radu. Zamýšleli navrhnout ve schůzi cvičitelského sboru mužů projevení nedůvěry náčelníku Klingerovi a žádat volbu nového náčelníka na stejné schůzi. Čekali náčelníka mladého, který by měl více pochopení pro potřebu změn v nových poměrech, nebyli však dohodnuti koho navrhnout za nástupce. Doporučila jsem jim, aby změnu odložili na datum řádné volby na jarní schůzku výboru v roce 1939. ... Radila jsem volit náčelníka staršího, který by nezůstal dlouho, a mladí by měli mezitím možnost ukázat, co dovedou. ... Navrhla jsem Pechláta, který měl pochopení pro potřebu změny, a věřila jsem, že přijme kandidaturu pouze na jedno období.¹²³

Bylo to závažné, že nebyl navrhován jí, ale že muži přišli k ní pro radu. V minulosti se muži neptali žen na jejich mínění o mužských záležitostech.

¹¹⁸ Dusek, str. 317.

¹¹⁹ Provazníková, To byl Sokol, str. 143; Dusek, str. 312.

¹²⁰ Dr. Margaret Brown, in Prvá: Několik vzpomínek věnovaných náčelníci ČOS M. provazníkové, New Jersey: Slovenský Sokol, 1960, str. 9.

¹²¹ Tato část ženského programu byla použita znovu na XI. Vsesokolském sletu. Ibid., str. 180.

¹²² Provazníková, To byl Sokol, str. 164.

¹²³ Ibid., str. 164 – 165. Podle orig.

Po létech vnitřních problémů v mužských složkách (*patrně: Pechlát*) podal hlášení cvičitelskému sboru, určující Klíngera a Bukovského jinými kandidáty na místo náčelníka. Jako výsledek toho hlášení Klínger a starosta Bukovský nebyli dokonce kandidováni pro nové volby v r. 1939.¹²⁴ Na jaře r. 1939 se novým starostou stal Josef Truhlář. Dr. Augustin Pechlát se stal (národním) náčelníkem (mužů) (ČOS) a Marie Provazníková byla znovu zvolena jako (národní) náčelnice (žen) (ČOS).¹²⁵

Tenkrát Marie se zapojila v mezinárodní Olympijské organizaci a dělala ženský Sokol ještě slavnější v zahraničí. V r. 1934 Marie a Jadwiga Zamoyská z Polska založily nezávislý ženský technický výbor, první všeženskou olympijskou organizaci v Evropě.¹²⁶ Potom Mezinárodní federace gymnastů (FIG) neměla organizovat žádná ženská gymnastická soutěže. Mezi r. 1935 a 1938 Marie sloužila jako vicepresident Ženského technického výboru FIG.

První ženská soutěž se konala na XI. Olympijských hrách v Berlíně v r. 1936. Předpisy tlačily užívat ženské trenérky, představitelky a rozhodčí. Pod vlivem Sokola soutěže učily utkání prosazovat vedoucí, sebedůvěru; ony zdůrazňovaly kolektivní práci (souhru) nad výkonem jednotlivce.¹²⁷

III. Zkáza, 1938 – 1948

Druhá světová válka

Češi si byli naléhavě vědomi rostoucího nebezpečí z Německa od raných třicátých let. Jak nacistické hnutí získávalo sílu, Československo soustavně opevňovalo a posilovalo své hranice se svým sousedem, protože bylo jasné, že mladá republika stojí v cestě německé expanzi. Tato rozpínavost byla manifestována v německém požadavku, že tři a půl milionu Sudetských Němců, žijících v hraniční oblasti mezi dvěma zeměmi má právo žít ve své mateřské zemi, a tak Sudety budou připojeny k Německu. Snahy ministra zahraničí Dr. Edvarda Beneše evokovat obrannou smlouvu s Francií byly neúspěšné. Francie a ostatní západní spojenci tenkrát jasně projevili, že se nebudou angažovat v obraně Československa proti Německu, protože byli ještě vyčerpaní z První světové války. Po Masarykově odchodu do důchodu v r. 1935 jeho těsný spojenec Dr. Beneš se stal novým prezidentem republiky a byl mu hozen na krk problém Sudet. Následovala hrozba a rozruch z německé strany, Beneš požádal o všeobecnou mobilizaci 23. září 1938, ale Češi neměli příležitost bojovat. Vůdci Itálie, Francie, Velké Británie a Německa se setkali v Mnichově 29. září 1938 k projednání budoucnosti Československa. Obnažili je od všech převážně německých oblastí. S chybějícími Sudety Československo ztratilo svá centra těžkého průmyslu a hraniční opevnění proti Německu. Mobilizace byla vyvolána, když Francie odmítla čestnou obrannou smlouvu s Československem a přesvědčovala Beneše, že osamocený boj (proti) Hitlerovi by byl sebevražedný. Beneš, který se cítil zbytečný jako prezident, rezignoval 5. října 1938 a strávil válečné roky v exilu v Londýně, příležitostně přednášel ve Spojených státech. Byl nahrazen 30. listopadu dřívějším soudcem Dr. Emilem Háchou. 15. března 1939 Hitler připojil západní část země k Německu jako Protektorát Čechy a Morava; Slovensko bylo uděláno v Německu loutkovým státem. Československo jako svobodný a nezávislý stát přestalo existovat.

Ilegální činnost

Češi nebyli šťastni ze vzniku Protektorátu, ale bylo těžké pro ně začít nějaký druh guerillového boje proti německým okupantům. Myšlenka narážela na svůj odpor pro velký

¹²⁴ Ibid., str.133.

¹²⁵ Dusek, str. 122.

¹²⁶ Ibid., str.345.

¹²⁷ Ibid., str. 358.

počet Němců, žijících všude v Československu, mnohé z toho plynulo z Čechů, kteří dělali obtíže bojovníkům za potenciální svobodu, rozlišení je od Čechů sympatizujících s odporem. Jedna možnost pro Čechy klást odpor Německu byla v sabotáži jeho válečných snah výrobou vadné výzbroje v českých válečných továrnách. Mnoho Čechů také přecházelo hranice ke svým západním spojencům a volilo si brannost v Britské armádě. Jeden katastrofální, i když úspěšný čin otevřeného odporu byl účast na atentátu na Reinharda Hendricha, který nahradil Konstantina von Neuratha jako říšský protektor. Česká vláda v exilu poslala družstvo parašutistů zabít Heydricha. Způsobili mu smrtelné zranění 27. května 1942, když byl na cestě do svého úřadu. Jeho následná smrt 4. června 1942, ovšem rozpoutala období teroru v českých zemích.¹²⁸ Lidé byli odvlékáni do koncentračních táborů pro domnělé spojení s atentátem. Nejhorší akt brutality bylo zničení Lidic a Ležáků, dvou vesnic blízko Prahy, spojených vzdáleně s atentátem. 10. června 1941 mužské obyvatelstvo Lidic bylo popraveno na místě, ženy byly poslány do koncentračních táborů, malé děti byly dány německým rodinám ke germanizaci. V případě Ležáků všichni lidé ve vesnici byli postřílení na místě 24. června 1941. Obě vesnice byly zbourány a zplanýrovány.¹²⁹ Po této pohromě byla jen jedna cesta odporu Čechů Německu soustředěním na přežití jako lidé, pomáháním rodinám, které ztratily své živitele, aby přežily do konce německé okupace. Nejživější národní organizace jako Sokol byly německými okupanty považovány za nebezpečné. Před Mnichovskou dohodou, za mobilizace země, Sokoli doufali, že mohou vykonat své poslání jako bojovníci za národní svobodu. Avšak Mnichov znamenal konec jejich nadějí. V dubnu r. 1941 německé úřady přikázaly český Sokol rozpustit.¹³⁰ Výsledkem toho bylo, že každá schůze Sokolů se stala ilegální; nicméně mnoho Sokolů se stalo aktivními v sokolských podzemních organizacích, zejména „Jindra“.¹³¹ Byla pojmenována po dlouholetém náčelníkovi Jindrovi Vaníčkovi. V podzemních akcích „Jindry“ byla pomoc Heyrichovým atentátníkům.¹³²

Jakmile byli parašutisté v zemi, a jakmile se o nich sokolský odboj dověděl, vzali je pod svou ochranu.... První chleba dostali, bylo od činovníka Sokola Nehvizdy Františka Kroutila... Dlouhá příprava atentátu způsobila, že bylo potřeba velkého počtu přechovávaců a pomocníků.¹³³

Sokolky, vedené Provazníkovou, také pečovaly o rodiny, které ztratily své mužské živitele nacistickým režimem nebo útekem do ciziny. Tyto aktivity nebyly tak bezpečné jak pro příjemce a dodavatele ilegální pomoci, riskující popravu, protože Gestapo je hned podezřívalo z podzemní aktivity.

Marie byla schopna pomoci jiným během německé okupace, protože měla spoustu volného času. Její práce na univerzitě skončila v r. 1939, když nacisté zavřeli instituce vysokého školství po studentských demonstracích. Demonstrace začaly, když komunisté agitovali studenty do otevřené oslavy 28. října, výročí zrodu československého státu.¹³⁴ Marie také byla nucena stáhnout ze svého postu na Drtinově gymnáziu v r. 1940, ve věku padesáti let.¹³⁵

Protože Marie byla ale vysoce postavená sokolská vedoucí, žijící v Praze, její garsoniéra se stala hlavním stanem pro zbylé z české sokolské organizace po nacistickém nařízení

¹²⁸ Pavel Bělina a další, Dějiny země koruny české II, Praha, Paseka, 1992, str. 223.

¹²⁹ Ibid., str. 224.

¹³⁰ Provazníková, Sto let Sokola, str. 20.

¹³¹ Několik předních členů Sokola se stalo členy této organizace. Originální organizace vytýčila jinou tajnou práci, a její členové byli jmenováni jejich náhradníky v případě, když budou zadrženi Němci. Marie Provazníková byla členkou třetí sítě, obsazené pouze ženami a byla pověřena úkolem znovu založit Sokol po válce, když to bude nezbytné.

¹³² Sokolové měli dobrý důvod pomáhat atentátním snahám. Jakmile Heydrich převzal (funkci), objednal smrti několika čelných českých představitelů. Mezi nimi byl náčelník Augustin Pechlát. Provazníková, To byl Sokol, str. 175.

¹³³ Ibid., str. 176. Podle orig.

¹³⁴ Dusek, str. 322.

¹³⁵ Německé právo nutilo ženy – státní zaměstnankyně odejít (ze služby) v padesáti a muže v padesáti pěti.

ukončit její činnost.¹³⁶ Během německé okupace mnoho lidí bylo posláno do koncentračních táborů za své vedení v Sokole. Jan Pelikán a Emil Šulc, členové „Jindry“ byli prvými oběťmi do koncentračního tábora v Osvětimi v Polsku v r. 1942. Jako výsledek nebezpečí z německých úřadů, Marie byla povzbuzována svou dcerou a jinými sokolskými vedoucími nevstupovat na poškozující cestu. Rozhodla se, že nejlepší cesta toto provést je ubytovat se v letním sídle své dcery na Moravě, navštěvujíc Prahu jenom sporadicky.¹³⁷ V r. 1944 Marie skončila ve vězení vlivem německých úřadů, když přijala část dopisu, zdánlivě upraveného z vězení, ji urgující organizovat novou ilegální činnost, protože ta stará byla nacisty zničena. Kdosi ji brzy navštívil s další částí toho dopisu, a ona měla v něj plnou důvěru. Marie poznala rukopis Ladislava Vaňka, hlavy sokolského odboje v Českých zemích a Moravě, ale pečlivým vyšetřením a informací od přátel zjistila, že dopis měl nejpravděpodobněji část nacistického plánu odstranit sokolský odboj nadobro. Několik dní později v jejím pražském sídle Marii navštívil neznámý muž, který jí ukázal jinou část Vaňkova dopisu. Návštěvník naléhal, aby Provozničková začala pracovat v nové ilegální činnosti, s ním jako pomocníkem. Podle jejího mínění to nebylo chování sokolského partnera, takže odmítla s ním pracovat a popřela, že nějaká organizace jako „Jindra“ existuje. Řekla mu, že znala jenom Jindru jako náčelníka mužů, Jindru Vanička. Po odchodu jejího zmatečného návštěvníka Marii volala českou policii, která souhlasila, že osoba, jež ji navštívila, byla nejpravděpodobněji agentem provokatérem Gestapa.¹³⁸ Řekli jí, aby volala, kdyby se znovu ukázal. Neslyšela o Vaňkovi během války.

V obklíčení

Dr. Beneš těžce pracoval na bezpečnosti Československa z vnější intervence. Vyjednával s Brity a Francouzy a dělal vyjížděky do Washingtonu a Moskvy zabezpečit smlouvy a uchování Československa uznání velkými mocnostmi. 29. září 1942 všechny větší mocnosti vypověděly Mnichovskou dohodu a uznaly Benešovu vládu jako československou vládu v exilu od června 1943. V únoru 1945 se rozhodl, že je čas pro vládu v exilu vrátit se do vlasti. Po prosincové zastávce v Moskvě, během níž přijal Stalinovo ujištění o nezávislosti poválečného Československa, jeho vlak pomalu se přestěhoval na západ směrem k Praze.¹³⁹

Avšak Benešovi se nedařilo v bezpečnosti pro Československo před jejími nepřáteli. Na cestě zpět do Československa z Moskvy se Beneš a jeho vláda zastavili ve slovenském městě Košice, kde proklamovali novou vládu Národní fronty. Beneš by se stal prezidentem, Zdeněk Fierlinger (prokomunistický sociální demokrat) premiérem, a Klement Gottwald (komunista) náměstkem premiéra. „Košický program“ také rozhodl, které politické strany by byly vyloučeny z Národní fronty. Nejvíce z nich bylo těch obviněných ze spolupráce s nacisty, ale jedna z nich byla Agrární strana, největší předválečná strana v Československu. Nebylo pochyb, že to bylo důležitým bodem pro komunisty, protože vyloučením Agrární strany, oni, spolu s prokomunistickým křídlem Sociálně demokratické strany by ovládali poválečnou politiku Československa.¹⁴⁰ Tak Beneš, úspěšný v zabezpečení Československa proti vnější intervenci, selhal v jeho posílení proti dobře organizovaným komunistům.

Zachování celistvosti Sokola v poválečné éře bylo také prokazatelně těžké. Po válce přeživší členové výkonného výboru měli rozhodnout o budoucnosti Sokola. I když činovník, který svolal první schůzi, Antonín Hřebík, byl místostarostou Sokola, Provozničková měla

¹³⁶ Ibid., str. 323.

¹³⁷ Ibid., str. 321.

¹³⁸ Provozničková píše o jiné sokolce, která ji poslala znamení od Vaňka. Nevolala českou policii a následkem toho znamení byla odvečena do koncentračního tábora, kde zemřela. Provozničková, To byl Sokol, str. 179.

¹³⁹ To bylo, když Beneš také souhlasil s utvořením Národní fronty, koalice všech politických stran, které by řídily republiku po válce. Pavel Bělina a další, str. 226.

¹⁴⁰ Z počátku komunisté řídili premiéra, Ministerstvo obrany a vnitra. Dusek, str. 60.

mnoho co říci o výsledku postupů.¹⁴¹ Problém pro Marii a žijící členy z mužského vedení byla volba nového náčelníka mužů. Dr. Miroslav Kavalír byl v linii naplnit tuto pozici, ale od času německé okupace byl jedním z lidí nakloněných sjednocení českých tělocvičných organizací do jediné, zahrnující katolického Orla, komunistické DTJ a Sokola.¹⁴² Provazníková a další starí Sokolové čelili fúzi. V jejich myšlenkách měl Sokol působit samostatně, pro dobro lidí. Jejich organizace, kombinovaná s jinými organizacemi, zvláště s DTJ, by se stal politickou organizací, která by šla proti Tyršovu učení.¹⁴³ Navíc Provazníková slíbila Augustinu Pechlátovi, že budoucí náčelník mužů, který by zkusil překazit Kavalírovu nominaci.¹⁴⁴ O Kavalírovi Provazníková řekla:

(Před válkou) výbor ČOS... odmítl jakékoliv sjednocení (že Sokol nebude sloučen s jinou tělocvičným spolkem ani se nestane politickou organizací). ...Ještě v r. 1942 ... Kavalír... se jednoznačně projevoval jako zastánce myšlenky sjednocení. Jsem přesvědčena, že toto jeho horlivé usilování o sjednocení ... i po jasném rozhodnutí výboru ČOS, bylo hlavním důvodem Pechlátovy žádosti, abych nedopustila jeho volbu náčelníkem.¹⁴⁵

Neměla úspěch. Miroslav Kavalír se stal novým (národním) náčelníkem mužů. Antonín Hřebík byl starostou a Marie Provazníková pokračovala jako (národní) náčelnice žen.

Sokol a vláda se dohodli, že ostatní organizace by vstoupily do Sokola a tak by se sjednotily tělocvičné organizace v Československu, ale to byl problém pro komunistické DTJ, které potřebovalo moc. Konala se setkání mezi Sokolem, DTJ a jinými organizacemi k vypracování sjednocovacího procesu. Provazníková byla jednou z těch, kteří často reprezentovali Sokol na těchto setkáních, protože Kavalír, který byl lékařem, znovu budoval svou praxi a Hřebík byl zaneprázdněn činností pro volby do českého parlamentu.¹⁴⁶ Marie nebyla ochotna vyhovět komunistickým požadavkům jejich větší moci v nové organizaci. Jak Hřebík později připomenul,

Potkával jsem Provazníkovou denně... Nesetkávali jsme se jen během sokolských aktivit, ale také během dlouhých vyjednávání o sjednocení tělovýchovy v komunistickém Československu, kdy komunisté hledali tak špatně a Sokoly nenáviděli tak mnoho. Pamatuji se, že sestra Provazníková byla nejpřímochařejší v nesloučení s ostatními organizacemi.¹⁴⁷

Po mnoha setkáních a vyjednáváních se jí podařilo přerušit jednání s komunisty.¹⁴⁸ Znovu Dr. Antonín Hřebík vzpomíná, že

Byli jsme šťastni, že jsme byli úspěšní v ochraně samostatnosti a demokracie našeho hnutí proti vůli komunistů, nejen v Sokole, ale také v ostatních tělocvičných organizacích.¹⁴⁹

Existuje trochu pochybnost, že Kavalír jako představitel těchto setkání, byl by dokončil sjednocení (a tak destrukci svobodného Sokola). Díky Marii sjednocovací problém se znovu vynořil až po komunistickém puči v únoru 1948.¹⁵⁰

Se strachem ze sjednocení za sebou, se Sokoli mohli soustředit na obnovu své organizace. Mezi bezprostředními cíli odsouhlasenými v prosinci 1945 bylo: (1) zvolit nové vedení a svo-

¹⁴¹ Starosta Josef Truhlář, jeho náhradník Jan Keller, první místopředseda Karel Šauer a druhý místopředseda Jan Stolz byli zavřeni. Keller a Stolz byli popraveni a Šauer nepřicházel v úvahu pro pletky v Sokole. Ibid., str. 127.

¹⁴² Orel byl katolickou organizací a DTJ byl dělnickou organizací založenou na Tyršově učení, ale uspořádanou komunisty.

¹⁴³ Po Benešově návratu do Prahy kancléř Jaromír Smutný žádal schůzku s Provazníkovou. Na schůzce řekl, že v Moskvě prezident souhlasil se sjednocením tělocvičných spolků do jednoho. Provazníková s tím souhlasila, ale vyvážila Kavalíra, s ničím nepřicházejícího v myšlence sjednocení. Ibid., str. 325

¹⁴⁴ Pechlát zemřel v koncentračním táboře.

¹⁴⁵ Provazníková, To byl Sokol, str. 201. Podle orig.

¹⁴⁶ Během politické kanceláře Hřebík dokázal své pohrdání pro apolitickou přirozenost Sokola.

¹⁴⁷ Dr. Antonín Hřebík, in Prvá, str. 60.

¹⁴⁸ Slučování selhalo, protože, zejména pro nekompromisní stanovisko sokolských vedoucích. Po této porážce se komunisté soustředili na infiltraci do hnutí, takže je mohli ničit zevnitř. I. Gadourek, The Political Control of Czechoslovakia, a Study in Social Control of a Soviet Satellite State, Leden, Netherlands, H.E. Stenfert Kroise M.V., 1953, str. 51 – 52.

¹⁴⁹ Dr. Antonín Hřebík, in Prvá, str. 60.

¹⁵⁰ Dusek, str. 128; Provazníková, To byl Sokol, str. 202.

lat Generální sjezd ČOS v r. 1947; (2) zahájit sbírku pro budovu ženské gymnastiky¹⁵¹; (3) připravit jedenáctý Vsesokolský slet; a (4) připravit se na čtrnácté Olympijské hry (v Londýně) v létě 1948.

Po válce německé zákony, které požadovaly ženské občanské služby odejít do důchodu ve věku padesáti let, byly upraveny, takže Marie se mohla vrátit k práci. Byla určena do odvětví Ministerstva školství jako profesorka odboru, týkajícího se tělovýchovy žen.¹⁵²

Během funkčního období na oddělení byla Marie zděšena z ignorance a slepé poslušnosti, že čeští komunisté okázale inklinovali k Moskvě. Lída Pešková, ředitelka cvičitelské školy ČOS se během války stala komunistkou. Ona a ostatní komunističtí učitelé žádali, následující sovětský vzor, aby Sokol učil, že to, co je podle českého mínění moderní rytmická gymnastika bez nějakého aparátu, ať se nazývá „Gimnastika“. Marie zjistila, že (existuje) kniha, nazývající se „Gimnastika“, užívaná v SSSR při tělesné výchově, ale nikdo ji neumět obstarat pro ni. Měla šanci knihu získat v srpnu 1945, když a ostatní členové Ministerstva školství jeli do Moskvy učit se o sovětské tělovýchově. Zaprvé Marie zjistila, že tělovýchovné přednášky byly vypěstovány některými sokolskými cvičiteli, poslanými během první republiky, jako Franta Eben, Karel Pitel, Karel Starý, Ferdinand Steiner a ostatní. Zadruhé zjistila, že „Gimnastika“ obsahovala pokyny a zkušenosti podezřele podobné týmž, které používal Sokol. Dokonce stejnokroje, nošené v tělovýchově, se podobaly sokolským stejnokrojům. Provazníková vyvodila, že kniha byla napsána Frantou Ebenem, ačkoli jeho jméno nebylo připojeno ke knize. Když Marie ukázala knihu Lidě Peškové a jejím komunistickým přátelům, oni si uvědomili, že byli zmateni termínem Gimnastika, čímž se v Rusku mínila tělovýchova a nikoliv rytmická gymnastika. Pešková nikdy znovu nezkusila změnit pokyny shodně se sovětským vzorem. Po omylu s Ruskem se Marie stávala stále více zklamanou v infiltraci komunistů do všech sfér života. Byla zvláště znervózněna vzděláním svého vlastního tajemníka a starým Sokolem změněným na komunistu a pokoušejícího se dělat rozhodnutí na jejím místě.¹⁵³ To byly obecná praxe komunistů infiltrovat všechny různé organizace a manipulovat rozhodnutí, vytvořená jejich nadřízenými orgány. Nakonec opustila svůj post na úseku C a vrátila se učit na gymnázium a ke své sokolské práci.

Poválečné komunistické převzetí moci

Přípravy

První poválečné volby se konaly 26. května 1946. Všechny konkurenční strany byly členy Národní fronty a bylo předpokládáno, že při jakémkoliv výsledku se vytvoří koaliční vláda všech stran v kabinetu. Komunisté pracovali na neúprosném podkopávání ostatních stran, ale největší samodestrukční práci dělaly nekomunistické strany samotné: nesouhlasily na sjednocené frontě proti komunistům. Byly příliš zaneprázdněny hašteřením proti sobě a tak realizovali, že komunisté měli hltavou moc v republice. Komunisté také používali svou stranou řízené ministry informace a vnitra k získání informací o lidech, kteří se spojili s nacisty a vydírali je k volbě komunistů. Komunisté získali asi čtyřicet procent všech hlasů a dosáhli nejvyšší důležité pozice premiéra, držené vůdcem nejsilnější strany, v našem případě Klementem Gottwaldem.¹⁵⁴

¹⁵¹ Všechny gymnastky byly hodnoceny malý přeceněním za jejich členství platem pro finanční podporu novostavby a byly žádány soukromé dary. Mezi 3. lednem 1946 a 24. červnem 1948 bylo vybráno přes dva milióny korun. Byli pozváni architekti, aby pracovali na plánech, ale komunistický puč v únoru 1948 zničil ženské sny o svém hlavním stanu.

¹⁵² To se stalo po komunistickém puči. To nevyužila, protože byla jmenována komunistickým tajemníkem školství Zdeňkem Nejedlým, který si ji chtěl naklonit ke komunistické věci. Dusek, str. 326.

¹⁵³ Provazníková, To byl Sokol, str. 203.

¹⁵⁴ Dusek, str. 61.

Puč

Další volby byly plánovány na květen 1948. Stalo se jasným pro komunisty, že potřebovali získat více než padesát procent všech hlasů, jež by získali pevně; ale prudce ztráceli popularitu mezi obyčejným lidem. Komunisté zvětšovali svou propagandu. Slibovali pozemkovou reformu, řešení zemědělské krize a nemocenské pojištění pro každého. Užívali také teroristických metod jako zásilkové pumy pro nekomunistické ministry. Tyto zásilkové pumy byly rozšiřovány komunisty kontrolovanou policií a osm nekomunistických policejních komisařů v Praze bylo odstraněno ministrem vnitra Noskem a nahrazeno komunisty. Na schůzi kabinetu 13. února 1948 všichni ministři vyjma komunistů hlasovali dosadit znovu vyloučené policejní komisaře. Když jejich požadavek nebyl uposlechnut, dvanáct nekomunistických ministrů poslalo své rezignace 20. února ministerskému předsedovi Gottwaldovi s očekáváním, že jejich rezignace nebude přijata. Gottwald silně naléhal na Beneše přijmout rezignace, ale on to odmítl.

Benešovo odmítnutí donutilo komunisty vyřešit svůj příchodu k moci veřejně v otevřené formě. Komunisty řízené policejní síly zabraly kontrolu rozhlasu a tisku, odmítaly doručování textů demokratických stran pro zamezení tisku v jejich novinách a odmítaly jim vysílací dobu v rozhlasu. Vysoce postavení vojenští důstojníci loajální k Dr. Benešovi byli zproštěni služby komunistickým ministrem obrany.¹⁵⁵ Praha byla vlastně pod okupací komunistickými silami. Jestliže se prezident chtěl vyhnout občanské válce, přijal rezignaci ministrů, a, tak dal většinu ministerských křesel komunistům. Tak toto je, co udělal. 25. února 1948 Beneš potvrdil novou vládu. Na funkci prezidenta rezignoval 7. června 1948 a zemřel 3. září 1948.

Osud Sokola byl shodný s osudem Československa. Konec února zachytil mnohé sokolské činovníky na Slovensku (v Tatranské Poljance), organizující zimní program XI. Vše-sokolského sletu. Po skončení sletu spěchali zpět do Prahy. Když se členové výboru ČOS dostali do Tyršova domu, zjistili, že Sokol byl pozván stát se členem Národní fronty. Úkol po ruce byl rozhodnout, zda pozvání přijmout nebo ne. Marie a někteří ostatní byli proti tomu, protože právě jako v případě sjednocení s ostatními tělocvičnými spolky měli za to, že Sokol se stane politickou organizací a že, podle jejího smýšlení, by to byl konec Sokola, jak jej Tyrš zamýšlel. Bohužel pro Marii, většina členů výkonného výboru volili jednotu, někteří protože byli komunisty a někteří v obavách, že když nevstoupí, Sokol by byl komunisty rozpuštěn.¹⁵⁶ Ačkoliv se Sokol stal členem Národní fronty, výkonný výbor také rozhodl, že 25. února 1948, že pošle delegaci k prezidentu Benešovi nabídnout pomoc proti antidemokratickým silám. Delegace nebyla připuštěna k návštěvě prezidenta, protože dříve téhož dne přijal rezignaci vlády a byl dán úkol komunistovi Klementu Gottwaldovi sestavit novou vládu.¹⁵⁷ Později Marie mohla své kamarádce říci, že

Vstupem do Národní fronty zanikl Sokol založený Tyršem a Fügnerem. Bylo ještě možno doufat, že ožije, uchopí-li se demokratická většina vlády moci, která jí náleží. Dnes zahynula v Československu demokracie.¹⁵⁸

Marie ovšem pokračovala v zápasu za demokratický Sokol. Po komunistickém převzetí moci se staly dvě komunistické akce v Sokole.¹⁵⁹ Jeden byl veden Dr. Miroslavem Klingerem a ten druhý Františkem Bláhou, kteří vymanévrovali Klingeru a jejichž Akční výbor se stal

¹⁵⁵ Otto Friedman, *The Break-up of Czech Democracy*, Westport, Connecticut, Greenwood Press Publisher, 1971, str. 138.

¹⁵⁶ Někteří volili tuto cestu k „záchráně, co se zachránit dá“ od komunistů. Gadourek, str. 51 – 52.

¹⁵⁷ Dusek, str. 132.

¹⁵⁸ Provažníková, *To byl Sokol*, str. 214. Dle orig.

¹⁵⁹ Protože Komunistická strana v r. 1948 uchopila moc, hlavním pracovní nástrojem řízení se staly tzv. Akční výbory. Byly organizovány v celé zemi ve velmi krátkém času. Byly přítomny v každém organizovaném tělese stejně jako v každé ustanovené instituci, dokonce nevládní povahy. Byly ustaveny členy komunistické strany, občas za pomoci nestranických členů, kteří zkusili zachránit, co se dalo. Komunisté nepřipouštěli, aby nějakému Akčnímu výboru nepředsedal komunist. Členové Akčních výborů bezodkladně vyměnili oponenty režimu za komunisty nebo za jejich sympatizanty. Gadourek, str. 51 – 51.

hlavním v Sokole.¹⁶⁰ Akční výbor ustanovil churavého sedmdesátníka Josefa Truhláře starostou Sokola, protože jím mohli komunisté snadněji manipulovat. Komunista Evžen Penninger se stal náčelníkem ČOS. Ačkoli Provazníková přestala být náčelnicí žen, Akční výbory rozhodly povolit jí stát se náčelnicí žen, protože byla jedinou, která zcela rozuměla organizaci sokolského sletu: jedna členka výboru řekla, že když nebude Provazníková, nemůže být žádný slet v r. 1948.¹⁶¹ Jiný Akční výbor byl ustaven ve výboru ČOS a ačkoli mnoho členů jako Marie, nenavštěvovaly schůze Akčního výboru, jejich jména se objevovala ve zprávách, dělající jej pohlednější, jako kdyby šlo o jednotnou organizaci. Otrávená z komunistických metod, Provazníková řekla na ilegální schůzi (některých) členů výboru, komu věří. Před jarní schůzi navštívila výbor ČOS. Naléhala, že další den, na schůzi úplného výboru, by přiměla ukončit činnost všech Akčních výborů v Sokole. Staří Sokoli přítomní na ilegální schůzi souhlasili. Následující den někteří Sokoli potkali Alexeje Čepičku, ministra vnitra a naléhali, aby Akční výbory v Sokole byly zrušeny. Poprvé byl proti tomu, ale Marie předpokládala, že členové výboru, kteří žádali tuto změnu, byli připraveni vystoupit ze Sokola, on souhlasil, věda, že bez Sokolů jako byla Marie, by XI. Všesokolský slet nebyl úspěšný. Namísto Akčních výborů Čepička rozhodl ustavit zvláštní sokolskou komisi, která by dozorovala na sokolské aktivity tak, aby nějak nebyly antikomunistické.¹⁶² Tehdy Marie byl také přidělen mladý komunista jako „vzdělavatel“. Bohužel pro něj, nemohl přes své snahy ani vzdáleně sestavit něco pro komunisty o Marii Provazníkové.¹⁶³

Poslední Nazdar

Několik Sokolů žádalo nedát komunistům satisfakci dobře organizovaným sletem a navrhovalo jeho zrušení, ale Marie byla proti tomu. Tvrdila, že ačkoli komunisté chtějí použít slet k ukázce světu, že v Československu všechno je normální, Sokoli mohou udělat velký vrchol svého hnutí, nezapomenutelný zážitek, který může vždy zůstat v paměti národa. Pro Provazníkovou a jiné vedoucí v Sokole to byla šance ukázat komunistů jednotu českého lidu. Historik Mareš píše

Demokratické síly byly schopny zmobilizovat svou sílu jednou k protestu. To se stalo 19. a 27. června, když se v Praze konal XI. Všesokolský slet.¹⁶⁴

Byl to dosud největší slet. Ženy samy jej tak charakterizovaly a hlas řadového občana zazněl více než jednou. Jednou ze vzrušujících událostí byl Rej žen, který opakoval Rej z předválečného X. Všesokolského sletu, v němž účinkovalo současně 30 000 žen, zdánlivě neorganizovaně. Jiný příklad bylo cvičení žen s indickými kroužky, které bylo provedeno perfektně v prudkém dešti. Hned po jeho skončení 250 000 diváků zareagovalo takovým potleskem, že ženy musely opakovat celé číslo. Shodně s Provazníkovou, která vedla tato cvičení z náčelnického můstku, to byla nejsilnější cvičební část sletu.¹⁶⁵ Když ženy skončily cvičení a když pochodovaly ven ze Strahovského stadionu, vypukl samovolný pokřik mladších žen (*pozn.: lépe: děvčat*) „Ať žije prezident Beneš.“¹⁶⁶ Celý stadion se spojil s děvčaty a udělal bezmocným zastavení takové přehlídky lásky k symbolu demokratického

¹⁶⁰ Bláha byl nejagresivnější komunista ze dvou. Zjistil časy Klingerových schůzí a stanovil mu je o hodinu později. Provazníková, To byl Sokol, str. 214.

¹⁶¹ Ibid., str. 215. Pozn. řekl.: V násl. větách jsem zaměnil výraz „výkonný výbor Sokola“ výrazem „výbor ČOS“.

¹⁶² Ibid., str. 215.

¹⁶³ Ibid., str. 217.

¹⁶⁴ Bělina a další, str. 269.

¹⁶⁵ Ibid., str. 227.

¹⁶⁶ Po zákázném komunistickém vítězství v parlamentní volbě 30. května Beneš zkoušel několik cest k protestu na komunistickou nadvládu. Odmítl podepsat novou ústavu, která dávala pracující třídě vrcholnou moc v zemi, a rovněž odmítl podepsat nové volební zákony. Tyto činy nepomohly a on rezignoval 7. června 1948. Parlament zvolil Klementa Gottwalda novým prezidentem a Antonín Zápotocký byl jmenován premiérem. Při zahájení sletu 17. června už Beneš nebyl prezidentem. Bělina a dal., str. 268 – 269.

Československa. Po tomto činu spontánního otevřeného odporu proti komunistickému režimu Provazníková musela odpovědět členům komunistické vlády. Tvrdila, že

Vždyť se nic nestalo. Někdo řekl dětem, že prezident Beneš je na tribuně a děti ho zdravily... Beneš dostal od této vlády titul prezidenta na doživotí, ... Kdyby tu opravdu byl, jistě bychom ho všichni zdravili.¹⁶⁷

Chlapci, kteří cvičili následující den, chtěli udělat něco podobného, ale Marie musela slíbit úřadům, že nic podobného výbuchu citů děvčat se nepříhoda. Sokolští činovníci rozmluvili chlapcům jakýkoliv počátek demonstrace. Nicméně, tajná policie byla všude, zajišťujíc jistotu, že nic podobného se nestane. Sokolové nekřičeli nebo nedemonstrovali znovu až do konce sletu, když účastníci impozantně pochodovali Prahou, což vyvrcholilo na historickém Staroměstském náměstí.¹⁶⁸ Komunistický velitel policie Hora tvrdil, že průvod byl zajištěn:

Dodali jsme městskému rozhlasu (komunistická) hesla a písně, které budou nepřetržitě vysílány po celé cestě průvodu (takže lidé nebudou schopni křičet hlasitěji).¹⁶⁹

Ministr vnitra povzbuzoval Horovu iniciativu, ale to nestačilo. Hlas lidu byl silný dostatečně, aby přemohl místní rozhlas. Vzduch byl napjatý tak, že jeden z účastníků později vzpomínal:

Napětí na Staroměstském náměstí bylo nesnesitelné a vzduch byl tak napjatý, že to muselo být Klementu Gottwaldovi jasné přes tajné dveře. V té chvíli, kdyby tam byl nějaký vůdce, situace by explodovala. Dokonce komunisté předpokládali, že se to stalo zřejmým z hlášení tajné policie.¹⁷⁰ ... V sokolském průvodu jeho účastníci dali jasné znamení svých sympatií směrem k bývalému prezidentu Benešovi a své pohrdání novému prezidentu Gottwaldovi.¹⁷¹

Někteří Sokoli byli zavřeni během průvodu, ale to nestačilo ke klidu mas pochodujících. Sokoli pochodovali a křičeli „Beneš“, „Beneš“. Jakmile se dostali na Staroměstské náměstí, zahájili mlčení, až na to, že začali křičet znovu, když se dostali ven z náměstí.¹⁷² Shodně to popisuje Provazníková:

To byl nejen průvod, to byl otevřená demonstrace... Ve jménu Beneš (Sokoli) vyjadřovali svou víru v ideály, pro které Masarykův žák pracoval a bojoval, svou víru ve svobodu, demokracii a konečné vítězství pravdy. To je poselství XI. Vsesokolského sletu.¹⁷³

Směrem k novému životu

Mariino členství ve FIG ji zachránilo z uvěznění po XI. Vsesokolském sletu. Komunisté by neuvěznili činovníky na vysoké úrovni z Mezinárodní gymnastické federace nebo osoby odpovědné organizací následujících Olympijských her v Londýně.¹⁷⁴ Marie věděla, že pozice v Československu se stala nebezpečnou a rozhodla se zkusit na Olympijský hrách 1948 v Londýně utéct. Komunisté zkusili jí znemožnit cestovat do Londýna, ale s pomocí Jana Masaryka, posledního nekomunistického ministra v Československu obdržela vízum do Anglie a přijela včas k organizování ženských gymnastických soutěží. České ženy vyhrály jejich soutěže. Zatím v Londýně Marie byla sledována svým odpůrcem Miroslavem Klingerem.¹⁷⁵ Nicméně, navzdory těmto pokusům ji ovládnout, byla ještě schopna udělat si kontakt s vhodnými lidmi z české delegace na Olympijské hry, když odmítla se svěřit

¹⁶⁷ Provazníková, To byl Sokol, str. 223. Dle orig.

¹⁶⁸ Na sletu se zúčastnilo 60 520 seniorů, 66 367 seniorek, 33 641 mladších žáků, 43 703 mladších žaček a 90 436 dětí (44 933 chlapců a 45 503 dívek).

¹⁶⁹ Provazníková, To byl Sokol, str. 232. Dle orig.

¹⁷⁰ Dr. L. Feierabend, in Prvá, str. 41.

¹⁷¹ Bělina a dal., str. 269.

¹⁷² Friedman, The Break-up of Czech Democracy, str. 137.

¹⁷³ Provazníková, To byl Sokol, str. 233.

¹⁷⁴ Rozhodnutí uspořádat první poválečné Olympijské hry v Londýně v r. 1948 bylo uděláno v květnu 1945. Na tomto setkání F. Goblet D'Alviela z Belgie byl zvolen předsedou FIG a Marie Provazníková předsedala Ženskému odbornému výboru. Po smrti zvoleného předsedy Mužského odborného výboru M. Alfhoše Huguenina ze Švýcarska místopředseda Miroslav Klinger se stal předsedou mužské složky FIG. Dusek, str. 361.

¹⁷⁵ Ibid., str. 365.

ostatním členům trvat na delším pobytu. Avšak měla úspěch a konečně emigrovala do Spojených států. Jak vzpomíná J. Josten:

V srpnu 1948 anglické noviny napsaly následující novinky: Osmapadesátiletá paní Marie Provazníková, vedoucí ženské delegace na Olympijských hrách včera večer v Londýně řekla toto: „Jsem politický uprchlík a jsem na to hrdá. Je lépe umývat dveře v exilu než být doma zajatkyňi současného komunistického režimu. Bez jakéhokoliv podezření jsem odjela z Československa na myšlenku svého selhání ve své mysli“.¹⁷⁶

Demokratický Sokol přestal existovat v témže roce, kdy Marie emigrovala a její emigrace byla nejpravděpodobněji částečně odpovědná tomuto vývoji. Po její emigraci byl Sokol sloučen s ostatními tělovýchovnými organizacemi do jedné jednotky řízené (kontrolované) pouze komunisty. Marie věřila, že to poskvrní Sokol a postavit se do téže řady bylo pro ni nepřijatelné. Po zániku demokratického Sokola hnutí uchovávalo své taje pro budoucí generace mladých lidí dorůstajících pod komunismem. Slovy sokolského činovníka

Sokoli a celý československý lid bez pochyb byl derivováni a oslabeni ztrátou některých hrdinných a dobře vycovaných sokolských vůdců a odchodem ženy tak pevné, rozvážné a inteligentní.¹⁷⁷

Život Marie Provazníkové byl život zasvěcený sokolskému hnutí. Když se připojila jako mladá dívka, Češi byli ještě částí Rakousko – Uherské říše a hnutí se uchytilo mezi Čechy, kteří usilovali o nezávislost. Jako mladá žena Marie musela nést narození své dcery a nešťastné manželství a dokončení svého univerzitního vzdělání, nezbytného k zaručení své vlastní nezávislosti. Jako mladá místní sokolská činovnice a vedoucí, učící se dovednosti vést od průkopnické generace sokolských žen, musela bojovat za rovná práva žen v Sokole. Jako náčelnice žen se potýkala s nejtěžšími časy pro Sokol a Československo vůbec: s druhou světovou válkou a komunistickým pučem 1948. V těchto zápasech se stala více než právě vůdkyní sokolek; stala se respektovanou vůdkyní všech Sokolů.

Doslov: nový den

Když Marie stála na palubě Parthie, blížící se ke Spojeným státům, své nové vlasti, v pozdním prosinci roku 1948, nesla s sebou nejposlednější porážku demokratického Československa, tehdy komunisty. Zde se věnovala dalších 43 let svého života vyučování na vysoké škole, psaní a rozšiřování sokolských myšlenek mezi nové generace nadšenců. V r. 1989, blízko konce svého života se stala svědkem kolapsu komunismu v Československu a obnovy svého milovaného Sokola.

¹⁷⁶ J. Josten, in Prvá, str. 17.

¹⁷⁷ Dr. L. Feierabend, in Prvá, str. 41.

Bibliografie

Protože jsem neměl žádnou příležitost ani prostředky v posledních několika letech cestovat do Československa (nyní Česká republika), musel jsem spoléhat se na zdroje pro-spěšné pro mne ve Spojených státech. Velmi bohatý zdroj pojednání o založení a růstu Sokola až asi do r. 1920 je disertační práce na Ph.D. od Clairy Nolte „Training for National Maturity: Miroslav Tyrš in the Origins of the Czech Sokol, 1862 – 1884.“ (*Výchova pro národní maturitu: Miroslav Tyrš a počátky českého Sokola, 1862 – 1884*). Dr. Nolte ve své stati také pojednávala o ženách, „Every Czech a Sokol!: Feminism a Nationalism in the Czech Sokol Movement,“ (*Co Čech, to Sokol!: Feminismus a vlastenectví v českém sokolském hnutí*), publikovaných v Rakouské historické ročence, ale v obou pracích její průzkum jde jenom do r. 1920. Když jsem se ptal o možných zdrojích informací o hnutí po r. 1920, Dr. Nolte mě informovala, že trochu materiálu je přístupného ve Spojených státech. Nezbytně, zpřístupnila mi své vlastní zdroje, čehož si hodně cením. Její zdroje mi velmi pomáhaly pro mou první část mého eseje do založení Československa. Jiný zdroj informace byl „Marie Provazník: Her Life and Contribution to Physical Education“, disertační práce na Ph.D. od Petera Duseka (*Marie Provazníková: Její život a její příspěvek k tělesné výchově*). Tato práce byla napsána ze stanoviska tělesné výchovy převážně na University of Utah, ale poskytovala detailní popisy sokolského hnutí a o Marii provazníkové až do poloviny sedmdesátých let (20. století). Zajímavým faktem o Dusekově práci je, že obsahoval přehled pošty starých sokolských vůdců a výsledky použil ve své disertaci. Marie Provazníková také byla popsána pomocí výběru z její korespondence a jiných zdrojů jemu potřebných. Nejdůležitější zdroj mi přišel od Dr. Aleny a Dr. Karla Polesných, z Altamontu, New York. (Alena je jediná dcera Marie Provazníkové a Karel je její zeť.) Byli tak laskaví, že mi dali knihy napsané Marií Provazníkovou; nejdůležitější o historii Sokola se jmenoval „To byl Sokol“. Byl jsem také schopen zkoumat heslovitě mnoha krabicemi materiálů, které Marie užívala ke psaní svých knih. Ze svého zkoumání usuzuji, že nepsala své knihy jako pouhé vzpomínky. Napsala je k vytváření znalostí pro informace a obecně nezahrnula do svých knih žádnou informaci, kterou by si neověřila z jiných zdrojů. Bohužel, tyto původní materiály byly poslány pryč, takže jsem je nemohl použít. Pokud se týká prostředí informace o Československu, neměl jsem problém nalézt druhotné zdroje v University at Albany library (knihovně Univerzity Albany). Mým cílem cesty do České republiky bude získání zcela původních zdrojů informací, takže budu schopen zkoumat vývoj Sokola mezi r. 1920 a 1948 precizněji ve své budoucí práci. (*Pozn.: Už se těšíme!*)

Primární zdroje

- Beneš, Eduard, *My War Memories*, George Allen & Unwin Ltd., 1928
Masaryk, Thomas Garrigue, *The Making of a State: Memories and Observations 1914 –1918*,
New York: Frederick A. Stokes Company, 1927
Provazníková, Marie, *To byl Sokol*, Mnichov, J. Schweigert Co. KG, 1988
Provazníková, Marie, *Sto let Sokola*, New York: Orbis Printing Co., Inc., 1962
Scheiner, Josef, R., *Dějiny sokolstva v prvním jeho pětadvacetiletí*, Praha, Tiskárna Dr.
Edvarda Grégra, 1887
Steiner, Josef, *The Sokols*, Pražská akciová tiskárna, 1920

Sekundární zdroje

Knihy a monografie

- Bělina, Pavel, Tomáš Grupách, Jaroslav Halada, Jaroslav Hrbek, Petr Mareš, Dagmar Moravcová, Jiří Pokorný, Jiří Rak, Petr. A. Roček a Josef Tomeš, Dějiny zemí koruny české II., Praha, Paseka, 1992
- Bradley, John F. N., Czech Nationalism in the Nineteenth Century, New York, Columbia University Press, 1984
- Buchvaldek, Miroslav, Josef Hubert, Jan Havránek, Ivan Havránek, Jiří Horák, Jaroslav Kašpar, Robert Kvaček, Eduard Maur, Karel Novotný, Rostislav Nový, Tomáš Pasák, Jiří Sláma, Otto Urban, Zdeněk Urban, Slavomír Vencel a Zdeněk Veselý, Československé dějiny v datech, Praha, Svoboda 1986
- Čapek, Karel, President Masaryk Tells His Story, London, George Allen & Unwin Ltd., 1934
- Dvořáková, Zora, Miroslav Tyrš, Prohry a vítězství, Praha, Olympia, 1989
- Friedman, Otto, The Break-up of Czech democracy, Westport, Connecticut, Greenwood Press Publishers, 1971
- Gadourek, i., The Political Control of Czechoslovakia, a Study in Social Control of a Soviet Satellite State, Leiden, Netherlands, H. E. Stenfert Kroise N. V., 1953
- Gruber, Josef, Czechoslovakia: A Survey of Economic and Social Conditions, New York, Macmillan, 1970
- Jandásek, Ladislav a Jan Pelikán, Stručné dějiny sokolstva 1862 – 1912, Toronto, Sokolská knihovna, 1977
- Kohn, Hans, Pan-Slavism: Its History and Ideology, Notre Dame, Indiana, University of Notre Dame Press, 1953
- Krásnohorská, Eliška, „Bohemia“, in The Woman Question in Europe, a Series of Original Essay, ed. Theodore Stanton, New York, G.P. Putnam's Sons, 1884, Pp. 446 – 457
- Lejková – Koepl, Milada, „The Sokol Movement: A Tribune to the National Revial and Culture of the Czechoslovak Nation“, in Czechoslovakia Past and Present, ed. Miroslav Rechcigl Jr. The Hague, Mouton, 1968, Pp. 1463 – 1476
- Náčelnictvo žen České obce sokolské: Marie Provazníková, náčelnice ČOS, Praha, Tiskárna Dr. Eduard Grégr a syn, 1940
- Nebyl, K., ed. Prvá: Několik vzpomínek věnovaných náčelnici ČOS M. Provazníkové, Perth Amboy, New Jersey: Slovenský Sokol, 1960
- Neudorfl, Marie L., „Masaryk and the Women's Question“, in T.G. Masaryk (1850 – 1937), Volume 1: Thinker and Politician, ed. Stanley B. Winter, London, Macmillan, 1990, Pp. 128 – 282
- Novotný, Jan, Sokol v životě národa, Slovo k historii, Praha, č. 20, 1990
- Očenášek, Augustin. „Sokolstvo“, in Československá vlastivěda, Díl 10, Osvěta, ed. Václav Dědina, Praha, Sfinx, 1931, Pp. 584 – 612
- Pithart, Petr, Petr Příhoda a Milan Otáhal, Češi v dějinách nové doby, Praha, Rozmluvy, 1991
- Provazníková, Marie a Jiří Škvor, XI. Všesokolský slet v Praze 1948, Zutích, Konfrontace, 1976
- Seton-Watson, R.W., A History of Czechs and Slovaks, Hamden, Connecticut, Archon Books, 1965
- Street, C.J.C., President Masaryk, London, Geoffrey Bless, 1930
- Zacek, Joseph F., „Nationalism in Czechoslovakia“, in Nationalism in Eastern Europe, ed. Peter F. Sugar and Ivo J. Lederer, Seattle, University of Washington press, 1969, Pp. 166 – 207

Články

- David, Katherine, "Czech Feminism and nationalism in the Late Habsburg Monarchy: The First in Austria", *Journal of Women's History*, Vol. 3, No.2, Fall, 1991, pp. 26 – 45
- Kliner, Miroslav, „O bojích Sokolů“, *Hlas revoluce*, díl 17, č. 1, 1964, p. 3
- Kostková, Jarmila, „K počátkům tělovýchovného hnutí žen“, *Teor. Praxe tělesné výchovy*, díl 17, č. 11, 1969, Pp. 561 – 569
- Kozáková, Zlata, „Sokolské vzpomínání“, *Svobodné slovo*, 24. říjen 1990, p. 10
- Nolte, Blaire E., „Every Czech a Sokol!: Feminism and Nationalism in the Czech Sokol Movement, *Austrian History Yearbook*, Vol. XXIV, 1993, Pp. 79 – 100
- Provazníková, Marie, „Ženský tělocvik sokolský za Tyrše a dnes“, *Památník IX. Sletu všesokolského*, Praha, 1933, Pp. 24 – 27
- Vojáčková, Helena, „Počátky ženské tělovýchovy u nás“, *Zdravotnická pracovnice*, díl X, Pp. 339 – 342

Disertace a nepublikované materiály

- Dusek, Peter P., Jr., „Marie Provaznik: Her Life and Contribution to Physical Education“, Ph.D. diss. (Health: Physical Education), University of Utah, 1981
- Nolte, Blaire E., „Training for National Maturity: Miroslav Tyrš and the Origins of the Czech Sokol, 1862 – 1884

Poznámka překladatele

Obnova Sokola nám, na rozdíl od svobody, nepadla z nebe. O tuto obnovu se rovným dílem zasloužili zahraniční Sokoli a domácí cvičitelé, „schovaní“ v komunistickém ČSTV, společně, tj. rukou nerozdílnou, s novými Sokoly, kteří se během komunistické nadvlády v tělovýchově neangažovali. Škoda, že posledně jmenovaná skupina hleděla na tu druhou uvedenou „skrz prsty“, jako na jakési „kolaboranty“. Jací to byli kolaboranti, když ani přes nebezpečí vězení nebo dokonce ztráty života, vztyčovali zakázanou sokolskou vlajku, nosili zakázané sokolské kroje, zpívali zakázané sokolské písně a vzpomínali na zakázaného Masaryka? Pravda, dělali to v ústraní, ale stačilo, aby se sem vmísil nějaký zrádce a udavač, a tito odvážlivci měli o budoucnost „postaráno“! Dále: Jak to, že někteří kritikové „kolaborantů“ neměli a nemají žádný zájem o osobnost, která „se stala respektovanou vůdkyní všech Sokolů“???

6. 10. 2008

Jiná poznámka překladatele

Ve svém úvodu jsem se mýlil. Autor přece jen je Čechoameričan. Umí však výborně česky, pořídil si pro svůj počítač (na němž pravděpodobně svou práci psal) českou verzi Wordu (protože v titulech českých knih píše s diakritickými znaménky). V českých názvech píše všechna slova s velkým písmenem na začátku. Je to pravděpodobně kvůli recenzi v USA, kde by mu naši zvyklost považovali za chybu a práci by mu nepřijali. Dalším znakem jeho dobré znalosti češtiny je studium českých knih, z nichž nejvýznamnější místo zaujímá „To byl Sokol“ (jak sám píše). Přesto, že pravděpodobně žije v USA, bylo by velmi vhodné, aby on sám verifikoval můj překlad.

V každém případě je nutná kontrola mého překladu. I když jsem jej po sobě četl, je pravděpodobné, že bude obsahovat mně skryté chyby.

Rád se s autorem seznámím. Prosím o zprostředkování elektronické adresy – při utajení mé osoby dalším lidem!

13. 10. 2008

Obsah

M. Provazníková: To byl Sokol	2
Počátek 20. století	2
Z poroby do svobody	5
Od VII. k VIII. sletu	7
Od VIII. k IX. sletu	9
Od IX. k X. sletu	10
Protektorát	13
Zásvit svobody	14
XI. slet	17
Doznívání	19
V. Šotola: Zápas sokolského hnutí	22
I. Směrem k národnímu rázu	24
II. Samostatnost	36
III. Zkáza	41
Bibliografie	50